

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Mezinárodní důsledky znárodnění Společnosti

Suezského průplavu

Martin Brož

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Mezinárodní důsledky znárodnění Společnosti

Suezského průplavu

Martin Brož

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Tímto bych chtěl poděkovat panu PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za odborné a cenné rady, ochotu a trpělivost při vedení této diplomové práce.

Obsah	
Úvod	2
Kořeny problému	5
Nový Egypt pod vládou důstojníků.....	13
Hledání rovnováhy a cesta ke krizi	21
Ohlas znárodnění a první londýnská konference	36
Menziesova mise a projekt SCUA.....	48
Na půdě OSN	54
Nečekaná spojení	58
Protokol ze Sévres	66
Měření sil	74
29. říjen	75
30. říjen	77
31. říjen	79
1. listopad	82
2. listopad	84
3. listopad	86
4. listopad	88
5. listopad a operace Mušketýr	89
6. listopad - úder z moře a konec dobrodružství	93
Okupace, evakuace a role UNEF	95
Závěr	100
Bibliografie	104
Vydané prameny:.....	104
Literatura:.....	104
Resumé česky.....	107
Resumé anglicky	108
Přílohy	109

Úvod

Suezská krize je vnímána jako historický milník událostí Blízkého východu. Tento incident, který jako druhý válečný konflikt studené války předznamenal její budoucí vývoj, je dodnes, stejně jako celá studená válka a role, kterou v ní sehrály Sovětský svaz a Spojené státy, námětem mnoha diskuzí. Stejně tak kroky podniknuté vládami Velké Británie a Francie proti egyptskému vedení jsou dodnes zdrojem mnoha kontroverzí. Mimo zájmu o moderní historii Středního východu a vývoji arabského nacionalismu byl právě toto pravý důvod, proč jsem zvolil ke zpracování diplomové práce toto téma.

Diplomová práce je zaměřena zejména na válečné dny tohoto incidentu, probíhajícího na přelomu října a listopadu roku 1956. Je bezesporu možné konstatovat, že pro širokou veřejnost je tato událost známa zejména pro její výsledky, kdy byl na několik měsíců zablokován Suezský průplav, egyptský prezident Násir se stal i přes drtivou porážku vlastní armády dominantní postavou arabského a rozvojového světa, a Británie a Francie definitivně ztratily své velmocenské postavení a posunuly se mezi mocnosti druhého řádu. Pro pochopení vybrané problematiky je nicméně nutné si uvědomit, že tyto skutečnosti byly jen logickým vyústěním událostí, které je časově předcházely. V práci jsou proto ve stručnosti zpracovány i poměry v Egyptě před znárodněním Společnosti Suezského průplavu egyptskou vládou v červenci 1956. Stěžejní část práce se již zabývá reakcemi světové veřejnosti na tento čin, zejména ve Velké Británii a Francii, a konkrétními kroky, ke kterým tyto země v návaznosti na znárodnění přistoupily a závěrům z nich vyplývajícím.

Struktura práce je koncipována do několika částí. První kapitoly se zabývají stručným nástinem událostí ovlivňujícím egyptskou vnitrostátní a zahraniční politiku 50. let 20. století. Popsány jsou tu kromě bojů palestinské války i vnitropolitické problémy, se kterými se tehdy ještě monarchistický Egypt potýkal. Závěr této části se věnuje revoluci vedené egyptskou armádou proti egyptskému králi Farúkovi a následné vládě Revolučního vedení nad Egyptem. Samostatnou fází je ta část diplomové práce, která pojednává o událostech vedoucích ke znárodnění Společnosti Suezského průplavu. Zde je kladen důraz hlavně na problematiku zbrojních dodávek do středovýchodního regionu a záležitostí týkajících se plánů egyptské vlády na vybudování monstrprojektu přehrady u Asuánu. Jinak je tomu již v následujících kapitolách, která zpracovávají dění na mezinárodním poli v reakcích na samotný akt znárodnění. Pozornost je tu věnována kromě diplomatických rozhovorů na půdě OSN také pokusům o mírové řešení celé situace a následným vojenským přípravám na zásah proti Egyptu. Klíčovým bodem této

částí je pak popsání vzniku „komplotu“ válečné operace mezi Británií, Francií a Izraelem proti egyptské vládě. Následující část již mapuje události mezi 29. říjnem, kdy vypukly boje mezi Egyptem a Izraelem, a 6. listopadem, kdy došlo k uzavření příměří. Evakuací spojeneckých sil a izraelských jednotek se společně s ustanovením jednotek UNEF a celkovými závěry událostí spojených se znárodněním Průplavu a jejich následky do budoucna zabývá poslední část této diplomové práce.

Suezská krize byla stejně jako samotná studená válka předmětem zájmů světové historiografie, a tudíž bylo o tomto tématu napsáno značné množství prací. Za účelem získání klíčových informací z dané problematiky jsem zvolil práci s primárními prameny v podobě pamětí účastníků suezské anabáze. Konkrétně se jedná o memoáry britského ministerského předsedy Anthonyho Edena, amerického prezidenta Dwighta D. Eisenhowera, izraelského premiéra Davida Ben-Guriona a náčelníka generálního štábu izraelské armády Moše Dajana. Tato díla mi byla užitečná při získávání informací o západní diplomacii během suezské krize a o postoji izraelských představitelů vůči této problematice. Další knihou poskytující exkurz do nejbližšího okolí egyptského prezidenta je publikace *Cutting the Lion Tail* od Násirova důvěrníka, doktora Mohameda Heikala. Všechna tato díla však spojuje jeden problém, a to nízká relevance údajů v nich uváděných. Autoři sami totiž během práce na těchto knihách vědomě či nevědomě manipulovali s fakty tak, aby omluvili vlastní jednání, nebo naopak dehonestovali své oponenty. Z toho důvodu jsem musel přistoupit ke komparaci informací načerpaných z těchto pramenů, s poznatky získanými na základě studia literatury vzniklé na akademické úrovni. Je však nutno podotknout, že celá řada těchto prací je svým způsobem také neobjektivní. Podepsala se na tom skutečnost, že dřívější odborná veřejnost byla stejně jako zbytek populace rozdělena do dvou zneprátelených táborů Západu a Východu. Západní, takzvaná tradicionalistická historická škola dávala vinu za rozpoutání studené války Sovětskému svazu s jeho expanzionistickou politikou. V reakci na to historikové takzvaného revizionistického proudu viděli vinu spíše v chybách zahraniční politiky USA a zásadním nepochopení ruské mentality ze strany představitelů Západu. Názorové střety těchto škol se projevují právě i v odborných textech zabývajících se problematikou Suezské krize. Pro získání skutečně objektivních poznatků jsem proto zvolil díla zejména autorů patřících k postrevizionistické historiografii, kteří se vydělili z obou těchto proudů na přelomu 80. let. Pravdou je, že tato skupina se svými poznatky a názory blíží spíše k tradicionalistické historiografické škole, avšak práce vyprodukované touto skupinou, vzniklé na základě

zkoumání primárních pramenů a objektivní kritice při jejich zpracování, nesou skutečně ucelený a objektivní náhled na celou problematiku. Z anglicky píšících autorů sem lze bezpochyby zařadit profesora Leona D. Epsteina, působícího během svého života na několika prestižních zahraničních univerzitách. Jeho dílo *British Politics in the Suez Crisis* mi poskytlo cenné poznatky ohledně kroků západních politiků, především těch Britských, na poli vnitrostátní i mezinárodní politiky. Z českých autorů bych rád zmínil alespoň Jana Wannera a jeho knihu *Bitva o Suez*, což je bezpochyby nejlépe zpracované česky psané dílo pojednávající o suezské krizi.

Cílem práce je zmapovat na základě přímé metody a pramenné kritiky události Středního východu, týkajících se znárodnění Společnosti Suezského průplavu, stejně tak jako událostí aktu předcházejících a následujících. Dalším úkolem, který si práce klade, je zmapovat příčiny, které stály za výsledným neúspěchem západního počínání v celé problematice.

Kořeny problému

Nacionalismus, „výdobytek“ moderní doby zůstával dlouho zemím arabského světa neznámý. Většina Arabů byla po staletí pod nadvládou Turků a vzájemné vazby se svými bratry ani nepocitovala. Toto uvědomění přinesl z části až boj za nezávislost během první světové války, ale zdaleka ne v takové míře, jako například v Evropě po Napoleonských válkách. Zaostalost arabského světa, kde „*metody obdělávání půdy byly krajně primitivní a dřevěný pluh, užívaný před staletími Chetity, patřil v Anatolii a Sýrii nadále k nejdokonalejšímu inventáři*“,¹ se rozvoji nacionalistických myšlenek nedařilo. Tuto změnu poskytl až impulz z vnější a tím byla židovská migrace do Palestiny.²

Samotné stěhování do „*země otců*“ probíhalo již dlouho, avšak od 20. let a zejména s nástupem nacismu tento fenomén výrazně akceleroval. Po skončení druhé světové války byla již celá jedna třetina populace Palestiny židovského původu.³ To s sebou samozřejmě neslo emancipační projevy židovského obyvatelstva, které vidělo svůj odvěký nárok na tuto zem již v biblických dobách. To a pocit zahanbení vůči židovskému etniku po hrůzách holocaustu způsobilo, že se začaly objevovat hlasy za vytvoření židovského státu na tomto území. To bylo ale nejen pro místní Araby nemyslitelné a doslova celý arabský národ se spojil v odporu proti takovému kroku. „*Obrana arabského charakteru Palestiny se stala první povinností každého arabského nacionalisty.*“⁴ Shodu v tomto našli jak sunnitští, tak šiitští klerikové. Pohled západu, a dokonce i východu se ovšem od toho arabského lišil. Bylo to zapříčiněno jistě také slabou hospodářskou pozicí Británie, která vykonávala nad tímto územím mandátní správu, a která si již nadále nemohla dovolit tuto funkci plnit. Již 14. května 1947 sovětský delegát V OSN Andrej A. Gromyko navrhl rozdělení Palestiny na židovský stát a stát muslimů a hned následující den byla zorganizovaná komise, která měla za cíl tento návrh vyhodnotit. Jedním ze členů komise byl i delegát Československa Karel Lisický.⁵ Vyšetřování bylo ztěžováno oběma stranami, neboť vypukla de facto nevyhlášená válka mezi ozbrojenými složkami Izraelců a palestinských usedlíků. Na běžném pořádku byly atentáty, nájezdy na osady protivníka, ale i útoky na sídla mandátní správy. Za připomínku stojí jistě vyvraždění arabské vesnice Dejr Jásin v dubnu 1948, nebo pumový útok na hotel Krále Davida v Jeruzalémě, který byl

¹ DURMAN, Karel, *Blízký východ ve světové politice 1918–1959*, Praha 1966, s. 8–9.

² DAWISHA, Adeed, *Arab Nationalism in the Twentieth Century. From Triumph to Despair*, Princeton 2003, s. 107.

³ BROŽ, Ivan, *Arabsko-izraelské války 1948-1973*, Praha 2005, s. 21.

⁴ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 109.

⁵ BROŽ, s. 29.

proveden izraelskými teroristky z organizací Irgun Zwei Leimu a Hagana dne 22. července 1946.⁶ V tomto boji se totiž Británie postavila na stranu muslimského obyvatelstva, a to nejen morálně, ale i v podobě dodávek zbraní a munice. Židé oproti tomu požívali podpory, jak Spojených států, kde působila silná sionistická lobby, tak Sovětského svazu, který se snažil prolomit svoji izolaci v tomto regionu.⁷ Závěr komise tedy zněl, že Palestina musí být rozdělena, protože společné soužití těchto dvou národů je nemožné. 29. listopadu 1947 byl tento návrh Valným shromážděním OSN odhlasován.⁸ Ani jedna strana konfliktu s tím však nesouhlasila. Boje proto nadále pokračovaly až do 14. května 1948, tedy do dne, kdy z Haify odplul poslední britský komisař pro Palestinu, Allan Cunningham. Ještě téhož dne v 17:00 deklaroval v Tel Avivu David Ben-Gurion (viz. příloha č. 1), přední osobnost židovského hnutí, vznik nezávislého Izraele. Hned následující den pět armád arabských států Sýrie, Libanonu, Egypta, Zajordánska a Iráku vstoupilo na izraelské území a začala první arabsko-izraelská válka.⁹

Málokdo pochyboval o úspěchu arabských jednotek. Izraelská armáda, která se transformovala z dřívějších guerillových jednotek Hagany, Sternu a Irgunu sice měla ve svých řadách mnoho veteránů z druhé světové války, ale čelila kritickému nedostatku vybavení. Oproti tomu Arabové měli jak početní, tak materiální převahu, avšak potýkali se s nízkou kvalitou důstojnického sboru a s nezkušeností vojáků. Jedinou arabskou armádou, pro kterou toto neplatilo, byla zajordánská Arabská legii. Ta byla pod vrchním velením britských důstojníků, jmenovitě Johna Bagota Glubba. První fáze konfliktu byla zcela v arabské režii (viz. příloha č. 2). Do 11. června, kdy bylo uzavřeno první příměří, přišel Izrael o celý Negev, syrsko-libanonské jednotky dosáhly západního břehu Jordánu a již 19. května byla nucena kapitulovat před Arabskou legií izraelská obrana Jeruzaléma. Pak ale pro Izrael nastala doslova spása z nebes, kdy mu v rámci „*Operace Balak*“ za pomoci vzdušného mostu začalo poskytovat materiální vybavení Československo. Kromě stíhacích letadel Avia S-199, začaly být dopravovány do Izraele tanky, kulometry, ruční zbraně a v neposlední řadě vojenští instruktoři a dobrovolníci. Během krátkého příměří tak Izrael navýšil početní stav své armády na 60 000 mužů, čímž početně překonal arabské síly.¹⁰ Jejich vedení se navíc začalo

⁶ DURMAN, *Blízký východ*, s. 290.

⁷ Tamtéž, s. 254.

⁸ BROŽ, s. 30.

⁹ DURMAN, *Blízký východ*, s. 305.

¹⁰ BROŽ, s. 43–46.

dostávat do organizačních problémů. Jednotlivé státy totiž sledovaly pouze vlastní cíle. To se projevilo na příkladu zajordánského emíra Abdulláha, který navázal spojení s izraelskou diplomatkou Goldou Meirovou, která mu přislíbila území za východním břehem řeky Jordán, když nadále nebude pokračovat ve vojenských operacích. To bylo přesně to, o co emír usiloval, a tak když vypršelo příměří a začala izraelská protiofenziva, jeho jednotky se do bojů zapojily už jen zcela sporadicky.¹¹ Izraelský postup přinesl úspěch v podobě 1000 km². Po deseti dnech bojů bylo díky úsilí švédského diplomata Folkeho Bernadotta, vnuka švédského a norského krále Oskara II., uzavřeno druhé příměří. Nad schopnostmi tohoto diplomata vyslovili uznání zástupci obou stran konfliktu. Moše Šaret, tehdejší izraelský ministr zahraničí, se o něm vyjádřil slovy: „*Bylo obdivuhodné, jak rychle se orientoval v labyrintu celé problematiky, jakou měl vůli naslouchat a porozumět názorům druhých. Uvažoval nezávisle, a když zjistil nespravedlivost, řekl to rovnou, a to ho také stálo život.*“¹² Bernadotte totiž během příměří lobboval pro podporu plánu na rozdělení Palestiny jak mezi Araby, tak Židy. Byl zastřelen židovským fundamentalistou 17. září 1948 v Káhiře. 15. října začala třetí a finální fáze konfliktu. Izrael během ní vytlačil kromě Arabské legie všechny své nepřátele ze svého území. Došlo dokonce i k leteckému úderu na Egypt a velká část egyptských jednotek byla uvězněna v takzvané fallúdžské kapse. Právě tito vojáci pak chyběli k obraně hranic, což mělo za následek izraelský vpád na Sinajský poloostrov 27. prosince.¹³ Na severu Palestiny byly ve stejné době partyzánské oddíly zahnány do Libanonu. Emír Abdalláh udržel svá postavení v Hebronu a Betlémě a se souhlasem Izraele připojil 1. prosince Judeu a Samaří, tedy území západně od řeky Jordán k Zajordánsku, čímž vzniklo Jordánské hašimovské království. Pod jeho správou se také nacházela východní část Jeruzaléma. Zradu, kterou podle mnoha islámských fanatiků provedl na svém lidu, zaplatil vlastním životem, když byl v červenci roku 1951 zavražděn na schodech jeruzalémské mešity.¹⁴

Konflikt, který byl formálně uzavřen v únoru podpisem příměří na ostrově Rhodos, přinesl pro zúčastněné státy politické zemětřesení. Kromě smrti Abdulláha došlo brzy také ke změnám v Sýrii. Národní blok premiéra Mardaama padl a úřednická vláda, která po něm nastoupila, byla 30. března 1949 smetena převratem plukovníka Husní az-Zaíma. Ten byl však již v srpnu sám zavražděn vlastními důstojníky a do čela

¹¹ DURMAN, *Blízký východ*, s. 313.

¹² BROŽ, s. 59.

¹³ DURMAN, *Blízký východ*, s. 313–314.

¹⁴ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 131.

státu nastoupil plukovník al-Hinnáwí. Ani ten však nezůstal v čele státu dlouho a byl v prosinci svržen plukovníkem Adíbem Šišaklím, který pak nastolil v Sýrii osobní diktaturu.¹⁵ Nejfatálnější však měla válka následky pro Egypt. Adel Sabit, bratranec krále Farúka, válku zhodnotil slovy: „*Válka s Izraelem z roku 1948 byla možná jednou z nejhůře vedených válek v moderní historii. Byla mimořádným výtvozem zosnovaným, připraveným a realizovaným mezinárodním týmem králů, prezidentů, premiérů a politiků, kteří všichni sledovali rozdílné cíle a z nichž někteří byli ochotni potají zradit jiné pro oportunistické důvody. Celkem vzato se Farúk stal nevinnou obětí a jeho země, tedy Egypt, musela zaplatit nejvyšší cenu, co se týče lidí, peněz a dalších válečných nákladů...*“¹⁶ Pověst egyptského krále Farúka jistě porážkou ve válce velmi utrpěla, ale těžko by se dalo říci, že byl ještě v dobách před válkou populárním. „*Zatímco jeho ženu, královnu Farídu, miloval snad každý Egyptán, Farúk byl v očích vzdělanějších jen jiným Bao Daiem: dříve pohledný, změnil se v horu tuku, a pokud se nepřejídal na obědech o třiceti chodech, či se neproháněl ulicemi v červených rychlých vozech (a červenou barvu nesmělo mít žádné jiné auto), prohrával fantastické sumy v hernách a kompenzoval si komplexy i tím, že kromě prostitutek si vynucoval úsluhy i manželek a dcer z nejvyšších vrstev.*“¹⁷

Vláda jeho veličenstva byla jak vystřižená z tragikomického příběhu. Platila sice ústava, na jejímž základě se konaly volby do národního shromáždění, ale tyto volby „byly jen karikaturou s malým náznakem svobody, který existuje v komunistických státech.“¹⁸ Fakticky veškerou moc ve svých rukou koncentrovala dvorská kamarila a strana Wafd, která vládla s malými přestávkami od roku 1941. Tato strana se opírala o podporu bohatých latifundistů, kteří ji také velice štědře odměňovali za to, že bude hájit jejich zájmy. V roce 1951 byl Wafd na vrcholu své moci a staronovým premiérem se stal Nahás Paša, ostřílený politický matador, který byl již u podpisu britsko-egyptské smlouvy z roku 1936, která legalizovala pobyt britských jednotek v zemi.¹⁹ Právě přítomnost britských jednotek bylo jedno z nejpálčivějších témat, které hýbaly egyptskou společností. Podle smlouvy z roku 1936 byla Británie oprávněna mít rozmístěné jednotky v oblasti Suezského průplavu, fakticky byly ale až do roku 1946 rozmístěny v celé deltě Nilu. V roce 1951 se nacházelo na území Egypta 75 000

¹⁵ DURMAN, *Blízký východ*, s. 342–346.

¹⁶ CULL, Brian, NICOLLE, David, ALONI, Šlomo, *Křídla nad Suezem. Historie leteckých operací během sinajské a suezské války v roce 1956*, Plzeň 2010.

¹⁷ DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé. Díl I. Světová válka a nukleární mír*, Praha 2004, s. 399–400.

¹⁸ EDEN, Anthony, *Full Circle. The Memoris of the Sir Anthony Eden*, London 1960, s. 225.

¹⁹ DURMAN, *Blízký východ*, s. 347.

britských vojáků.²⁰ Protibritské citění bylo samozřejmě spíše výsledkem sledu několika faktorů, z nichž důležitým byl také rozvoj gramotnosti. Zatímco v celém Egyptě bylo v roce 1920 pouhých 5000 škol, v roce 1951 jich bylo již 120 000. Na těchto školách již vyučovali „*Noví Efendiové*“, jejichž původ byl většinou ze střední městské třídy, a kteří měli mnohem menší sepejetí se západem, než privilegovaní kantoři studující na západních školách.²¹

Nahás Paša měl sice tradičně dobré vztahy s vládami Velké Británie, ale musel se přizpůsobit veřejnému mínění. Když pak došlo k ukončení hospodářské konjunktury, která se opírala o velký zájem o egyptskou bavlnu v době vrcholící korejské války, vláda strany Wafd musela sáhnout k nepopulárnímu zdražení potravin a zvýšení daní z příjmů. V návaznosti na nespokojenost široké veřejnosti se snažil Nahás kompenzovat vládní kroky v říjnu 1951 vypovězením britsko-egyptské smlouvy.²² Tento krok Británie neuznala, ale série nót, které vydala v návaznosti na vypovězení, neměla podporu hlavního britského spojence – USA. Spojené státy, jako tradiční zastávce dekolonizace, si představovaly spíše zapojení Egypta do jakési arabské obdoby Severoatlantické aliance provázané se Západem. Problémem byla egyptská neochota se k takovému uskupení připojit. Nespokojenost s britskou přítomností nadále rostla a v zóně průplavu se začaly stále častěji objevovat sabotážní akce, nebo přímo střety mezi britskými vojáky a Egyptyany.

Reakce vrchního velitele britských jednotek v Egyptě generála Erskina byla však jednoznačná: „*Britové hodlají zůstat v zóně kanálu a žádná teroristická akce je odtud nevytlačí.*“²³ Generál zvolil taktiku odvetných akcí. Tak došlo v pátek 25. ledna 1951 v Ismaílii k zásahu, který si vyžádal 46 mrtvých Egyptanů. V návaznosti na to zaplavily druhý den Káhiru živelné bouře.²⁴ Během „*Černé Soboty*“, jak je tento den označován, byly napadeny nebo přímo vypáleny filiálky britských a amerických firem a budovy britských institucí. Osm Evropanů a kanadský obchodní komisař přišlo o život a situaci musela být řešena za pomoci armády, která obsadila město, nad kterým byl navíc vyhlášen výjimečný stav.²⁵ Král ze strachu před britskou intervencí odvolal Naháse Pašu a povolal k sestavení nového kabinetu Alího Mahera, jenž si ale ve svém vysokém

²⁰ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 137.

²¹ Tamtéž, s. 125.

²² EDEN, s. 261.

²³ DURMAN, *Blízký východ*, s. 355.

²⁴ WANNER, Jan, *Bitva o Suez, Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*, Praha 2006, s. 26.

²⁵ DURMAN, *Blízký východ*, s. 355–356.

věku už nebyl schopný se situací poradit. Po pěti týdnech byl vyměněn za Hilaliho Pašu. To byla velice energická osobnost, která okamžitě zahájila boj jak proti palácové klice, tak proti zkompromitovaným politikům Wafdu. Tím si ale připravil vlastní pád, kdy byl následně v červenci donucen podat rezignaci. Jeho odchod předznamenal také konec královské moci. Délka trvání následujících kabinetů se dala měřit již jen na pouhé dny.²⁶

Situaci v zemi sledovala již po několik let s velkou nechutí skupina armádních velitelů, označujících se jako Hnutí svobodných důstojníků. Tato organizace fungující od roku 1949 a koncentrující se kolem osoby plukovníka Gamála Abd an-Násira (viz. obrázek č. 3), sdružovala důstojníky se zkušeností z palestinské války, kteří byli nespokojeni se stavem jak politického, tak vojenského života. Trnem v oku jim byla ohromná korupce v armádních špičkách, stejně tak jako neschopnost a nekompetentnost jejich představitelů. Dodávky zbraní, které „byly častokrát více nebezpečné jejich uživatelům, než nepříteli“,²⁷ byly jedním z příkladů. První ukázkou jejich síly byly volby v roce 1952 do Královského důstojnického klubu, kdy jejich kandidát, hrdina od Fallúdže generál Naguíb (viz. obrázek č. 4) zvítězil proti královu kandidátovi generálu Husajnu SIRRÍ Ámirovi. Král udělal největší chybu, jakou v dané chvíli mohl učinit. Označil výhru generála Naguíba jako útok proti své osobě a 15. července 1952 dal klub rozpustit.²⁸ Poslední kapkou poháru trpělivosti Svobodných důstojníků bylo jmenování Husajna SIRRÍ Amira ministrem války. Tento králův chráněncem byl vlastními lidmi nenáviděn a dokonce čelil podezření ze zavraždění jednoho důstojníka. Jeho jmenování bylo tedy generálním štábem okamžitě odmítnuto. Reakce krále byla taková, že jej nechal rozpustit.²⁹ To byl klíčový moment, kdy se výkonný výbor organizace rozhodl ke státnímu převratu. Navzdory nízkému počtu přívrženců, kdy v Káhiře k této skupině náleželo pouze 184 důstojníků a ve zbytku Egypta dalších 143, dokázali organizátoři díky svým klíčovým funkcím – Násir a Abdel Hakím Ámir u pěchoty, Abdel Latíf al-Baghdádí v letectvu, Saláh Sálím v dělostřelectva, Anwar Sádát v informačních službách a Zacharija Muhiuddín v obrněných jednotkách, shromáždit dostatečné síly.³⁰

Po půlnoci 22. července začaly 3 armádní pluky obsazovat klíčové body v Káhiře. Jedním z těchto bodů byla také štábní budova, kde se shodou okolností

²⁶ EDEN, s. 232–237.

²⁷ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 135.

²⁸ BAREŠ, Ladislav, VESELÝ, Rudolf, GOMBÁR, Eduard, *Dějiny Egypta*, Praha 2009, s. 551.

²⁹ EDEN, s. 239.

³⁰ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 400.

nalézal celý štáb, který právě projednával informace od ministra vnitra Muhammada Hišáma, že skupina důstojníků patrně plánuje převrat.³¹ Další kolona vojska obsadila kasárna Abbásíja. Ve 02:00 skončila první a nejdůležitější fáze převratu. Ráno v 7:30 major Sádát přečetl v rozhlase komuniké č. 1. o tom, že moc v zemi přebírá armáda: „*Armáda byla očištěna od zrádců a neschopných a byla dána do rukou mužů, u nichž si můžete být jisti jejich schopnostmi, ctí a patriotismem.*“³² Novým předsedou vlády se stal Alí Maher. Do čela revoluce se na žádost Násira postavil generál Naguíb, který se ale samotného převratu neúčastnil a důstojníci pro něj poslali až ráno. „*Šedovlasý, dýmku kouřící, jednapadesátiletý Naguíb byl prezentován jako blahosklonný vůdce, který měl uklidnit jak obyvatele Egypta, tak světovou veřejnost. Skryti za ním stáli skuteční vůdci převratu...*“³³ Jedno z jeho prvních veřejných prohlášení mělo ujistit občany Egypta, že není cílem armády zaujmout pozici vlády. „*Jsme vojáci a nechceme mít nic společného s politikou.*“³⁴ Klíčovým byl pro úspěch převratu postoj západu. Pro USA nebyly zprávy o převratu nic nového, ostatně již od května zahájily prostřednictvím Kermita Roosevelta z CIA rozhovory přímo s Násirem. „*Zatímco Británie lpěla na zbytku egyptské kolaborující třídy pašů, Spojené státy si vypěstovaly široký rozsah kontaktů s novým režimem.*“³⁵ Již tehdy Spojené státy plukovníka ujistily, že pokud budou důstojníci respektovat nedotknutelnost zahraničních investic, a pokud budou vyvíjet reformní činnost, dávají celé akci zelenou. Násir a jeho spolubojovníci navíc získali americkou přízeň příslibem vytvoření společného výboru pro „*potírání komunistické aktivity a propagandy*“, a požádali Spojené státy o vyslání expertů, kteří jim budou nápomocni při přípravách pozemkové reformy.³⁶ Britský postoj byl víceméně stejný. Řídil se radou velvyslance USA v Káhiře Cafferyho, že: „*Tito hoši mohou jediní zachránit Egypt od rudé záplavy, již Farúk a pašové uvolnili cestu.*“³⁷ Britská vláda navíc čelila v té době problémům v Iránu, kde premiér Mossadeq znárodnil britský ropný průmysl. Nehodlala se tedy angažovat, zvláště když dýmku kouřící hrdina od Fallúdži, generál Naguíb, byl natolik odlišná postava od „*věčně*

³¹ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 551–552.

³² HEIKAL, Mohamed H., *Cutting the Lion's Tail. Suez Throught Egyptian Eyes*, Londýn 1986, s. 28.

³³ THORNHILL, Michael T., *Britain, the United States and the rise of an Egyptian Leader: The Politics and Diplomacy of Nasser's Consolidation of Power, 1952-4*. In: *The English Historical Review* 119, 2004, 483, s. 894.

³⁴ DURMAN, *Blízký východ*, s. 359.

³⁵ THORNHILL, s. 899.

³⁶ RUBIN, Barry, *America and the Egyptian Revolution, 1950-1957*. In: *Political Science Quarterly* 97, 1982, 1, s. 77.

³⁷ DURMAN, *Blízký východ*, s. 359.

uslzeného člověka v pyžamu“,³⁸ jak Mossadeqa charakterizoval Násirův důvěrník, Mohamed Heikal. Britové se tedy spokojili s ujištěním, že z jejich strany nedojde k intervenci, pokud nebudou ohroženy životy a majetek britských občanů. V tomto smyslu také odpověděli na prosebné telegramy krále Farúka, který se v době převratu nacházel v Alexandrii a který od rána stále dokola telegrafoval na britskou ambasádu, že „pouze zahraniční intervence může zachránit jeho a jeho dynastii.“³⁹

26. července ráno vstoupily revoluční jednotky do Alexandrie. Na tento den měl král domluvený odlet ze země, ale jeho osobní piloti mu již odmítli poslušnost. Král se proto rozhodl zachránit za pomoci egyptského vojenského námořnictva, které mu poněkud překvapivě zachovalo do poslední chvíle věrnost. „Byla přivolána královská limuzína mercedes, a zatímco král řídil, Aquis (osobní pilot a strážce) seděl vedle něho se samopalem na kolenou. Vzadu ve voze seděl malý králův syn princ Fuad a jeho britská vychovatelka. Král, který měl pověst bravurního řidiče, se řítit po pobřežní silnici...Farúkovy naděje se však brzy vypařily. Egyptské loďstvo bylo uzavřeno v alexandrijském přístavu, mířila na něj děla z pevnosti a přelétávaly nad ním hlídkující letouny REAF.“⁴⁰ Král se vrátil raději do paláce, který byl vzápětí obklíčen. Posléze bylo Farúkovi předáno z rukou Aliho Mahera ultimátum, podle kterého se měl vzdát vlády ve prospěch svého syna Ahmada Fuada a opustit zemi ještě téhož dne do 18:00. Farúkovi nezbývala jiná možnost, než přijmout. Téhož dne v alexandrijském přístavu, „ve smluvenou hodinu, tedy v šest hodin odpoledne, malá skupina zahrnující premiéra, amerického ambasadora, několik členů palácové gardy a služebnictvo, pozorovala krále a jeho rodinu, jak opouští egyptskou půdu...všechny zprávy se shodují, že ani toto malé vzrušení, ani odjezd královské rodiny národem nepohnulo.“⁴¹ S odchodem Farúka přicházela pro Egypt nová dějinná epocha.

³⁸ HEIKAL, s. 29.

³⁹ EDEN, s. 240.

⁴⁰ CULL, s. 40.

⁴¹ EDEN, s. 241.

Nový Egypt pod vládou důstojníků

Navzdory tomu, že země zůstala královstvím, v jehož čele stála tříčlenná regentská rada zatupující nezletilého panovníka, a byla tu i faktická civilní vláda Ali Mahera, nikdo si nedělal iluze o tom, kdo ve svých rukou koncentruje skutečnou moc. Byl ustanoven takzvaný Nejvyšší vojenský výbor, složený ze 14 důstojníků, pověřený ochranou principů revoluce. Generál Naguíb, který byl zvolen jeho předsedou sice deklaroval, že cíle armády jsou jasné: „*ústavní a parlamentní reforma a pak návrat do kasáren*“,⁴² ale to od něj téměř nikdo neočekával. O složitém postavení armády, která musela najít způsob soužití nejen s civilní vládou, ale i s egyptskou společností, svědčí komentář majora Sádáta. „*Problémem bylo dostat Egypt ven ze středověku, nasměrovat ho od semi-feudální země k modernitě. Vybudovat životaschopný stát, zatímco stále respektovat zvyky společnosti. V tomto posledním bodě, respektování zvyků neznamenovalo svázání jich se starou minulostí, ale respekt k základním a nedělitelným kontinuitám našeho národního života. Zachovali jsme vše, co nebránilo reálnému pokroku naší společnosti.*“⁴³ 31. července bylo vyhlášeno šestiměsíční předvolební období, po kterém se měla moc vrátit do rukou politiků. Čistky vedené armádou proti politické reprezentaci však napovídaly o něčem jiném. To, a další neshody ohledně připravované pozemkové reformy a dalšího směřování země zapříčinilo rozchod důstojníků Naguíba a Násira s předsedou vlády Maherem. Vše vyústilo 6. září, kdy byl Maher s dalšími 60 politiky zatčen. Den poté vojáci vyhlásili dekret o pozemkové reformě a následujícího dne se místa předsedy vlády ujal sám Naguíb.⁴⁴ Cíle Revolučního vedení byly, jak již bylo nastíněno v komuniké č. 1. z 23. července - zničení imperialismu, potrestání zrádců, skončení s feudalismem, nastolení sociální spravedlnosti, vybudování silné národní armády a ustanovení demokratického systému.⁴⁵ Proti feudalismu měla zasáhnout již zmíněná pozemková reforma. Fakticky tomu tak ale nebylo. Týkala se pouhých 6 % obhospodařované půdy, protože postihovala jen majetek nad 200 feddánů, což je zhruba 84 ha. I tak ale vyvolala u obyvatelstva nadšení.⁴⁶ Boj se zrádci byl další v pořadí. Synonymem pro zrádce byla v Egyptě strana Wafd. Právě na ni mířil zákon o politických stranách, vydaný Naguíbem hned 9. září. Zákon ukládal všem politickým stranám přiznat do 7. října svůj

⁴² DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 401.

⁴³ JOHNSON, Peter, *Egypt under Nasser*. In: Middle East Research and Information Project Reports 10, 1972, s. 3.

⁴⁴ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 30–31.

⁴⁵ JOHNSON, s. 4.

⁴⁶ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 555.

majetek. Záměrem tohoto kroku byla diskreditace této strany, o které každý věděl, že se během svých let u vlády obohacovala prostřednictvím ministra financí Fuáda Sarag-ad Díma ze státní pokladny.⁴⁷

Strana proti krokům vlády protestovala a označila je za protiústavní, avšak nakonec přiznání poskytla. Výsledek byl pro důstojníky poměrně zklamáním. Strana byla bezesporu bohatá, ale ne tak, aby se zvedla vlna společenského odporu proti ní. Tento neúspěch, provázený ambicemi některých mladších důstojníků, brzy přinesl spory uvnitř Výboru, v němž se zejména kolem dosavadního muže číslo dvě, Gamala Násira, začali shlukovat ti, kterým se zdál Naguíbův kurz příliš umírněný. Naguíb byl zastáncem konstituční monarchie a tradičního Egypta s vazbami na Velkou Británii. Oproti tomu Násir byl republikán, který upřednostňoval orientaci na Spojené státy.⁴⁸ Tento v té době čtyřiatřicetiletý alexandrijský rodák, který se vyznamenal v bojích palestinské války, v níž právě s generálem Gabuíbem vzdoroval izraelským jednotkám u Fallúdži, byl od samého počátku revoluce šedou eminencí v Naguíbově stínu.⁴⁹ Zatímco Naguíb nadšeně zdravil davy tisíců občanů v každém větším městě Egypta, Násir vyjednával s domácími i zahraničními politiky a postupně budoval svoji pozici. V prosinci mezi nimi vypukla zásadní roztržka, kdy Násir a jeho přívrženci požadovali důkladnější očistu politického života. Naguíb tlaku nedokázal vzdorovat, a tak došlo 10. prosince k oznámení o zrušení ústavy z roku 1923. Po několika demonstracích organizovaných hlavně za podpory strany Wafd a komunistů, a po odhalení vykonstruovaného spiknutí proti revoluci, byl v lednu oznámen zákaz všech politických stran a konfiskace jejich majetku.⁵⁰ Nejvyšší vojenský výbor se přetransformoval v Radu revolučního vedení a veškerá politická elita měla být napříště reprezentována Osvobozeneckým shromážděním. Několik dní poté byl Naguíb prohlášen hlavou státu s titulem vůdce revoluce.⁵¹

Celé dění bylo pozorně sledováno zahraničními pozorovateli. Sovětský svaz měl v té době ještě poměrně záporný postoj k těmto „buržoazním dobrodruhům“, a volil vyčkávací taktiku. Oproti tomu Británie a Spojené státy byly rozhodnuty zapojit se do dění v tomto regionu v nejkratší možné době. Zejména Británie fakticky přítomna celému dění díky svým vojákům v zóně Průplavu se cítila povinována korigovat egyptský

⁴⁷ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 31.

⁴⁸ DURMAN, *Blízký východ*, s. 372.

⁴⁹ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 547.

⁵⁰ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 32.

⁵¹ Tamtéž, s. 34.

vývoj správným směrem, což ovšem narazilo na protiimperální, ba přímo protibritské snahy nového egyptského vedení. Již v říjnu 1952 Násir v jednom z rozhovorů pro zahraniční tisk prohlásil, že evakuace britských jednotek je jedním z klíčových úkolů vlády a musí proběhnout nejdéle do šesti měsíců. V dubnu již v rozhovoru pro britský *The Observer* volil mírnější slova, když připustil, že by byl ochotný uvažovat nad tím, že by v Průplavu zůstali civilní odborníci. Požadavek na evakuaci vojenských jednotek však trval.⁵²

Podporu pro své záměry hledala Rada revolučního vedení v Americe. Trumanova administrativa projevila velkou míru porozumění pro potřeby nové egyptské vlády a dokonce odpověděla kladně na požadavek na dodávky zbraní, který vyslovil Egypt ústy svého nového ambasadora ve Washingtonu Ahmeda Husejna. Naneštěstí pro důstojníky žádost přišla již v době, kdy docházelo v Bílém domě ke „střídání stráží.“ V prezidentských volbách vyhrál a 20. ledna 1953 do prezidentského úřadu nastoupil bývalý generál Dwight D. Eisenhower (viz. obrázek č. 5). Výkon jeho funkce ovlivňovalo několik faktorů. Jedním z nich byl poměrně silný sentiment vůči svým starým známým z druhé světové války. Když se tedy dostala na veřejnost zpráva o připravenosti amerických úřadů dodat do Egypta zbraně a munici, britský premiér Winston Churchill poslal Eisenhowerovi velice přátelský, avšak varovný telegram: „*Drahý příteli, jistě nechcete začít svoje působení v Bílém domě tak, že poskytnete zbraně Egyptu, který by je mohl otočit proti vašim přátelům, kteří se pod vašim velením podíleli na osvobození Evropy.*“⁵³ V reakci na telegram byla nabídka okamžitě stažena. Avšak sentiment nebyla jediná Eisenhowerova slabší vlastnost. Projevila se u něj i silná neochota věnovat se vlastním úředním povinnostem. Admirál Morison to charakterizoval slovy: „...*Eisenhower měl koncepci prezidentství, která znemožňovala pozitivní vedení, zatímco ponechávala dostatek času pro golf. Ať už vědomě, či nevědomě, stal se spíše konstitučním monarchou, symbolickým šéfem státu, než dynamickým iniciátorem politiky; dělal prostředníka, urovnával potíže, ale vedení přenechal republikánům z Kongresu.*“⁵⁴ Toho využil zejména nový státní tajemník John Foster Dulles (viz. obrázek č. 6). Tento syn evangelického pastora a vnuk někdejšího státního tajemníka Johna W. Fostera,⁵⁵ přinesl do zahraniční politiky USA kromě silného „*posvětštěného kalvinismu*“ a politiky zatlačování komunismu také konec

⁵² HEIKAL, s. 32.

⁵³ Tamtéž, s. 34.

⁵⁴ ŠŮRA, Milan, *Až na pokraj války: John Foster Dulles a zahraniční politika USA*, Praha 1978, s. 144.

⁵⁵ Tamtéž, s. 10-38.

koordinace zahraniční politiky USA s Velkou Británií. „*Důraz na protisovětské postoje a partnerství v NATO zůstával, ale z toho nijak nevyplývala potřeba kooperace mimo Evropu. Tam měla být situace vždy vyhodnocena samostatně a ke spolupráci docházelo jen tehdy, pokud to vyhovovalo americkým cílům.*“⁵⁶ Nejpříznačněji se tato nová skutečnost projevila na sporu o arabskou oázu Burajmí. Toto území bylo pod správou sultána Muškátu a Ománu, avšak koncem roku 1952 došlo k jeho okupaci saudskými jednotkami s podporou americké olejářské firmy ARAMCO. Do té doby měly na tomto území koncesi na těžbu ropy pouze britské společnosti, ale to se tímto krokem změnilo. Celá situace byla řešena zástupci USA a Británie na konferenci na Bermudách v červenci následujícího roku, avšak Britové zde narazili na neústupnost amerických vyjednávačů, kteří odmítali stažení saúdských jednotek z obavy nad tím, že by tak král Saúd „*ztratil tvář.*“ Britskou reakcí bylo vyzbrojení jednotek ománského sultána a následné rozpoutání dlouhotrvajícího ozbrojeného konfliktu o toto území.⁵⁷

Rozpory v zahraniční politice Spojených států a Británie mohly být do značné míry zapříčiněny osobními antipatiemi státního tajemníka k osobě britského ministra zahraničí a pozdějšího premiéra sira Anthony Edena (viz. obrázek č. 7). Tato oboustranná nesnášenlivost se datovala se vši pravděpodobností do doby, kdy Egypt vypověděl v roce 1951 britsko-egyptskou smlouvu z roku 1936. Dulles, který vystudoval práva a této profesi se dlouhá léta věnoval, byl právě na návštěvě Londýna. Při příležitosti schůzky s Edenem požádal ministra, zda by mohl tuto smlouvu, kterou vyjednával v roce 1936 sám Eden, vidět. Poté co ji prostudoval, obvinil Edena, tohoto všemi uznávaného znalce diplomacie, že ve skutečnosti vůbec neví, co ve smlouvě stojí, což bolestivě zranilo Edenovu ješitnost. To, a ještě několik Edenových a Churchillových výroků na Dullesovu adresu nadobro poznamenalo vzájemnou spolupráci mezi těmito státníky.⁵⁸ Dullesovým cílem tedy nebylo nikterak hájit zájmy Británie v Egyptě, jako spíše zaujmout její pozici regionálního hegemona.⁵⁹ Podle návrhů USA tedy neměly být záruky britských zájmů zajištěny pomocí přítomnosti jejich jednotek v zóně průplavu, ale zapojením Egypta do vojenských struktur západního světa.⁶⁰ Vstřícným krokem obou stran byla smlouva z února 1953 o osamostatnění Súdánu, který do té doby tvořil s Egyptem kondominium. Britská

⁵⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 36.

⁵⁷ PETERSON, Tingvold Tore, *Transfer of Power in the Middle East*. In: *The International History Review* 19, 1997, 4, s. 854-856.

⁵⁸ ŠŮRA, s. 164-165.

⁵⁹ PETERSON, 856.

⁶⁰ EDEN, s. 244.

strana se domnívala, že Egypt pak bude ochotný přistoupit na projekt MEDO,⁶¹ ve kterém měla participovat většina arabských zemí. Egypt však tento pakt, formovaný proti hrozbě útoku SSSR, i přes nabídku následných dodávek zbraní odmítl s odůvodněním, že v jeho zájmu je zůstat neutrální. Dalším prvkem projektu by byla přítomnost britských jednotek v zóně Průplavu. Na vyjednávání tehdy Násir argumentoval: *„Neumím si představit, že se jednou ráno vzbudím a zjistím, že Sovětský svat je naším nepřítelem...Lidé by se mi vysmáli, kdybych jim řekl, že teď máme nového, tisíce mil vzdáleného nepřítele, a že musíme zapomenout na britského nepřítele, který okupuje naše území.“*⁶² Projektu MEDO neposkytly diplomatickou podporu ani USA, a tak se stal mrtvě narozeným dítětem.

Mezitím situace v Egyptě začala gradovat. Ve skladech ležela již dva roky na trzích neudaná bavlna a i zbytek hospodářství byl v žalostném stavu. V takových situacích obyvatelé mnohdy inklinují k radikalismu, a nebylo tomu jinak ani v Egyptě. V tomto případě zaznamenalo velký nárůst popularity hnutí Muslimského bratrstva. Protože se na něj jako na hnutí nevztahoval zákon o zákazu politických stran, nebylo zakázáno a mohlo do svých řad verbovat nové a nové přívržence. Úměrně tomu rostly autoritářské tendence vojenské junty. V ranních hodinách 19. června 1953 bylo vydáno tiskové prohlášení Rady revolučního vedení, ve kterém stálo: *„Revoluční rada vyhlásila ve jménu egyptského lidu, v noci 18. června, zrušení monarchistického režimu a konec dynastie Mohameda Aliho.“*⁶³ Princ Fuád byl sesazen a Egypt se stal republikou, v jejímž čele stál prezident. Tím byl podle očekávání zvolen Naguíb. Funkce předsedy vlády měla být obsazena podle předpokladů Násirem, avšak Naguíb obsadil i tento post. Násir se stal jen jeho prvním náměstkem. Chopil se ale klíčového ministerstva vnitra.⁶⁴ Z této pozice měl pod kontrolou bezpečnostní složky státu i tajnou službu a mohl svoji pozornost zaměřit jak na boj proti Muslimskému bratrstvu, tak i proti prezidentovi, který poznáváje, že ztrácí vliv, navázal styky právě s těmito fundamentalisty. Poté, co bylo v lednu 1954 po řadě demonstrací a útoků na veřejné činitele Radou revolučního vedení označeno Muslimské bratrstvo za nelegální, přešel prezident do protiofenzivy.⁶⁵ 22. února požádal Radu o posílení svých pravomocí. V případě odmítnutí jeho žádosti byl rozhodnut rezignovat na všechny své posty. S odůvodněním,

⁶¹ Middle East Deffend Organisation

⁶² HEIKAL, s. 39.

⁶³ THORNHILL, s. 909.

⁶⁴ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 557.

⁶⁵ Tamtéž, s. 558.

že všichni jsou si v Radě rovni, byla 25. února překvapivě přijata Naguíbova rezignace. Několik motorových jednotek plukovníka ad-Dína se sice pokusilo rozhodnutí zvrátit silou, ale Násirovi muži je všechny pozatýkali. Odpovědí na činy Revolučního vedení byly však Muslimským bratrstvem a komunisty vedené demonstrace za Naguíbův návrat. Ze strachu před eskalací problémů se Revoluční vedení rozhodlo povolat Naguíba zpět, k čemuž došlo 28. února, kdy se opět postavil do čela země jako prezident „*parlamentní republiky Egypt*.“⁶⁶ Premiérský post však již zůstal společně s funkcí vojenského guvernéra Káhiry v rukou Násira. Opět tak dostal do rukou zbraň proti oponentům. V době, kdy Naguíb jako staronový prezident Egypta odjel na návštěvu do sousedního Súdánu, se Násir zbavil všech prezidentovi věrných důstojníků.⁶⁷ Již v březnu se Násir svěřil se svými plány americkému diplomatovi Williamu Lakelandovi: „*Nechám situaci zhoršovat, abych lidu ukázal, kam by to v zemi vedlo, kdyby teď byly provedeny volby podle kandidátek politických stran*.“⁶⁸ Jeho prognosy korespondovaly s následným vývojem. Po povolení politických stran a legalizaci Muslimského bratrstva 25. března vypukl chaos. Politickou zodpovědnost za něj navíc nesl generál Naguíb, jako hlava exekutivy. Násir pak sám ještě zhoršil situaci rozšiřováním zpráv o Farúkově návratu. Dělníci za ním pak sami chodili s příslibem podpory, když zamezí takovému scénáři. Prezident zůstal tak po svém návratu v úplné izolaci a nakonec se psychicky zhroutil a zůstal několik týdnů v naprosté izolaci od okolního světa. 17. dubna Násir opět vyhlásil výjimečný stav a zrušil předchozí povolení. Následující den rezignoval Naguíb na svoji funkci v Radě revolučního vedení a zbytek prezidentského života prožil v ústraní.⁶⁹

To, že je Násir prvním mužem státu bylo potřeba dokázat i navenek. Musel se proto chopit problému britských jednotek v zóně Průplavu. Na obě země zainteresované v této otázce byl vyvíjen nesmírný tlak. Na Násira ze strany egyptské společnosti, na Brity zase ze strany Spojených států a veřejného mínění. Britové se bránili představě, že by mělo dojít k dohodě, aniž by fungoval princip *quid pro quo*, a tak usilovali o uzavření obranného arabského paktu ještě před tím, než byli ochotni jednat o evakuaci svých jednotek. To bylo vcelku logicky egyptskou stranou označováno jen jako jiná forma imperialismu. Naneštěstí pro britskou stranu tak na věc nahlíželi i jejich alianční spojenci. Eisenhower řekl Edenovi během jeho březnové návštěvy Washingtonu,

⁶⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 108–109.

⁶⁷ DURMAN, *Blízký východ*, s. 377.

⁶⁸ THORNHILL, s. 915.

⁶⁹ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 560.

že souhlasí s „britským držením vojenských základen v zóně průplavu za předpokladu, že je evakuují před uzavřením smlouvy o blízkovýchodním obranném paktu. To bude nejlepší odpověď na egyptské vydírání.“⁷⁰ Eden proto vypracoval koncept možné budoucí smlouvy. Sám předpokládal uzavření takové dohody, která by zaručovala Britům, že v základnách budou moci zůstat alespoň civilní odborníci, kteří dohlédnout na jejich provoz a Britové budou oprávněni základny v případě konfliktu znovu použít. Byla tu však i možnost, že ani s přítomností civilistů se Násir nesmíří a bude muset dojít k absolutnímu vyklizení. V takovém případě děsila Brity vyhlídka až devítidenního zpoždění, se kterým by se k Suezskému průplavu na jeho možnou ochranu v případě války mohli dostat.⁷¹

Tlak byl však veliký a Británie byla navíc na počátku června ze strany USA ujištěna, že v případě obnovení rozhovorů s Káhirou dojde k materiální a finanční pomoci jejich zemi. Churchill nakonec navzdory své neochotě a přesvědčení, že „*existence všech těchto problémů přes Egypt, Suezský průplav, Súdán, Jižní Súdán a celý Střední východ by měla být řešena činy, ne slovy, akcí – ne smlouvami*“,⁷² dal v červnu souhlas k obnovení rozhovorů. 25. července 1954 přiletěl do Káhiry britský tajemník ministerstva války Anthony Head s pověřením vyjednat s Násirem smlouvu o evakuaci jednotek. Rozhovory byly až překvapivě úspěšné a 27. června byla podepsána nová britsko-egyptská dohoda, na jejímž základě mělo dojít do 20 měsíců k evakuaci všech britských jednotek. Na základnách však mohli nadále působit britští technici. Britské královské letectvo ztratilo právo přelétávat bez souhlasu egyptské vlády nad jejím výsostným územím a nesmělo svévolně užívat ani egyptská letiště. V případě, že by došlo k napadení arabské země nebo Turecka Sovětským svazem, byli Britové oprávněni základny reaktivovat. Smlouva zároveň anulovala tu z roku 1936. Neodmyslitelným článkem smlouvy, bylo i zajištění svobody plavby Suezským průplavem. 30. června byla smlouva schválena britským parlamentem a v říjnu došlo k jejímu oficiálnímu podpisu v Káhiře.⁷³ V proslovu, který následoval, ujistil Násir přítomné o zářné budoucnosti britsko-egyptských vztahů: „*Špatné časy mezi Británií a Egyptem jsou pryč. Teď tu není žádný důvod, proč by Británie a Egypt nemohly konstruktivně spolupracovat.*“⁷⁴

⁷⁰ EDEN, s. 249.

⁷¹ Tamtéž, 250–251.

⁷² THORNHILL, s. 911.

⁷³ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 123.

⁷⁴ HEIKAL, s. 49.

Samotnému finálnímu aktu předcházel incident, který, ač mohl stát Násira život, dokázal ho zdatně využít ve vlastní prospěch. 26. října muži imáma El Hodeíbího z Muslimského bratrstva spáchali na egyptského premiéra atentát. Během proslovu v Alexandrii bylo na Násira osmkrát vystřeleno, avšak ani jedna rána nesplnila svůj účel. Nejenže Násir nezemřel, ale dostalo se mu navíc záminky k vytvoření lidových tribunálů, kde byli souzeni jak skuteční, tak domnělí nepřátelé. Z těch skutečných bylo na 4000 pozatýkáno a 13 popraveno. Smutnou postavou tohoto honu na nepřátele ve vlastních řadách byl prezident Naguíb. Ten byl veřejně obviněn ze žárlivosti vůči Násirovi, která ho přivedla až do náruče Muslimského bratrstva, se kterým se měl údajně podílet na atentátu na premiéra. Ačkoli Naguíb nebyl fakticky odsouzen, byl 14. listopadu sesazen z funkce prezidenta a zbytek života prožil v domácím vězení.⁷⁵ Dalším výsledkem bylo zestátnění dvou největších novinových vydavatelství. Jejich funkci převzalo zejména vysílání radiové stanice „*Hlas Arabů*“, média sloužícího výhradně Násirovým zájmům. Z Hlasu Arabů se brzy stalo šesté největší rádio na světě vysílající 24 hodin denně propagandu s cílem stabilizovat egyptskou vnitrostátní situaci, nebo naopak destabilizovat konkurenční režimy v Iráku, Jordánsku a Libanonu. „*Úspěch propagandy egyptského rádia byl umožněn také vlastní Násirovou řečnickou brilancí. Oslnivý řečník, který uchvacoval své posluchače a udržoval je v napětí po celou dobu trvání jeho obvykle velmi dlouhých proslovů, měl schopnost kreativně manipulovat s arabským jazykem, lingvisticky vhodným pro vytváření emocí, a vyvolání citlivých tužeb u jeho obecnstva.*“⁷⁶ Násir se tak stal pánem nad veškerým děním ve své zemi.

⁷⁵ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 562.

⁷⁶ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 149.

Hledání rovnováhy a cesta ke krizi

Z otázky bezpečnosti se dal tehdejší Střední východ přirovnat k Balkánu před první světovou válkou. Byl to sud střelného prachu, který čekal na jiskru, která ho zažehne. Vzájemná animozita mezi Araby a Izraelem nutila světové mocnosti udržovat v regionu rovnováhu sil za pomoci balancování ve zbrojních dodávkách jednotlivým státům. Stěžejní měla k jejich počínání být třístranná deklarace velmocí angažovaných v této oblasti - Francie, Británie a Spojených států z května 1950. Ta uvalovala přísné omezení na dovoz zbraní a munice do regionu. Pokud například USA dodaly do Egypta zbraně v hodnotě 30 milionů dolarů, Francie nebo Británie byly oprávněny dodat zbraně ve stejné hodnotě také Izraeli.⁷⁷

Samotný Násirův nástup byl vznímán ze strany izraelských státníků pozitivně, protože nový egyptský vůdce nebyl orientován primárně protiizraelsky. David Ben-Gurion ze své pozice předsedy izraelské vlády deklaroval ochotu sejít se s novým egyptským vedením, ale Násir tuto nabídku nevyslyšel. Na jedné z diplomatických recepcí prohlásil: „*Byl bych i připraven setkat se s Ben-Gurionem, ale obávám se, že by pak nebylo možné vrátit se do Káhiry. Hodinu po mém návratu bych byl pravděpodobně zavražděn! To je příliš riskantní.*“⁷⁸ Nakolik byla tehdejší Násirova slova míněná upřímně, není známo, avšak s narůstajícím úsilím egyptského prezidenta zaujmout v arabském světě dominantní postavení, zesílil i Násirův antisionistický akcent. Tito dva státníci se proto nikdy nesetkali.

Palčivým problémem byla pro Izrael egyptská blokáda jeho lodí snažících se proplout Suezským průplavem. Izrael sice proti tomuto počínání protestoval na půdě OSN, dokud však existovala možnost transferu do Rudého moře skrze Akabský záliv, na jehož severním konci se nalézal izraelský přístav Ejlat, byla tato situace snesitelnou. 24. července 1954 se však stal incident, který Izrael připravil i o tuto trasu. Ve večerních hodinách byl v Alexandrii policií přistižen mladík Philip Natanson, kterému se z nepochopitelného důvodu vzňaly kalhoty. Prohlídka brzy zjistila, že to způsobilo předčasné vznícení bombové roznětky, kterou se chystal použít v nedalekém kině. Po patrně velice brutálním výsledku bylo uvězněno dalších jedenáct osob se stejnými úmysly. Vyšetřování přineslo šokující odhalení. Tato skupina byla organizovaná nejvyššími kruhy izraelského ministerstva obrany. Jejím cílem bylo provést řadu atentátů pod domněnkou, že za nimi stojí Muslimské bratrstvo a zdiskreditovat tak

⁷⁷ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 70.

⁷⁸ BEN-GURION, David, *Memoirs*, New York 1970, s. 204.

egyptskou vládu v očích západu.⁷⁹ Odpovědí Egypta na tyto činy byla okupace ostrova Tirán při ústí do Akabského zálivu, stejně tak jako protilehlé pevniny Ras Nasrání. Došlo tak k dokonalému zablokování Akabského zálivu a přístavu Ejlat.⁸⁰ Zároveň narostl počet nájezdů na izraelské území ze strany arabských fedajínů z pásma Gazy. Izraelská společnost byla událostmi šokována. Nejen jejími následky, ale zejména tím, že někdo ve vedení státu vědomě riskoval životy dvanácti lidí. Zděšení znásobil tehdejší premiér Moše Šaret přiznáním, že o přípravách akce neměl nejmenší tušení.⁸¹ Celý podnik byl záležitostí ministra obrany Pinchase Lavona. Ten si počínal ve svém úřadu naprosto svévolně a o velké části dění na ministerstvu své nadřízené vůbec neinformoval. Sám Šaret přiznal, že plný rozsah plánovaných operací ministerstva obrany se dozví vždy až tehdy, „...*když si o nich přečte v novinách.*“⁸² Následky tohoto kroku však byly natolik vážné, že po několika měsících vyšetřování a mediálního tlaku podal Lavon v únoru demisi a na jeho místo se vrátil dřívější premiér a ministr obrany v jedné sobě, David Ben-Gurion.⁸³

Ben-Gurionova vize byla jasná. Na každý arabský úder odpovědět dvakrát, čímž byl pověřen náčelník štábu izraelské armády Moše Dajan (viz. obrázek č. 8). Dalším úkolem bylo navázání bližší spolupráce s jednou ze západních zemí, která by byla ochotna poskytnout Izraeli potřebné vybavení. Jako nejpříhodnější se Izraeli jevila Francie. Jednáním s francouzskou stranou se jako první věnoval Dajan osobně. Byl s francouzským prostředím mimořádně spřízněn, což jen potvrdila jeho dekorace stužkou čestné legie v srpnu 1954.⁸⁴ Mezi první úspěchy patřilo vyjednání francouzsko-izraelské spolupráce v jaderné energetice, kdy se izraelští vědci mohli podílet na výzkumu ve vědeckém komplexu v Saclay u Paříže. Francouzští vědci na oplátku participovali na stavbě prvního izraelského jaderného střediska v negevské Dimoně. Dalšího vyjednávání se chopil mladý generální ředitel úřadu ministerstva obrany Šimon Peres (viz. obrázek č. 9). Ze zápisků izraelské vojáka a politika Mordechaje Bar-Ona je známo, že Peres byl: „...*Dobře obeznámen s bludištěm konfliktů mezi ministerstvy a mezi jednotlivými osobami, které charakterizovali Čtvrtou republiku. Věděl jak*

⁷⁹ HEIKAL, s. 47.

⁸⁰ JACKSON, Robert, *Suez. Zapomenutá invaze*, Brno 1997, s. 11.

⁸¹ DAYAN, Moshe, *Story of my Life*, New York, s. 176.

⁸² Tamtéž, s. 176.

⁸³ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 134.

⁸⁴ Tamtéž, s. 121.

*manévrovat mezi trhlinami.*⁸⁵ Navíc mu souběh okolností poskytl velmi dobrou příležitost. Ve Francii byla u moci vláda prezidenta Edgara Faureho, ve které byli poměrně silně zastoupeni proizraelští sympatizanti, a to zejména na ministerstvu obrany. Mezi ty největší a nejvýznamnější patřila trojice generála Marie Pierre Joseph Francouis Koeniga, ministra obrany Maurice Bourgés-Manouryho a jeho náměstka Abela Thomase. Ti lobovali pro posílení užší spolupráce Francie a židovského státu.⁸⁶ Dalším faktorem ovlivňujícím zahraniční politiku Francie byl konflikt v Alžírsku a zprávy o egyptské materiální pomoci povstalcům Abdelkadera Chenderliho. Peres proto poukazoval během jednání na to, že „každý Francouz zabítý v Alžírsku, stejně tak jako každý Egyptan zabítý v pásmu Gazy, je krokem směrem k posílení vazeb mezi Francií a Izraelem.“⁸⁷ Posledním, ale rozhodně ne nevýznamným faktorem, byla ztráta tradičních odbytišť francouzských zbrojařských podniků. Syrskému režimu generála Šišaklího dodávala Francie mezi lety 1949 až 1952 zbraně v hodnotě 10 miliard franků ročně, ale poté, co byl tento vojenský režim svržen, francouzské dodávky ustaly.⁸⁸ Souběh těchto faktů zapříčinil, že Peresova mise mohla slavit úspěchy. Již na konci roku 1954 byla uzavřena tajná izraelsko-francouzská zbrojní dohoda, na jejímž základě mělo být Izraeli dodáno 100 lehkých tanků AMX-13 a 150 samohybných tankových děl, obojí ráže 75 mm. Dalšími dodanými artikly měly být protitankové střely, polopásové transportéry M3 a 60 houfnic M50 s ráží 150 mm. Několik dní poté byla přislíbena ještě dodávka šesti stíhaček Mystère IIC. Síly Izraele tak byly proti případné agresi arabské aliance více méně vyrovnány.⁸⁹

Navzdory tomu, že byly izraelsko-francouzské dohody tajné, egyptské vedení bylo díky síti špiónů o části z nich informováno. Izrael navíc ve své odvetné nájezdě politice několikrát překročil egyptské hranice a zaútočil na osady nacházející se na egyptském teritoriu. Krutost těchto odvetných akcí brala dech státníkům celého světa napříč ideologiemi. Nejvýznamnější nájezd, který se uskutečnil na osady mezi městy Gazou a al-Brajrem počátkem roku 1955, při němž bylo zmasakrováno na 40 civilistů a vojáků ohodnotil šéf pozorovatelských jednotek na Středním východě generál Edison Bursn, jako: „*Nejvážnější konflikt mezi Egyptem a Izraelem od podepsání příměří před*

⁸⁵ ZIV, Guy, *Shimon Peres and the French-Israeli Alliance*. In: *Journal of Contemporary History* 45, 2010, 2, s. 418.

⁸⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 122.

⁸⁷ ZIV, s. 416.

⁸⁸ Tamtéž, s. 415.

⁸⁹ Tamtéž, s. 419.

šesti lety. Byla to kritická událost v neutěšené historii Středního východu.“⁹⁰ Tyto nájezdy ještě více zvýšily egyptskou touhu po zbraních, přičemž se jí dostávalo dobrých argumentů: „Do dneška jsme požadovali zbraně za účelem, abychom mohli řádně vyzbrojit naši armádu. Teď se situace ale zcela změnila. Dnes žádáme tyto zbraně, abychom ochránili vlastní životy. Již nemůžeme déle čekat.“⁹¹ Dodávky zbrojního materiálu se staly pro Násira naléhavou nutností i z toho důvodu, že bez nich by patrně nebyl schopen udržet loajalitu armády vůči své osobě. Západ byl však k jeho požadavkům hluchý. Británie sice poskytla Egyptu jednorázově 32 tanků Centurion, ale další případné dodávky zbraní byly podmiňovány egyptskou účastí v obranném vojenském uskupení s orientací na západ.⁹²

Poté, co neuspěl projekt MEDO, zaměřila se Británie, tentokrát již s podporou USA, na vytvoření jakéhosi severního okruhu států Středního východu sousedících se Sovětským svazem, který měl být zárukou před jeho rozpínavostí. Navzdory tomu, že Egypt společnou hranici se SSSR neměl, západ velice stál o to, aby na tomto projektu participoval a posílil tak jeho význam. Přesvědčit Násira o vstupu se krom státníků jednotlivých arabských zemí pokoušel osobně i britský ministr zahraničí Anthony Eden. Při příležitosti cesty do Bankoku se 22. února zastavil v Káhiře s cílem sejít se s Násirem a přesvědčit ho o výhodách, které by mu z účasti v paktu plynuly. Eden, ovládá díky svému studiu perštiny a arabštiny na univerzitě v Oxfordu oba tyto jazyky, byl rozhodnut udělat na Násira co největší dojem. Při příchodu Násira na britskou ambasádu, kde byla ten večer Edenem pořádaná recepce, mu vyšel britský ministr vstříc se slovy: „*Assalamu aleikum, wa rahmatullahi wa barakutuh*“, neboli mír s tebou a Bůh ti žehnej.⁹³ Tato snaha se však minula účinkem. Večer, jehož atmosféru poznamenalo několik faux pas jak ze strany egyptské, tak ze strany britské delegace, zhodnotil po svém odjezdu Násir slovy: „*Jaká elegance! Chtějí nám dát najevo, že oni jsou princové a my žebráci.*“⁹⁴ Nebylo proto překvapením, že Egypt účast na paktu odmítl s tím, že po vzoru Jugoslávie raději zaujme neutrální postavení. Reálným důvodem byla spíše neochota participovat na projektu, který byl od samého počátku formován čistě pod britskou kontrolou. Když se pak o několik dní později 24. února sešel v Bagdádu turecký premiér Adnan Menderes se svým iráckým protějškem Núrím

⁹⁰ CULL, s. 67.

⁹¹ HEIKAL, s. 67.

⁹² BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 570.

⁹³ HEIKAL, s. 61.

⁹⁴ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 132.

as-Saïdem, aby podepsali spojeneckou smlouvu, která měla být základem budoucí arabské aliance, usiloval Násir o urychlený sjezd představitelů arabských států do Káhiry s cílem Irák od záměru odradit. Reakcí iráckého premiéra však byla poznámka, že: „*Není vojákem Abdala Násira, tak mu prosím vyřídíte, že nebude poslouchat jeho rozkazy.*“⁹⁵ 25. února byl pakt podepsán a v blízké době se k němu připojily i Írán, Pákistán a 5. dubna i Británie. Egyptskou odpovědí byl podpis spojenecké smlouvy se Sýrií a Saúdskou Arábií.⁹⁶

Západní neochota poskytnout Násirovi dodávky zbraní ho z tábora nezáúčastněných států pomalu přivedla do tábora východního bloku. Ještě po návratu z dubnové konference afroasijských států v Bandungu hovořil Násir o tom, že zde „*poznal a pochopil, že jedinou moudrou politikou je pro nás pozitivní neutralita a neúčast v blocích*“,⁹⁷ ale ve skutečnosti zde skrze čínského ministra zahraničí Čou en-laje navázal kontakty se Sověty. U těch narazily Násirovy snahy na úrodnou půdu. Důvody, proč tomu tak bylo, byly primárně mocenského, nikoli ideologického charakteru. Moskva si nedělala iluze o charakteru egyptského režimu, avšak ve zmáhajícím se arabském nacionalismu viděla spojence proti prozápadním konzervativním režimům středovýchodního regionu. Generální tajemník komunistické strany SSSR Nikita S. Chruščov i předseda rady ministrů Nikolaj A. Bulganin (viz. obrázek č. 10) proto byli ochotni nejen k souhlasu k dodávkám zbraní, ale i k spojenectví a spolupráci s Egyptem.⁹⁸ A tak, řídíce se čínskou radou: „*nacionalistické hnutí je nastupující silou na Středním východě a musíme k němu přistupovat co nepřátelštěji*“,⁹⁹ byli zástupci egyptské armády Sověty pozváni k jednání. 18. května se na recepci pořádané na súdánské ambasádě v Káhíře poprvé Násir osobně sešel se zástupcem sovětů, velvyslancem Danielem S. Solodem. Egyptské požadavky se setkaly s ochotou na sovětské straně a již tři dny poté bylo rozhodnuto o vytvoření několika bilaterálních výborů k projednání egyptských zbrojních požadavků.

Pro zachování zdání sovětské neangažovanosti v této záležitosti bylo rozhodnuto, že jednání bude zprostředkované, skrze některou z partnerských zemí východního bloku. Volba padla na Československo, a to zejména pro jeho rozvinutý

⁹⁵ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 163.

⁹⁶ DURMAN, *Blízký východ*, s. 406–407.

⁹⁷ Tamtéž, s. 408.

⁹⁸ WANNER, Jan, *Egyptská karta v sovětské politice v roce 1956*. In: Soudobé dějiny 4, 1996, s. 490.

⁹⁹ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 434.

zbrojní průmysl.¹⁰⁰ Navzdory probíhajícím jednáním se Násir stále pokoušel získat příslib dodávek zbraní ze západu. O navázání kontaktů s východem ohledně této problematiky proto informoval amerického ambasadora v Káhiře Henryho Byroadea, který okamžitě podal zprávu svým nadřízeným ve Washingtonu. Eisenhower i Dulles hodlali samozřejmě zabránit proniknutí sovětského vlivu do středo-východního regionu, avšak byli do značné míry svázáni postojem Kongresu a vládních špiček. Dulles samozřejmě hledal příčiny egyptského jednání v chybách předchozích vlád, když na jednání Kongresu prohlásil: „*V současných problémech se nacházíme jen proto, že minulá vláda vždy jednala se Středním východem z politického stanoviska a snažila se vycházet vstříc sionistům v této zemi. To vytvořilo zásadní antagonismus vzhledem k Arabům. Ted', z toho Rusové vytloukají kapitál.*“¹⁰¹ To byla ale jen část pravdy. Hospodářská situace Egypta byla totiž všeobecně známá, stejně jako fakt, že za požadované dodávky nebyl Egypt schopen zaplatit ve valutové měně. Ideální možností by pro něj představovalo uzavření barterové dohody, kdy by mohl dodávky získat výměnou za zemědělské produkty, a to zejména bavlnu. Silná jižanská lobby byla ale proti tomu, aby do Států začala proudit levná bavlna z Egypta, která by je nutila snížit ceny vlastní bavlny. Oproti tomu Východ s uzavřením takového obchodu neměl nejmenší potíže. Ve skutečnosti byla sovětská touha „*přeskočit prstenec Bagdádského paktu a dostat se do středo-východního regionu*“,¹⁰² tak veliká, že se Moskva hospodářskými záležitostmi takového podniku a s tím spojenými obtížemi takřka nezabývala.

Již 12. září byla proto v Praze podepsána Muhammadem Háfiz Ismailem a československým ministrem zahraničního obchodu Richardem Dvořákem dohoda o dodávkách leteckého, tankového a dělostřeleckého materiálu do Egypta.¹⁰³ Plný rozsah dodávek v té době ještě nebyl znám, ale později bylo zjištěno, že se jednalo o zboží v hodnotě 90 až 200 milionů dolarů. Velké cenové rozpětí bylo dáno tím, že Egypt zaplatil pouze 25 % dodávek valutami a zbytek byl hrazen po dobu několika let za pomoci dodávek bavlny, rýže a fosfátů.¹⁰⁴ Bylo proto nutno počítat s inflací a jejím vlivem na celkovou hodnotu kontraktu. Konkrétně byla zjednána dodávka dvou stovek těžkých a středních tanků, stejného počtu obrněných vozidel, stovky samohybných děl,

¹⁰⁰ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 148–149.

¹⁰¹ CULL, s. 101.

¹⁰² WANNER, Jan, *Egyptská karta v sovětské politice*, s. 494.

¹⁰³ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 158.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 158.

a velkého množství protitankových kanonů, a ručních zbraní. Nejdůležitější položkou však byly stíhací letouny MIG 15 a proudové bombardéry Iljušin-28.¹⁰⁵ Izrael v té době totiž takovými stroji, které by byly schopny konkurovat těmto letounům, vůbec nedisponoval. V jeho arsenálu se nacházely pouze zastaralé pístové stíhačky Ouragan, Vampire, Avia, Gloster Meteor a několik kusů novějších Mystère II.¹⁰⁶ Násir tak naprosto vychýlil vojenskou rovnováhu v regionu ve svůj prospěch. První československý vojenský materiál dorazil do Egypta 27. září a společně s ním začali přicházet i sovětsí vojenští poradci a odborníci. Večer tohoto dne Násir na výstavě fotografií pořádané v Káhiře oficiálně oznámil uzavření dohody o zbraních s Československem. Bouřlivé nadšení, které zaplavilo Egypt, bylo v přímém kontrastu s emocemi, které tato zpráva vyvolala na západě.¹⁰⁷

Již dříve docházelo k navazování kontaktů mezi zeměmi arabského světa a zeměmi východního bloku. Západ si nedělal iluze o tom, že země Středního východu se snaží obcházet zbrojní embargo i za cenu uzavírání dílčích smluv o dodávkách zpoza železné opony, „*ale ohlášení dohody o dodávkách československých zbraní nejsilnější arabskou zemí, podepsanou člověkem, který představoval nejsilnějšího a nejcharismatictějšího vůdce arabského národního hnutí, bylo spojeno s nárůstem znepokojení a paniky napříč západními státy a jejich spojenci v regionu.*“¹⁰⁸ Zděšení, které smlouva vyvolala, donutilo západ k poněkud zoufalému kroku. Zástupce CIA Kermit Roosevelt přiletěl do Káhiry a pokusil se za pomoci úplatku v hodnotě několika milionů dolarů Násira přesvědčit, aby od dohody odstoupil. Násir mu ale uštědřil krutou ránu. Peníze použil na stavbu pomníku, který měl naplno symbolizovat jeho pohrdání západním jednáním. Pro jeho tvar se pro něj totiž velice rychle vžil název „*Rooseveltův pyj.*“¹⁰⁹ Z vojenských kruhů sice zaznívaly názory totožné s postojem velitele jednotek OSN generála Burnse, že: „*jsou věci, které Egyptané potřebují více než moderní zbraně, především lepší morálku, lepší disciplínu a lepší výcvik,*“¹¹⁰ ale i tak vojenské kruhy Izraele byly na poplach. Moše Dajan ve svých vzpomínkách popisuje reakce na zprávy o egyptských dodávkách následovně: „*Pro nás v Izraeli bylo jasné, že primárním účelem tohoto masivního egyptského vyzbrojení je připravit Egypt na rozhodující konfrontaci s Izraelem v blízké budoucnosti. Egyptská blokáda, plánování a*

¹⁰⁵ BROŽ, s. 122.

¹⁰⁶ CULL, s. 60.

¹⁰⁷ DURMAN, *Blízký východ*, s. 410–411.

¹⁰⁸ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 167.

¹⁰⁹ BAREŠ, VESELÝ, GOMBÁR, s. 571.

¹¹⁰ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 168.

*příkazy na rozpoutání guerillové palestinské aktivity proti Izraeli, Násirova vlastní deklarace zničení Izraele, a teď dohoda o zbraních s Československem... To vše v nás nenechávalo nejmenší pochyby, že egyptským cílem je rozdrtit nás, nebo přinejmenším vyhrát natolik rozhodujícím způsobem, který by nás zanechal v bezmocném podmanění.*¹¹¹ Izraelská vláda viděla v dané situaci jen tři možná řešení. Zajistit si rovněž nejmodernější letouny a vybavení, připravit se k rychlému preventivnímu útoku na Egypt, nebo prostě čekat. Na izraelské straně byl důležitý faktor, čas. Bylo jasné, že jen transport nového vybavení do Egypta bude probíhat po dobu několika měsíců, stejně tak jako bude řadu měsíců trvat školení nových pilotů pro tyto stroje. Izrael se proto rozhodl pro první možnost.¹¹² Tady se opět ukázal talent mladého generálního ředitele úřadu ministerstva obrany Šimona Perese, který v lednu 1956, tentokrát již s novou francouzskou vládou Guye Molleta, složenou ze socialistů a radikálů, dokázal za zavřenými dveřmi soukromého Molletova apartmánu v Hotelu Matignon vyjednat společné izraelsko-francouzské konzultace na úrovni ministrů obrany a další dodávky zbrojního materiálu. Překvapeni nad Peresovými úspěchy se novináři i politici ptali ještě po letech na tajemství jeho úspěchu. Bylo překvapivě prosté. Podle Guye Molleta to spočívalo prostě v tom, že, *Tsur [velvyslanec Izraele ve Francii] prosil o pomoc, stejně tak jako žebrák prosí o charitu. Kdežto Peres nabízel spojenectví proti společnému nepříteli.*¹¹³

Před západem, zejména Spojenými státy a Velkou Británií, stál nyní úkol, jak odpovědět na egyptskou rukavici vhozenou do ringu. Zda nedělat nic v rámci přesvědčení, že: *„pro arabské státy obecně platí, že komunismus je jedna věc, a spolupráce se sovětskými státy je věc druhá“*,¹¹⁴ nebo se naopak zachovat tak, aby Násir neměl již další tendence ke sblížení s východem. Na říjnovém jednání státního tajemníka Dullese s egyptským velvyslancem Hussejnem vyslovila americká strana znepokojení nad kroky egyptské vlády, avšak Dulles vzápětí ujistil egyptského ambasadora o své víře v politický důvtip vůdce egyptské revoluce. Neodpustil si ale drobné varování: *„Věřím v Násirovy dobré úmysly a vím, že nechce dát komunistům šanci vměšovat se do záležitostí jeho země, ale ve vši úctě, vy nebudete nikdy chytřejší, než jsou oni, stejně tak, jako nebudete tuto hru hrát nikdy lépe než oni.*¹¹⁵ Příležitost

¹¹¹ DAYAN, s. 180.

¹¹² CULL, s. 82.

¹¹³ ZIV, s. 426.

¹¹⁴ DAWISHA, Karen, *Soviet Foreign Policy toward Egypt*, New York 1979, s. 12.

¹¹⁵ HEIKAL, s. 81.

získat zpět ztracený kredit poskytl západu sám Násir. Dodávky zbraní sice uspokojily potřeby armády, ale počáteční nadšení civilního obyvatelstva brzy opadlo a bylo potřeba uskutečnit kroky, ze kterých by se těšila celá egyptská populace. Egyptské vedení se proto již od roku 1954 intenzivně zajímalo o vypracování projektu velké vodní přehrady u Asuánu.

Tento projekt nebyl ničím novým. Jeho první plány vznikly již v roce 1902. 3800 dlouhá a 111 metrů vysoká stavba byla programově označována jako symbol dynamicky se rozvíjejícího industriálního Egypta. Elektřina, kterou měla produkovat, byla jednou z nezbytností pro průmyslový rozvoj egyptského hospodářství. Dalším pozitivem stavby bylo plánované zavlažování velké části zemědělské půdy. Až 125 milionů akrů vyschlé půdy se mělo díky ní změnit v úrodná pole.¹¹⁶ O stavbu přehrady s americkou podporou usiloval před svým pádem i král Farúk, ale po jeho odchodu Spojené státy nabídku finanční participace na projektu stáhly. Po rozčarování nad dodávkami zpoza železné opony však již 16. prosince 1955 přispěchali Američané společně Brity a zástupci Světové banky s nabídkou společného financování projektu. John F. Dulles návrh teatrálně okomentoval slovy: „*Rusové vám pomáhají směrem do hrobu, my vám pomáháme žít.*“¹¹⁷ Náklady na stavbu Asuánské přehrady byly Světovou bankou předběžně vyčísleny na 1,3 miliardy dolarů. Spojené státy nabídly účast ve výši 70 milionů dolarů na započetí prací. Částka, kterou byla ochotna poskytnout Británie, se rovnala 14 milionům dolarů. Dalších 200 milionů měla poskytnout Světová banka, jejíž šéf Eugene Black o celém plánu informoval Násira 27. ledna 1956 během své návštěvy Káhiry.¹¹⁸ Nabídka však měla své podmínky.

Egyptské hospodářství mělo být podrobeno mezinárodní kontrole, zadávání prací na projektu nesmělo být nikterak omezeno, Egypt měl před započítím stavby uzavřít smlouvy se všemi státy zainteresovanými na distribuci vod Nilu, a v neposlední řadě omezit styky s východním blokem.¹¹⁹ Násir sice s podmínkami nesouhlasil, ale v únoru na spolupráci se západem přistoupil. Domníval se, že časem protistrana bude ochotna učinit ústupky. Napomoci tomu mělo i zveřejnění sovětské nabídky na egyptsko-sovětskou spolupráci na projektu. V tomto ohledu se ovšem egyptský vůdce

¹¹⁶ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 175.

¹¹⁷ HEIKAL, s. 84.

¹¹⁸ FRAZER, Nial M., HIPEL, Keith W., SHUPE, Michael C., WRIGHT, William M., *Nationalization of the Suez Canal: A Hypergame Analysis*. In: *The Journal of Conflict Resolution* 24, 1980, 3, s. 480.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 480.

zmýlil. Ve svých výpočtech totiž nekalkuloval s vnitrostranickými problémy svých západních partnerů.

V Americe sice prezident Eisenhower vyzýval k „*vykoupení míru touto vysokou přehradou u Asuánu*“,¹²⁰ ale čelil odporu jak z řad demokratů, tak svých republikánů. Egypt totiž, stejně tak jako v případě dodávek zbraní, preferoval barterový obchod, jehož hlavním artiklem dovozu do USA měla být bavlna. Spojené státy proto musely trvat na tom, že půjčka bude splácena jedině valutami. V Británii byla situace obdobná. Zde došlo 7. dubna 1955 k výměně na postu předsedy vlády, kdy do tohoto křesla usedl dosavadní ministr zahraničí Eden. „*Mnozí říkali, že dlouholetý korunní princ stále okouzluje na recepcích, je výborným řečníkem, ale před svými parlamentními vystoupeními si musí brát stimulanty, rychle mění nálady a střídavě podléhá záchvatům paniky a zlosti.*“¹²¹ Samotnému nástupu Edena do funkce proto předcházela složitý vnitrostranický boj, který Eden vnímal velice citlivě. Snažil se proto po svém nástupu jednat co nejrozhodněji a dokázat tak správnost jeho jmenování. S velkou razancí proto vystoupil proti štvavé protibritské propagandě, kterou každodenně vysílalo rádio Hlas Arabů. Ukončením této kampaně dokonce podmiňoval následnou spolupráci mezi Británií a Egyptem. Výsledek však byl naprosto odlišný. 1. března se stala událost, která předznamenala počátek britsko-egyptského rozchodu. V Jordánsku byl po 26 letech služby z postu náčelníka štábu Arabské legie sesazen maršál John Bagot Glubb. Král Husajn I. Glubbovi zdůvodnil tento krok tím, že jeho služba není již nadále pro jeho zemi potřebná a požádal ho, aby do rána druhého dne Jordánsko opustil. Událost sice byla navenek interní jordánskou záležitostí, avšak diplomatickým a vojenským kruhům bylo jasné, že za činem stojí pronásirovská klika mladých jordánských důstojníků. Domněnka byla vzápětí potvrzena, když Glubbovo místo zaujal vůdce jordánských Svobodných důstojníků Abú alí Nuwwáří. Pro Británii byla zpráva políčkem do tváře. Nový britský ministr zahraničí Selwyn Lloyd, který byl v té době shodou okolností v Káhiře, se okamžitě sešel s plukovníkem Násirem. Na Lloydův dotaz, zda již ví o událostech v Jordánsku a jak je hodnotí, odpověděl Násir velice nediplomaticky: „*Obstarožní figurka, kterou Glubb byl, již nemohla déle užitečně sloužit zájmům tohoto regionu.*“¹²² Tím jen posílil britské přesvědčení, že za Glubbovým odchodem stojí Egypt a jeho snahy o destabilizaci tamního režimu. Když unikla na veřejnost opakovaná

¹²⁰ EISENHOWER, Dwight D., *Waging Peace. The White House Years. 1956-1961*, Garden City 1956, s. 30.

¹²¹ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 435.

¹²² HEIKAL, s. 97.

nabídka Sovětského svazu, který Egyptu nabízel bezúročnou půjčku v hodnotě 50 milionů liber, rozhodla se Británie o odstoupení z projektu.¹²³

Spojené státy sice vnímaly nebezpečí sovětského pronikání do Egypta, Dulles však byl pevně přesvědčen, že vnitřní hospodářská situace východního bloku neumožní Sovětskému svazu takový velkorysý krok, jako bylo financování přehrady. Domníval se, že si sovětská nomenklatura nedovolí vůči svému obyvatelstvu čin, který by musela omluvit slovy: „*Nedostanete chleba, musíme vám utáhnout opasky, abychom mohli stavět přehradu.*“¹²⁴ Nebral patrně v potaz Chruščovova varování, který na dubnové návštěvě Londýna naznačil, že i kdyby snad byl všude jinde klid a mír, na Středním východě hodlají Sověti západu „*řádně zatápnout.*“¹²⁵ O to více byl Dulles zaskočen krokem egyptské vlády, která na konci května *de iure* uznala Čínskou lidovou republiku.¹²⁶ 31. května navíc egyptští zaměstnanci v zóně Průplavu zahájili bojkot vykládání nákladních lodí plujících pod francouzskou vlajkou se zdůvodněním, že tak projevují solidaritu s alžírskými povstalci, kteří bojují proti francouzskému útlaku.¹²⁷ Eisenhower v reakci na události přiznal, že: „*Arabové jsou každým dnem arogantnější a ignorují stále více zájmy západní Evropy a USA v této oblasti.*“¹²⁸ ale připustil, že navzdory tomu, že může Egypt dostat pomoc od kterékoliv jiné země, usiluje právě o tu jejich. Viděl v tom známku toho, že pro případ možných potíží vidí Násir spojence v západu, a proto by se mu mělo vycházet vstříc.

Slepá důvěra Spojených států k osobě Násira však vyvolávala podrážděné reakce francouzských představitelů. O Molletovi se všeobecně vědělo, že neoplývá velkými sympatiemi k americkým politikům. Mohlo to korespondovat s jeho přesvědčením, že se USA pouze snaží dostat k ropným zdrojům v severoafrickém Alžírsku. Stále více se proto prohlubovala spolupráce mezi Francií a Izraelem, a to i za cenu, že část pokračujících dodávek letounů Mystère IVA dorazila do Izraele jen díky Francouzi zfalšovaným dokladům.¹²⁹ Reálným dokladem o možnosti vypuknutí konfliktu mezi Izraelem a Egyptem bylo 180 příhraničních střetů a několik stovek obětí zaznamenaných mezi prosincem 1955 a březnem 1956. Poté, co 13. června došlo k odchodu posledního britského vojáka ze zóny Průplavu, se toto nebezpečí ještě

¹²³ JACKSON, s. 15.

¹²⁴ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 436.

¹²⁵ HEIKAL, s. 103.

¹²⁶ BROŽ, s. 125.

¹²⁷ HEIKAL, s. 108.

¹²⁸ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 241.

¹²⁹ Tamtéž, s. 237.

znásobilo. Spojené státy proto raději opustily politiku zbrojního embarga v regionu, a i když samy odmítaly poskytnout Izraeli zbraně potřebné k vyrovnání sil s Egyptem, nenamítaly nic proti tomu, když se tyto dodávky rozhodly Izraeli poskytnout jiné státy.¹³⁰

Popularita egyptského vůdce vrcholila, čehož mělo být důkazem i referendum z 25. června, ve kterém se nechal Násir zvolit egyptským prezidentem.¹³¹ Samotnému referendu předcházela 22. června státní návštěva nového sovětského ministra zahraničí Dmitrije Šepilova, který v této funkci nahradil Vjačeslava Molotova. Na své schůzce s Násirem měl Šepilov údajně deklarovat sovětskou podporu Egyptu v případě ztroskotání rozhovorů se Západem, o čemž hned následující den informoval káhirský tisk.¹³² To již bylo ale nad hranice únosnosti západních státníků. Předseda sněmovního výboru pro uvolňování zdrojů, Joseph Cannon, v reakci na to informoval Dullese: „*Rád bych, abyste pane tajemníku pochopil, že Vám neschválíme ani jediný cent na nějakou přehradu v Egyptě. Berte to prosím na vědomí.*“¹³³ Poté, co byl během své červencové cesty do Káhiry podruhé odmítnut Eugen Black se svým návrhem podmínek západní pomoci na projektu, Spojené státy rozhodly o stažení nabídku. Tuto zprávu již 8. července 1956 uveřejnil list Al Ahram a ten samý den o ní informoval Násir egyptského ambasadora ve Washingtonu Husejna, který byl právě na dovolené v Egyptě. Diplomatova reakce byla v prvních okamžicích přímo hysterická, avšak když se ubezpečil, že Spojené státy ještě nevydaly žádné oficiální prohlášení, rozhodl se urychleně odcestovat do Ameriky s příslibem egyptského souhlasu se všemi podmínkami západní pomoci. Násir souhlasil s jeho návrhem na řešení stávající situace, ale v té době si již patrně nedělal iluze o výsledcích jednání. Pravděpodobně už v té době kalkuloval s možností znárodnění Suezského průplavu. Důkazem toho je Násirova rada Husejnovi během jejich loučení: „*Ahmede, znáš dobře egyptskou historii? Znáš historii Suezského průplavu, že? Než se vrátíš do Washingtonu, tak se zastav v knihkupectví v Káhiře a kup si knihu o Průplavu.*“¹³⁴

Jednání egyptského ambasadora s americkým tajemníkem bylo naplánováno na 19. červenec na 18. hodinu odpoledne. Jednání se nesla ve velice chladné atmosféře. Husejn sice deklaroval egyptskou ochotu přijmout všechny americké podmínky, avšak

¹³⁰ CULL, s. 113–115.

¹³¹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 246.

¹³² JACKSON, s. 16.

¹³³ RUBIN, Barry, *America and the Egyptian Revolution, 1950-1957*. In: *Political Science Quarterly* 97, 1982, 1, s. 87.

¹³⁴ HEIKAL, s. 110.

Dulles už neprojevoval o situaci zájem. Když se Husejn pokusil přesvědčit státního tajemníka k souhlasu nátlakem, a to tak, že mu oznámil, že o financování přehrady má zájem také sovětská strana, dostavil se naprosto opačný výsledek. Dulles vstal a vztekle odsekl: „Dobře, když už máte peníze, nepotřebujete naši podporu. Nabídka je stažena.“¹³⁵ S tím jednání ukončil. Na tiskové konferenci Dulles sice volil mírnější slova, kdy podle něj „Americké stažení z tohoto projektu bylo nutností, protože možnosti egyptské vlády věnovat k zajištění úspěchu tohoto projektu adekvátní zdroje jsou nejništější, než v době, kdy byla nabídka uskutečněna“,¹³⁶ ale výsledek byl stejný. Pro nacionalismem vybičovanou egyptskou společnost se americké odmítnutí rovnalo nepřijatelné zradě.

Zprávy o krachu jednání se Násir dozvěděl na palubě svého letadla na cestě z Brioni, kde jednal s jugoslávským vůdcem Josifem Titem a indickým premiérem Džaváharlálém Nehruem. Na palubě s ním byl přítomen i Nehru a právě jemu dal Násir jako prvnímú přečíst telegram o americkém zamítnutí finanční podpory. Nehru okamžitě zkritizoval aroganci západních státníků, ale zároveň varoval Násira, že si musí v následujících dnech počínat velice opatrně.¹³⁷ Ihned po přiletu do Káhiry se Násir odebral na jednání vlády. Jednání bylo tajné, avšak se vši pravděpodobností zde již byl podán návrh na znárodnění Společnosti. Průplav jako poslední známka podřízenosti Egypta západu byl ideálním řešením, jak získat velký zdroj financí. Jen v roce 1955 činil zisk Společnosti 34 milionů liber, avšak pouhý 1 milion z této sumy získala egyptská vláda.¹³⁸ Kdyby došlo ke znárodnění společnosti, získal by Násir tuto sumu celou, aniž by se musel poskytnout západu jakýkoliv závazek. Navíc pokud egyptský prezident toužil projekt přehrady skutečně dokončit, zbývalo mu jen velice málo možností, co v dané chvíli dělat. 21. července totiž při tiskové konferenci na belgické ambasádě v Moskvě Dmitrij Šepilov popřel tvrzení, že by kdy nabídl Egyptu finanční pomoc s projektem přehrady u Asuánu.¹³⁹ Ministr přiznal, že pokud Egyptané požádají o pomoc, setkají se se sympatickým přijetím, avšak již 23. července v káhirských listech kolovaly články o sovětské zradě. V takové situaci bylo pro Násira nejpříjemnější, aby se ujal řešení situace sám.

¹³⁵ ŠŮRA, s. 250.

¹³⁶ DAWISHA, *Soviet Foreign Policy toward Egypt*, s. 12.

¹³⁷ HEIKAL, s. 116.

¹³⁸ FRAZER, HIPEL, SHUPE, WRIGHT, *Nationalization of the Suez Canal*, s. 481.

¹³⁹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 254.

Podle svědectví kolegů Násir již 22. července kalkuloval možné důsledky znárodnění Společnosti Suezského průplavu. Počínal si při tom velmi pragmaticky. Ameriku ze hry vyřadil téměř okamžitě. Zanedlouho v ní mělo dojít k volbám a podle Násirových propočtů nechtěl být Eisenhower tím, kdo začne válku, která by mohla přerůst v globální konflikt. Největší nebezpečí viděl egyptský prezident ve Velké Británii. Jejího vůdce však hodnotil jako nerozhodného slabocha. „*Jako většina slabých mužů, má i Eden sklony udělat něco unáhleného, přičemž bude počítat s podporou veřejného mínění jak doma, tak ze strany americké vlády. Ta mu ale udělí hořký políček z rukou jejího druhého nejvýše postaveného muže, státního tajemníka Johna Fostera Dullese.*“¹⁴⁰ Británie měla v té době problémy s národně osvobozeneckým hnutím na Kypru, kde povstalci plukovníka Grivase získali už i podporu tamního arcibiskupa Makariose. Tato skutečnost měla podle Násirových propočtů Británii limitovat v otázce případného užití síly. I tak se ale obával rychlé vojenské akce ze strany Británie, která měla od okamžiku ohlášení znárodnění do 10. srpna dokonce 90% relevanci. S každým následujícím měsícem ale tato možnost klesala a na konci října by k ní došlo jen s 20% pravděpodobností.¹⁴¹ To byl ochotný Násir riskovat.

Přípravami na provedení akce byl pověřen inženýr Mahmúd Júnis. Den D byl naplánován na výročí Farúkova odchodu ze země, kdy se měly v Alexandrii konat velké oslavy. Ve večerních hodinách 26. července vystoupil Násir před tisícové davy na alexandrijském náměstí Al-Manšija. V té době byla již v Port Saídu, Ismaílii a Suezu přichystána ozbrojená komanda pod Júnisovým vedením s úkolem začít na Násirův pokyn obsazovat administrativní budovy Společnosti Suezského průplavu. Svůj tříhodinový proslov začal egyptský prezident exkurzem do historie Průplavu, v níž připomenul okamžik, kdy egyptský chedív udělil kontrakt na stavbu Průplavu francouzskému inženýru Lessepsovi. Právě toto jméno bylo heslem, které odstartovalo celé znárodnění. Při první zmínce o Lessepsovi obsadili Júnisovi muži všechny klíčové objekty v zóně Průplavu. Kromě menšího francouzského odporu se nesetkala akce s jediným problémem. A tak zatímco v Alexandrii Násir provolával k zfanatizovanému davu: „*Suezský průplav patří nám. Příjmy z jeho využívání budou v budoucnu naše. Průplav vystavěli Egyptané. Sto dvacet tisíc Egyptanů zahynulo při jeho hloubení. Bude zřízena nová společnost spravující Suezský průplav. Od nynějška budeme spoléhat na svou vlastní sílu, na své vlastní svaly. Průplav bude provozován Egyptany, Egyptany,*

¹⁴⁰ HEIKAL, s. 119.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 119-1921.

Egyptány! Slyšíte mě? Egyptány“,¹⁴² nacházela se již celá Společnost v držení egyptské vlády.

¹⁴² CULL, s. 117.

Ohlas znárodnění a první londýnská konference

Zpráva o krocích egyptské vlády byla pro západní svět bleskem z čistého nebe. Francouzský tisk sice ještě před samotným znárodněním varoval, že jediný způsob, jak může Násir udeřit na Západ v reakci na stažení nabídky finanční asistence, je akce v zóně Průplavu.¹⁴³ Obecně se však očekávaly spíše jen sabotážní, nebo diverzní akce. Krok takového významu neočekával nikdo.

Britská vláda a jmenovitě její předseda se o události dozvěděli uprostřed oficiální večeře pořádané u příležitosti státní návštěvy iráckého panovníka Fajsala II. a jeho premiéra Núrího as-Saída. Reakce všech zúčastněných byla prudká. Núrí údajně vstal a vyzýval britské představitele: „*Udeřte na něj, udeřte tvrdě a hned!*“¹⁴⁴ Núrí si tak počínal z pragmatických důvodů. Jednak soupeřil s Násirem o roli hegemonu Středního východu, a také se obával opakování egyptských událostí ve vlastní zemi. V té době jistě netušil, co mělo o dva roky později následovat. Eden po vyslechnutí zprávy připustil, že: „*S něčím takovým se nemůžeme smířit. Násir nás teď může vydírat a zvyšovat poplatky za plavbu průplavem, který navíc bude řídit špatně a zmrzačí náš obchod. Naše situace vyžaduje rozhodnou akci. Chci, abychom průplav znovu obsadili a znovu se ujali jeho správy.*“¹⁴⁵ Odpovědí mu však bylo trapně působící ujištění přítomných důstojníků, že Británie nemá v tomto regionu v současné době dostatečné síly k tomu, aby byla taková akce provedena. I tak byli vrchní velitel britských pozemních sil na Středním východě generál Hugh Stockwell a jeho letecký protějšek Dermot Boyle pověřeni naplánováním akce na zajištění Průplavu.

Francie byla zasažena ještě větší vlnou emocí, než její britský partner. Francie měla v té době za sebou neúspěchy v Indočíně a v Sýrii a potýkala se s nesnázemi v Alžírsku. Suez proto vnímala jako poslední doklad svého velmocenského postavení. Francouzský ministr zahraničí Christian Pineau (viz. obrázek č. 11) si ještě týž večer, kdy akt znárodnění proběhl, nechal zavolat egyptského velvyslance Abd an-Nábího, před kterým označil Násira za diktátora, znárodnění za zločinný akt a Egypt za „*permanentní hrozbu pro mír.*“¹⁴⁶ O svém postoji informoval následující den i představitele Británie a Spojených států.

Když se zpráva o znárodnění Průplavu dostala do Washingtonu, státní tajemník Dulles byl právě na inauguraci nového peruánského prezidenta Manuela Prady. Nastal

¹⁴³ BROŽ, s. 127.

¹⁴⁴ EDEN, s. 423.

¹⁴⁵ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 258.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 259.

proto jeden ze vzácných okamžiků, kdy zahraniční politika spočívala v rukou prezidenta Eisenhowera. Toho se snažil využít britský předseda vlády. „*Eden, který nikdy neměl dobré vztahy s Dullesem, se snažil omezit jeho vliv na událost a navázat přímý kontakt s Eisenhowerem, se kterým velice blízce spolupracoval během války, a se kterým měl, jak se domníval, dobré vztahy. Ačkoli to působilo rozumně, nesetkaly se tyto naděje s Edenovým očekáváním.*“¹⁴⁷ Eisenhower samozřejmě citlivě vnímal nebezpečí pronikání sovětského vlivu na Střední východ a stejně tak se obával možnosti, že by Egypt mohl omezit průjezd západních pravidel touto mezinárodně důležitou vodní trasou. Nesouhlasil však s kritikou ze strany Francie a Británie, poukazující na to, že trasa takového mezinárodního významu musí být pod kolektivní správou a kontrolou. Sám již 27. července poukázal na to, že dřívější správa Průplavu sice byla oficiálně na mezinárodní úrovni, kdy provoz této stavby řídila od roku 1856 akciová společnost La Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez v čele se správní radou složenou ze šestnácti Francouzů, devíti Britů, pěti Egyptanů, jednoho Američana a jednoho Nizozemce,¹⁴⁸ ale ve skutečnosti byla společnost pod kontrolou Britů, kteří vlastnili 48 % preferovaných akcií.¹⁴⁹ Zprávy, které k němu dorazily z Londýna a Paříže, informující ho o tom, že Británie i Francie jsou připraveny za účelem znovunastolení mezinárodní kontroly nad Průplavem sáhnout i k vojenskému řešení, a žádající ho o spoluúčast na tomto podniku, se nesetkaly s jeho porozuměním.¹⁵⁰ Pravdou bylo i to, že oproti Británii a Francii nebyla situace pro USA tak závažnou. Američané nevlastnili ve Společnosti žádný podíl, byli zcela nezávislí na dodávkách ropy proudících skrze tuto trasu, a pouze 2,7 % lodí používajících Průplav bylo oficiálně registrováno pod vlajkou USA. Ve skutečnosti bylo číslo samozřejmě o mnoho vyšší, protože ne všechny americké firmy působící od Panamy po Dakar pluly pod americkou vlajkou, ale tato plavidla neměla vláda ve Washingtonu pod faktickou kontrolou.¹⁵¹ Bylo ale potřeba udělat vůči svým aliančním spojencům vstřícný krok a Eisenhower navíc cítil jako svoji povinnost odradit Brity a Francouze od užití vojenského řešení situace. Do Londýna byl proto vyslán první náměstek zástupce státního tajemníka Herberta Hoovera mladšího, Robert Murphy. Hoover byl pověřen k tomu, aby se sešel s předsedy obou komor

¹⁴⁷ HEIKAL, s. 132.

¹⁴⁸ MARSTON, Geoffrey, *Armed Intervention in the 1956 Suez Canal Crisis: The legal Advice Tendered to the British Government*. In: *the International and Comparative Law Quarterly* 37, 1988, 4, s. 774.

¹⁴⁹ BROŽ, s. 128

¹⁵⁰ EISENHOWER, s. 36.

¹⁵¹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 260.

Kongresu a zpravil je o možnosti svolání mimořádného zasedání. 6. americká flotila působící ve Středomoří byla navíc uvedena v pohotovost.¹⁵²

V Londýně se mezitím usilovně pracovalo na přípravách odvetných kroků. V ranních hodinách 27. července byla Edenem svolána rada ministrů. Tady byly kolektivně odsouzeny kroky egyptského vůdce a debatovalo se nad řešením situace. Podle zápisů z jednání je patrné, že Eden položil svým spolupracovníkům otázku: „Zda jsou připraveni užít jako poslední možnost k prosazení svých zájmů hrozby nebo síly, a zda jsou připraveni, v případě že nedojde k pomoci Spojených států a Francie, sáhnout k vojenské akci sami.“¹⁵³ Ministři sice vyjádřili svůj souhlas, ale již v této době mezi nimi panovaly spory o tom, zda Násirovy kroky jsou natolik závažné, aby jimi bylo možné omluvit plánování vojenského akce proti Egyptu, a zejména zda lze počítat s tím, že budou tyto plány v souladu s mezinárodním právem. Právní poradce ministerstva zahraničí Sir Gerald Fitzmaurice se k problému vyjádřil takto: „Základní právní složitostí v případě Suezského průplavu je ta, že ačkoli egyptská vláda napáchala množství protiprávních věcí, žádná nebyla takového rozsahu, aby za současného hodnocení vedla k závěru, že došlo k porušení Konstantinopolské konvence...“¹⁵⁴ Napříč zeměmi třetího světa, Východního bloku, ale dokonce i v Americe panovaly navíc názory, že Násir jednal jen a pouze v rámci svých pravomocí. Zastánci této teorie se opírali o skutečnost, že v prosinci 1952 Valné shromáždění OSN přijalo rozšíření Charty, na jejímž základě: „Obyvatelé dané země mohou až do konce svých věků disponovat volně přírodním bohatstvím a zdroji své země bez újmy vůči povinnostem vyplývajícím z mezinárodní hospodářské spolupráce. Na základě výše zmíněných principů společných výhod mezinárodního práva, nemůže být lid v žádném případě zbaven svého způsobu obživy...“¹⁵⁵ Fakt, že Společnost byla navzdory tomu, že byla řízena mezinárodní radou, registrována jako egyptský podnik, tuto teorii jen posiloval. Posouzením situace a přípravou možného řešení byl proto pověřen, britskou vládou nově ustanovený takzvaný Egyptský výbor, složený jak z politiků, tak ze zástupců armády. Hlavní postavou výboru byl tehdejší ministr financí a hlavní Edenův stranický rival, Harold Macmillan. Dalšími výraznými postavami byl

¹⁵² EISENHOWER, s. 37.

¹⁵³ DOOLEY, Howard J., *Great Britain's „Last Battle“ in the Middle East: Notes on Cabinet Planning during the Suez Crisis*. In: *The International History Review* 11, 1989, 3, s. 494.

¹⁵⁴ MARSTON, s. 780.

¹⁵⁵ DOMKE, Martin, *American Protection against Foreign Expropriation in the Light of the Suez Canal Crisis*. In: *University of Pennsylvania Law Review* 105, 1957, 8, s. 1035.

například lord Salisbury, ministr zahraničí Selwyn Lloyd, nebo ministr obrany Walter Monckton.¹⁵⁶

Navzdory odhodlání britské vlády čelit krizi s rozhodností a neústupností, bylo velice důležité, jaké stanovisko k britským návrhům řešení zaujmou její spojenci. Ještě též den, kdy byl ustanoven Egyptský výbor, se setkali v Londýně Pineau s Edenem a Murphym. Americký zástupce tlumočil přání svého prezidenta, aby se v záležitosti postupovalo co možná nejopatrněji a snažil se přesvědčit Edena s Pineauem k upuštění od plánovaného použití zbraní. Jeho počínání bylo nicméně znesnadněno rádiovým vysíláním, které přenášelo proslov Násira k egyptským davům, v němž obvinil Brity a západní státy, že si za situaci mohou sami. „*Cizáci, tento boj, ve kterém jsme nyní zapojeni, je boj proti imperialismu a metodám a taktikám kolonialismu...Jak říkám, arabský nacionalismus rozšíří oheň od Atlantiku po perský záliv, protože arabský nacionalismus v tomto počínání vidí samu podstatu své existence, svoji strukturu, a svoji sílu.*“¹⁵⁷ Reakcí na americká přání byla slova britského premiéra, že záležitost je pro Brity otázkou života a smrti. Průplavem totiž jen za rok 1955 proplulo 14 656 lodí vezoucích zásoby ropy. Celé tři čtvrtiny z nich směřovaly do zemí NATO a celá jedna třetina přímo do Velké Británie.¹⁵⁸ Případné přerušení těchto dodávek by tedy znamenalo zhroucení britského hospodářství. Dalším faktorem byla také mocenská politika západních států. Jak přiznal Macmillan: „*Pro Velkou Británii není záležitost Průplavu jen věcí cti, ale přežití. Její ústup by byl novým Mnichovem, celý arabský svět by ztratil svůj respekt vůči Britům.*“¹⁵⁹ Británie a Francie tedy chtěla vůči Násirovi aplikovat co nejpřísnější postup. Murphy však s vypětím všech sil nakonec dospěl k tomu, že mu Eden s Pineauem přislíbili, že se zdrží použití síly, dokud nebudou vyčerpány diplomatické a ekonomické způsoby řešení situace. 29. července o tom Murphy po svém příletu do Washingtonu informoval prezidenta.¹⁶⁰

Eisenhower se cítil výsledkem jednání uklidněn, protože vycházel z předpokladu, že: „*Nebezpečí válečné akce pomine, jestliže se vyjednávání protáhne, a že odkládání sníží teplotu a umožní dospět v Egyptě k nějakému nenásilnému urovnání...*“¹⁶¹ Veřejné mínění v Británii však jeho propočtům nakloněno nebylo. Snad nikdy předtím, a jistě ani poté, se Eden nesetkal s takovou podporou veřejnosti vládě a

¹⁵⁶ DOOLEY, s. 494.

¹⁵⁷ EDEN, s. 425.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 426.

¹⁵⁹ ŠŮRA, s. 251.

¹⁶⁰ EISENHOWER, s. 38.

¹⁶¹ ŠŮRA, s. 252.

jejím krokům, jako na počátku Suezské krize. Bohužel pro něj to přišlo v době, kdy byl ve velice špatném fyzickém i psychickém stavu. Velké množství benzedrinu a dalších léků u něj krom návalů hysterie zapříčinilo také malou schopnost logického vyhodnocení nastalých problémů.¹⁶² Nermalou roli v tomto sehrál i britský tisk, který rozpoutal proti Egyptu publicistickou válku. Deník Daily Mirror například 28. července čtenáře informoval o své víře v postavu britského premiéra. „*Reputace sira Anthonyho je založena na jeho revoltě proti appeasementu v roce 1938. Teď má příležitost ukázat, že se jeho postoje nezměnily.*“¹⁶³ S podobnou tématikou tentýž den přišel zpravodaj Daily Herald v článku nazvaném Co si myslíme: „*Už ne více Adolfů Hitlerů... Británie a ostatní velmoci musí rychle ukázat Násirovi, že nehodlají tolerovat více takových Hitlerů!... Zde není místo pro ústupky.*“¹⁶⁴ Následkem těchto skutečností jednal Eden dosti nepředvídatelně. Navzdory slibu americkému zástupci Murphymu z 27. července tak o tři dny později 30. července zaslal americkému prezidentovi vlastnoručně podepsané poselství vyjadřující „*pevné a neodvolatelné rozhodnutí zlomit Násira.*“¹⁶⁵ Na zasedání Dolní sněmovny parlamentu pak 2. srpna ohlásil, v návaznosti na společné konzultace s francouzským ministrem zahraničí a jeho šéfem štábu válečného námořnictva Henrym Michelem Nomym a lordem admirality Mountbattenem v Londýně, povolání 30 000 záložníků do služby, přesun tří letadlových lodí o výtlačku 22 000 tun a s 25 000 vojáky na palubě do východního Středomoří, a zmrazení veškerých účtů a aktiv egyptských společností v Britských bankách. Po ukončení Edenova proslovu zaplavila Dolní sněmovnu vlna potlesku, a to i z řad opozičních poslanců.¹⁶⁶

Děni na západě bylo pod důkladným drobnohledem izraelské politiky. Předseda vlády, kterým byl od 2. listopadu 1955 opět David Ben-Gurion, přispěchal s novinovým prohlášením, ve které po vzoru západu přirovnal Násira k fašistickým diktátorům: „*Násir může být přirovnán k italskému Mussolinimu, který se také dostal k moci s excelentními a působivými záměry, ale velice rychle zapomněl na reálné problémy své země. Egyptský Mussolini se nechal svést leskem ruských zbraní – stejným způsobem jako venkovské děvče podlehne způsobům městského překupníka – k rozpoutání*

¹⁶² WANNER, *Bitva o Suez*, 259.

¹⁶³ PARMENTIER, Guillaume, *The British Press in the Suez Crisis*. In: *The Historical Journal* 23, 1980, 2, s. 437.

¹⁶⁴ PARMENTIER, s. 437.

¹⁶⁵ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 266.

¹⁶⁶ EDEN, s. 440.

*dobývání Středního východu. Stejně jako duce se nedostane daleko.*¹⁶⁷ Ben-Gurion i jeho kolegové si dobře uvědomovali, že Izrael by mohl ze současné situace vytěžit politický i vojenský kapitál. Vojenský za předpokladu, že západ rozčarován kroky a postoji Násira konečně upustí od blokování izraelských zbrojních požadavků, a politický v případě, že by se dokázal svést na vlně politické nenávisti západu vůči Násirovi. Dbaje rady svého velvyslance ve Washingtonu Abby Ebana: „*nesed'me jako králík, který čeká, až ho zaříznu*“,¹⁶⁸ se Ben-Gurion rozhodl využít situace. Sice ještě 27. července, kdy s ním mluvil generál Dajan o možnosti využít příležitost k preventivnímu úderu na Egypt a uvolnit tak Tiránské úžiny a převzít kontrolu nad pásmem Gazy, Ben-Gurion takovou akci odmítl s odůvodněním, že je příliš riskantní. Relativně krátce poté ale přišla zpráva, která měla změnit jeho přesvědčení.¹⁶⁹

Znepokojení, které zavládlo v Bílém domě poté, co Eisenhower obdržel zprávu od Edena a Macmillana patrně nejlépe charakterizuje úryvek z jeho odpovědi britskému premiérovi: „*Drahý Anthony...pokud přijmeš kroky k ozbrojené akci, znepráteliš si lid Ameriky a jeho veřejné mínění navzdory všemu, co pro věc vláda USA udělá...*“¹⁷⁰ Obavy byly na místě. Zástupce operačního odboru Generálního štábu francouzského letectva Andre Martin totiž již 29. července na jednání s anglickou stranou přislíbil nasadit do společné akce po boku Britů 10. výsadkovou a 7. rychlou mechanizovanou divizi. Zároveň začalo být v Toulonu shromažďováno francouzské loďstvo složené z letadlových lodí Arromanches a Bois-Bellau, několika bitevníků, 3 křižníků a většího počtu torpédoborců. S platností k 4. srpnu byl taktéž vyjednán vznik společné britsko-francouzské plánovací skupiny a budoucí společné velitelství.¹⁷¹ Navzdory tomu, kolik obtíží a komplikací samotné plánování provázelo, nehodlaly Spojené státy připustit možnost vzniku lokálního konfliktu s možnými globálními následky. 31. července se do Washingtonu vrátil státní tajemník Dulles. Ještě týž den se konala v prezidentově pracovně porada, na které byl kromě Eisenhowera přítomen také státní tajemník, jeho zástupce Hoover, právní poradce státního zastupitelství Herman Phleger, ministr financí H. Humphrey, ministr obrany Reuben Robertson se svým asistentem, ředitel CIA a bratr státního tajemníka v jedné osobě Allan Dulles a šéf štábu námořnictva admirál Arleigh A. Burke. Výsledkem jednání bylo přesvědčení, že USA musí zabránit

¹⁶⁷ BEN-GURION, s. 159.

¹⁶⁸ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 437.

¹⁶⁹ DAYAN, s. 183.

¹⁷⁰ EISENHOWER, s. 41.

¹⁷¹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 267.

útoku na Egypt za každou cenu. Nebylo to rozhodně kvůli osobě tamního prezidenta, o kterém si již Eisenhower nedělal žádné iluze. Viděl v něm pouze falešného hrdinu, který doufá v to, že: „*Pohled na Násirův odpor proti silným zemím Západní Evropy zasáhne citlivou strunu v srdcích Arabů od Dakaru po Kuvajt.*“¹⁷² Nebezpečí představoval Sovětský svaz a jeho reakce na případný útok na Egypt. USA tedy volily smířlivější taktiku, přičemž by pravděpodobně plně postačovalo, kdyby Násir odškodnil akcionáře Společnosti a zavázal se dodržovat Konstantinopolskou konvenci z roku 1888, která měla podle článku 4 zajišťovat Průplav „*vždy volný a otevřený, v době války i míru, každé obchodní i válečné lodi bez rozdílu vlajky.*“¹⁷³ S těmito návrhy, označovanými jako „*Eisenhowerovo poselství*“ zamířil Dulles ještě 31. července do Londýna, aby je přednesl Edenovi a Pineauovi.¹⁷⁴

Jednání v Londýně byla poznamenána jak vzájemným antagonismem britského premiéra a amerického státního tajemníka, tak rozdílným postojem k projednávanému problému. Zatímco západoevropští představitelé poukazovali na to, že je pro ně Suez otázka přežití, a že případný Násirův úspěch jistě povede k destabilizaci západu nakloněným režimům na Středním východě, Dulles připustil, že tomuto postoji rozumí, ale odmítl užití síly jako primární řešení situace. Urgoval obě strany: „*Mělo by se vytvořit světové veřejné mínění tak nepřátelské Násirovi, aby byl izolován. Teprve pak může být provedena vojenská operace, která bude mít více nadějí na úspěch a méně těžkých následků, jež by přinesla předčasná akce.*“¹⁷⁵ Státní tajemník neustále upozorňoval na to, že řešení musí být naprosto v souladu jak s mezinárodním právem, tak právním řádem zúčastněných zemí. Pokud by totiž byly nejmenší pochybnosti o legálnosti kroků proti Egyptu, byla by ohrožena sama postava amerického prezidenta, který by se mohl stát obětí impeachmentu.¹⁷⁶

Samotná možnost vyřešit situaci tak, že by Egypt odškodnil všechny akcionáře, se jevila jako nejrozumnější a nejjednodušší. Problém však spočíval v tom, že Násir deklaroval svoji ochotu vyplatit akcionáře až poté, co bude egyptská vláda disponovat všemi movitými i nemovitými majetky společnosti.¹⁷⁷ Myslel tím samozřejmě zejména účty a aktiva společnosti uložené v západních bankách. Ty byly ale vládou Británie a Francie zmrazeny a tak toto řešení uvázlo na slepém bodě. Sílu britského a

¹⁷² EISENHOWER, s. 42.

¹⁷³ MARSTON, s. 775.

¹⁷⁴ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 267.

¹⁷⁵ BROŽ, s. 130.

¹⁷⁶ EISENHOWER, s. 43.

¹⁷⁷ DOMKE, s. 1034.

francouzského odhodlání na jedné straně limitovala skutečnost, že si obě strany dobře uvědomovaly, že bez politické a zejména hospodářské podpory amerického spojence nemají šanci na úspěch, o čemž již 3. srpna Edena informoval také Macmillan. Realitu Edenovi nastínil i lord strážce pokladny sir Edward Bridges, když ho důrazně upozornil, že: „*Je životně důležité s ohledem na zajištění kurzu měny a našeho hospodářství, aby došlo k ujištění, že na věc nebudeme sami a budeme mít maximální podporu USA.*“¹⁷⁸ Eden a Pineau tedy vyslovili souhlas s tím, že nedojde k užití síly, dokud nebudou použity všechny metody diplomatického řešení. V souvislosti s tím Dulles navrhl svolání konference států zainteresovaných v otázce Průplavu, která by přinesla řešení krize. Eden tuto myšlenku uvítal, avšak jeho představy byly od těch Dullesových odlišné. Sám si představoval takovou konferenci, které by se účastnili jen ti nejvýznamnější uživatelé Průplavu. Mezi těmi by pak Británie měla hlavní slovo.¹⁷⁹ Dulles však razil představu konference 24 námořních mocností. Eden, navzdory svým odlišným představám o způsobu konání konference a o počtu zúčastněných států, s Dullesovým návrhem souhlasil. Hodlal však alespoň prosadit, aby se setkání konalo v co nejbližším možném termínu. I tady byl donucen ke kompromisu, přičemž bylo ujednáno, že se Konference sejde až 16. srpna v Londýně.¹⁸⁰ Dulles po tomto svém diplomatickém úspěchu zamířil do Států, aby zpravil o výsledcích jednání prezidenta Eisenhowera.

To, v čem viděl Dulles přínos svého jednání v Londýně, se však zcela minulo účinkem. Předpokládal, že Edena odradil nejen od užití ozbrojené síly, ale také od samotného plánování takového kroku. Skutečnost byla naprosto odlišná. Vidina konference, které by se účastnilo tolik států afro-asijského bloku, vyvolávala v Edenovi obavy, že by mohla nastat situace, při které by byly návrhy Británie a Francie přehlasovány. Eden a Pineau by tak zcela přišli možnost získat diplomatickou podporu pro své kroky. O to více pocítovali potřebu příprav vojenské akce.¹⁸¹ Podle Edenových vzpomínek si byl zcela vědom toho, proč Američané k problému přistupovali tímto způsobem. Podle něj je děsila představa, že by se Suez mohl stát precedentem pro případ Panamského průplavu. Stejně tak jako britská vláda Suez, i Spojené státy měly území kolem panamského průplavu pouze v pronájmu a průplav byl ve faktickém

¹⁷⁸ DOOLEY, s. 497.

¹⁷⁹ EDEN, s. 433.

¹⁸⁰ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 272.

¹⁸¹ EDEN, s. 433.

vlastnictví panamské republiky. Kroky americké vlády byly proto zvažovány tak, aby panamské představitele nepopudily.¹⁸²

Samotné plánování však bylo komplikováno několika skutečnostmi. Velitelé štábů si dobře uvědomovali, že není v jejich moci uskutečnit akci v takovém časovém horizontu, který by vyhovoval politické reprezentaci. Náčelníci se sice shodli na tom, že akce bude provedena za pomoci výsadkových sil, ale toto rozhodnutí komplikovala skutečnost, že Británie disponovala poměrně malým počtem těchto jednotek. I když tuto potíž dokázali spojenci vyřešit spojením francouzsko-britských jednotek, nedokázali čelit jinému problému. Ani spojené síly nedisponovaly totiž takovým množstvím letounů, které by výsadkové jednotky naráz dopravily k určenému cíli. Akce navíc nemohla být provedena pouze pomocí výsadkářů. Těm bylo potřeba poskytnout dostatečnou leteckou a tankovou podporu. Nejpříhodnější se jevil transport tanků do Egypta přes sousední Libyi, kde se nacházela britská 10. obrněná divize. Libye však měla ve své spojenecké smlouvě s Británií článek o tom, že britské síly na jejím území nesmí být použity proti jiné arabské zemi. Vhodný se jevil pro svoji vzdálenost od egyptských břehů také ostrov Kypr. Ten však nedisponoval takovým přístavem, který by akci umožňoval. Bylo proto dohodnuto, že se na Kypr přemístí pouze výsadkáři a letectvo. Obrněné jednotky měly být přesunuty z Británie a Francie na ostrov Malta, kde mělo dojít k nalodění a posléze k vyplutí k egyptským břehům. Cesta ale trvala v průměru 6 dní a hrozilo tedy, že pohyb takového vojenského uskupení neunikne pozornosti 6. americké flotily. Celá akce by tak přišla o moment překvapení.¹⁸³ Úkol znesnadňovalo i to, že nebylo jasné, co je vlastně jeho cílem. Britská vláda a Egyptský výbor se totiž v této otázce začaly výrazně štěpit.

Zatímco část umírněnějších ministrů vedená lordem Salisburyem a ministrem práce Patrickem Buchan-Hepburnem si představovala jen obsazení klíčových míst v zóně Průplavu, Eden, Macmillan a jejich přívrženci viděli možné řešení jediné v Násirově svržení.¹⁸⁴ Když proti tomuto záměru na zasedání vlády vystoupil jeden z umírněných s obavou, že by tento krok mohl vést k destabilizaci poměrů v Egyptě, Eden hystericky odpověděl: „*Co mi to povídáte za nesmysly?...Všechny ty nesmysly o izolování Nssira, nebo jeho neutralizaci...Chci ho zničit, nerozumíte tomu? Chci jeho*

¹⁸² Tamtéž, s. 435.

¹⁸³ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 268–270.

¹⁸⁴ EPSTEIN, Leon D., *British Politics in the Suez Crisis*, Urbana 1964, s. 97–128.

odstranění...A nebudu mít dost, dokud bude v Egyptě pokračovat tato anarchie.“¹⁸⁵ To mělo vliv i na plánování vojenských operací, protože pro zajištění Průplavu stačilo vyloďení v jeho severním ústí v Port Saídu, zatímco svržení Násira by muselo být podpořeno samotným pochodem na Káhiru. Pro tuto možnost by se jevil Port Saíd jako místo nástupu zcela nevhodným. Město rozkládající se na poloostrově bylo odděleno od pevniny řadou mostů. V Případě, že by došlo k obsazení těchto mostů nepřítelem, mohly být výsadkové síly obklíčeny a zničeny. Generál Hugh Stockwell proto navrhl přesun výsadku do Alexandrie. Podle jeho plánu mělo primárně sérií bombardování dojít ke zničení egyptského letectva a klíčových bodů obrany a až poté k samotnému výsadku a zajištění města. Následně měly síly o velikosti čtyř divizí zamířit k zóně Průplavu, kam by podle generálových propočtů dorazily po osmi dnech. Posléze měla nastat poslední fáze operace, a to pochod na Káhiru. Poté, co byla o plánu zpravena i francouzská strana a poté co vyslovila souhlas, byl plán operace 15. srpna Edenem a vládou přijat pod názvem Musketeer. Celá operace měla podléhat Společnému britsko-francouzskému velení, přičemž post velitele Supreme allied Command byl obsazen generálem Charlesem Keightleyem. Jeho zástupcem byl jmenován francouzský admirál Pierre Barjot. Tento model, kdy na všech stupních velení byl vedoucím Brit a jeho zástupcem Francouz se potvrdil i v případě Velitelství invazních sil, kdy byl do jeho čela jmenován generál Stockwell. Za jeho zástupce byl vybrán generál André Beaufre.¹⁸⁶ Začátek akce, které se mělo účastnit 80 000 vojáků v poměru 5 Britů ku 3 Francouzům, měl být rozhodnut v návaznosti na politické dění.

Výsledky jednání britského a francouzského štábu nezůstaly utajeny Američanům. Nebylo to v této době nic mimořádného. O britsko-francouzských přípravách od 9. srpna věděl i egyptský prezident, který o nich byl patrně zpraven za pomoci indického premiéra Nehrua, jehož sestra Patit zastávala diplomatický post v Londýně a měla velmi dobré vztahy s předákem labouristické opozice, Hughem Gaitskellem.¹⁸⁷ Tehdy se však všeobecně očekávalo, že řešení přinese připravovaná konference. Navzdory počátečnímu nadšení začalo navíc v Británii v průběhu srpna upadat válečné nadšení. Tisk už nevyzýval k tvrdému postupu, ale spíše ke zdrženlivosti, a opozice požadovala ujištění vlády, že vojenské kroky jsou jen varovného rázu. I zde se začínaly objevovat názory, že znárodnění Průplavu jen

¹⁸⁵ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 176.

¹⁸⁶ JACKSON, s. 20–23.

¹⁸⁷ HEIKAL, s. 140.

vyplývalo z práv egyptské vlády, a že britská vláda: „*Je přistižena při balancování na hraně války, přičemž hrozí zbraněmi, aniž by definovala problém, kterému čelí, nebo formulovala účel připravované akce.*“¹⁸⁸

V této chvíli Eden překvapivě vzhlížel s nadějami k americkému státnímu tajemníkovi Dullesovi, který ho při své poslední návštěvě ujistil, že: „*Naše snahy musí donutit Násira vyvrhnout to, co se pokouší pozřít...*“¹⁸⁹ Eden nabyl dojmu, že Spojené státy přistupují k problému stejně jako on. S nadšením proto 9. srpna uvítal Dullesův návrh na vytvoření mezinárodní společnosti pověřené řízením Suez, ve které by měli zastoupení všichni velcí uživatelé Průplavu, včetně Egypta, kterému by byly navíc odváděny z účtů společnosti štedré zisky.¹⁹⁰ Otázkou však zůstávalo, zda takový návrh získá na konferenci podporu. 9. srpna totiž vydal první oficiální tiskové prohlášení ÚV KSSR, v němž byl označen Násirův postup za: „*zcela zákonný a odvozený ze suverénních práv Egypta*“,¹⁹¹ a napadl legitimitu plánované konference, protože se jí neměly zúčastnit nástupnické státy Rakousko-Uherska, které bylo signatářem Konstantinopolské konvence v roce 1888, ani nástupnické státy dalšího již neexistujícího signatáře, a to Osmanské říše. Panovala proto domněnka, že se konference Sovětský svaz i přesto, že byl pozván, nezúčastní. Nakonec však přislíbili účast všichni kromě Egypta a Řecka, které mělo v té době spory s Británií ohledně ostrova Kypr, kde probíhalo národní povstání bojující za připojení k pevninskému Řecku.¹⁹² Konference se sešla 16. srpna v londýnském Lancaster House a jejím předsedou byl vzhledem k místu konání zvolen britský ministr zahraničí Selwyn Lloyd.

Od samého počátku konference bylo patrné rozdělení účastníků do dvou bloků. Sověti s podporou Indie, Cejlonu a Indonésie lobbovali za práva Egypta. Na opačné straně stála Británie, Francie, USA a většina států NATO. Několik menších států, jako například Portugalsko, zaujalo neutrální postavení. Američané na počátku jednání uznali egyptské právo na znárodnění Společnosti, ale důrazně varovali proti takovým krokům, které by omezily provoz Průplavem. Státní tajemník Dulles přednesl návrh na zřízení mezinárodní společnosti, která by vykonávala s egyptským souhlasem správu nad Suezem.¹⁹³ Takovému návrhu vyjádřil ve svém proslovu podporu i Eden: „*Když se všichni společně zapojíme do práce na mezinárodní správě průplavu a budeme nakládat*

¹⁸⁸ PARMENTIER, s. 438.

¹⁸⁹ EDEN, s. 437.

¹⁹⁰ EISENHOWER, s. 43.

¹⁹¹ DAWISHA, *Soviet Foreign Policy toward Egypt*, s. 14.

¹⁹² WANNER, *Bitva o Suez*, s. 280.

¹⁹³ Tamtéž, s. 283.

*s příjmy tak, jak by s nimi mělo být nakládáno, rozvoj se rapidně zrychlí a přinese stejný vzrůst prosperity pro Východ i Západ, pro země, které ropu produkují, i země, které ji kupují...Bude zde bohatství pro všechny, včetně Egypta...*¹⁹⁴

Proti tomuto návrhu však okamžitě vystoupili Sověti i indický zástupce Krišna Menon s tím, že by to bylo narušení egyptské suverenity. Podle jejich představ by měla Průplav řídit egyptská společnost, která by byla jednou za čas kontrolována mezinárodní komisí, složenou ze států zainteresovaných na fungování Průplavu.¹⁹⁵ Ze strany Sovětů se jednalo o ryze praktický krok, ve snaze zavděčit se arabským státům. Ze vzpomínek Státního tajemníka Dullese je totiž patrné, že sovětský ministr zahraničí Šepilov s ním během soukromého rozhovoru připustil možnost oboustranné dohody britsko-egyptské dohody. Sovětský svaz však oficiálně stál na egyptské straně.¹⁹⁶ Jednání komplikovala otázka výběru poplatků za průjezd Průplavem. Britská a francouzská vláda totiž bezprostředně po znárodnění vydala oznámení pro britsko-francouzské námořní společnosti, aby nadále platily taxy za průjezd Průplavem na účty bank v Londýně a v Paříži. Pokud by se kapitáni těchto lodí měli setkat s nátlakem ze strany Egypta, aby uhradili poplatky hotově nebo na nový účet, měli podle instrukcí britské a francouzské vlády své lodě otočit a pokračovat v plavbě jinou trasou. Navzdory tomu Násir i tak disponoval stále 35 % původního rozpočtu společnosti, a to zejména díky americkým společnostem plujícím pod vlajkou jiných států.¹⁹⁷ Uvolnění těchto účtů Londýn a Paříž podmiňovaly egyptským souhlasem s návrhem na vznik mezinárodní společnosti spravující Průplav. I to bylo vzápětí Sověty označeno jako nelegitimní. Podle nich disponoval právem na výběr poplatků pouze Egypt, který pak tyto zdroje měl využít na vyplacení akcionářů, správu Kanálu, a pronájem lodivodů. Bylo totiž všeobecně uznávanou skutečností, že Egypt sám nedisponoval takovým počtem zkušených odborníků, aby byl schopný udržovat plynulý provoz Průplavem. Tuto situaci tedy Násir vyřešil tak, že v V. článku znárodnovacího dekretu uvedl, že hrozí trest uvěznění každému dosavadnímu zaměstnanci Společnosti, který by se pokusil opustit své stanoviště.¹⁹⁸ Článek byl sice v obavě z reakce veřejného mínění stažen, ale i tak poskytl Britům a Francouzům argumenty proti možnosti, že by si měl Egypt tyto služby zjednávat sám. I Dulles připustil své obavy nad takovou možností,

¹⁹⁴ EDEN, s. 440.

¹⁹⁵ EISENHOWER, s. 45.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 45.

¹⁹⁷ EDEN, s. 438–449.

¹⁹⁸ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 264.

když informoval 20. srpna o průběhu konference telegramem amerického prezidenta: „Většina zde přítomných zemí to pociťuje velice silně, že pokud si pronájem lodivodů, vedoucích provozu a technických inženýrů bude Egypt zjednávat sám, bez žádného práva na odvolání, bude tuto pozici zneužívat jako politický nástroj...“¹⁹⁹ V reakci na telegram mu přišla zpráva, aby se tedy snažil získat co nejširší podporu pro britsko-francouzský návrh. Tak se i stalo, a tak, když 22. srpna nastalo hlasování, byl britsko-francouzsko-americký návrh podpořen osmnácti státy, jmenovitě Austrálií, Dánskem, Etiopií, Francií, Spolkovou republikou Německo, Iránem, Itálií, Nizozemskem, Novým Zélandem, Norskem, Pákistánem, Portugalskem, Švédskem, Tureckem, Británií, Spojenými státy a po mírném zaváhání i Španělskem. Oproti tomu Sovětský svaz, Indie, Cejlon a Indonésie návrh odmítli s tím, že je to jen „nástroj koloniálního manévrování, který napomůže znovu uvalení západní vlády na Egypt.“²⁰⁰ Na základě přijatého řešení měla být správa Průplavu svěřena mezinárodnímu výboru, přičemž „Členové výboru, kromě těch egyptských, by měli být vybráni se souhlasem ostatních stran této konvence...“²⁰¹ Dále platilo, že by tyto osobnosti měly být vybírány ne na základě politické příslušnosti. Zpravením o výsledcích konference a následným jednáním o dohodě byla pověřena šestičlenná komise složená z amerického diplomata Loyxe Hendersona, ministrů zahraničí Švédska, Iránu a Etiopie, tedy Ostena Undena, doktora Adralana a Atoe Akloloua Hepte-Wolda, a australského ministerského předsedy Roberta Menziese, který byl jmenován předsedou této komise. Odlet na jednání do Káhiry byl naplánován na 2. září.

Menziesova mise a projekt SCUA

O úspěchu či neúspěchu Menziesovy mise na západě téměř nikdo nepochyboval. V reakci na výsledky konference totiž vydal Násir komuniké, ve kterém garantoval, že „Egyptská vláda nemůže akceptovat tuto deklaraci tří mocností, které pouze usilují o zřízení nové symbolické Společnosti Suezského průplavu, aby ji mohly využít jako příčinu k narušení egyptské suverenity. Ačkoli je Egypt připraven všechny ujistit svým respektem ke Konstantinopolské konvenci, nemůže uznat, že jedinou cestou, jak zajistit svobodnou plavbu Průplavem, je jeho internacionalizace...“²⁰² V předpokládaném odmítnutí viděl Eden svůj *casus belli*. Pověřil proto generála Stockwella, aby byly

¹⁹⁹ EISENHOWER, s. 46.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 47.

²⁰¹ EDEN, s. 451.

²⁰² HEIKAL, s. 145.

učiněny předběžné kroky k uskutečnění invaze. Stále více se však ukazovaly rozpory uvnitř britské vlády, když skupina kolem ministra práce Buchan-Hepburna a ministra školství Ecclese stále více protestovala proti případné vojenské akci. Část vlády reprezentovaná lordem Salisburyem a lordem kancléřem Kilmuirem nebyla přímo proti vojenské operaci, ale trvala na tom, aby byla záležitost ještě předložena k posouzení Radě bezpečnosti OSN. Na nátlak Salisburyho bylo takové řešení nakonec přijato s tím, že záměr jít před OSN bude ohlášen až po výsledcích Menziesovy mise.²⁰³ Tyto odklady však nekorespondovaly s představami štábu spojeneckých sil. Již 7. září předložil Stockwell memorandum, ve kterém shrnoval možný průběh operace: „*Pokud den D nastane do 26. září, jsme přesvědčeni, že operace Mušketýr má velkou šanci na úspěch. Po 26. září by se šance začaly snižovat...Musíme zdůraznit naše přesvědčení, že pokud by byl den D odložen až za 6. říjen, neměla by operace Mušketýr znaky válečné operace. Pokud by byl odklad mezi rozhodnutím užít sílu a samotným užitím příliš dlouhý, mohly by klimatické faktory vyloučit další útoky až do jara 1957.*“²⁰⁴ V návaznosti na memorandum bylo po několika dnech skutečně přijato rozhodnutí o započetí invaze k 25. září. Došlo však ke změně místa výsadku, přičemž cíl invaze byl přesunut opět do Port Saídu. Po obsazení města mělo buď dojít k pochodu na Káhiru, nebo k zajištění zóny Průplavu. Tento plán byl přijat pod označením Musketeer Revise.²⁰⁵

Mezitím 2. září přiletěla Menziesova komise do Káhiry. Menzies se bohužel neukázal pro takový úkol šťastnou volbou. Násira sice australský premiér zaujal při prvním setkání sdělením, že navzdory tomu, že se ještě nikdy předtím nepotkali, zná Menzies Násira dokonale. Nechal si totiž údajně po londýnské konferenci sehnat všechny filmové záběry s egyptským vůdcem a před svým odletem do Káhiry je dlouhé hodiny studoval.²⁰⁶ Následná Menziesova slova, při kterých Násirovi přednesl ultimativně výsledky konference, však egyptského prezidenta rozladila natolik, že jednání ukončil s odůvodněním, že má na starost ještě jiné záležitosti.²⁰⁷ Při rozhovoru s americkým charge d'affaires Hendersonem a ambasadorem Byroadem dal pak Násir průchod svému rozhořčení: „*Taková hloupost! Takovým způsobem já nepracuji. Chci dosáhnout nějaké dohody a namísto toho mi sem pošlou tohoto*

²⁰³ EPSTEIN, *British Politics*, s. 127.

²⁰⁴ DOOLEY, s. 499–502.

²⁰⁵ WANNER, s. 288.

²⁰⁶ HEIKAL, s. 148.

²⁰⁷ WANNER, s. 286.

australského mezka, aby mi vyhrožoval!“²⁰⁸ O tom, že první dojmy dvou hlavních aktérů byly vzájemné vypovídá i telegram poslaný Menziesem do Londýna, ve kterém popisuje egyptského vůdce: „*Říká se, že Násir je mužem velkého osobního šarmu...Není tomu tak. Je to na jednu stranu pohledný chlapík, ale k šarmantnosti má hodně daleko. Se svými iritujícími manýry, jako je obracení očí v sloup během rozhovoru, rychle mizícím úsměvem, když neví, co dále dělat, působí spíše trapným dojmem. Rád bych řekl, že je to úctyhodný velký muž, ale je dětinské inteligence...*“²⁰⁹ Recepce, pořádaná toho večera v paláci Manyel, se proto nesla ve velice napjaté atmosféře. Druhého dne došlo k jednání, při kterém Menzies přednesl konkrétní podobnu v Londýně vyjednaných kroků. Již během projevu byl však Menzies u pasáže garantující nepolitický charakter Společnosti Násirem přerušen s odůvodněním, že dále již nemusí pokračovat, protože těmto lžím stejně nevěří. Obvinil Edena i Dullese z toho, že veřejně deklarovali nedůvěru v egyptského vůdce a s takovými lidmi mělo být podle Násira vždy problémem něco vyjednat. Reakcí Menziese bylo varování, že: „*Pokud si, pane prezidente, myslíte, že dohoda o vzniku výboru uživatelů je problémem, tak Vás ujišťuji, že problémem pro Vás bude, když taková dohoda nevznikne.*“²¹⁰ Tím bylo velice taktně naznačeno, že pokud Násir nepřijme navrhované kroky, ocitne se Egypt v obtížné situaci. Takové jednání Násir nehodlal nadále snášet. Označil návrh na zřízení mezinárodní společnosti za „*kolektivní kolonialismus v zaobalené podobě*“,²¹¹ a oznámil, že rozhovory považuje za ukončené. Jednání sice oficiálně probíhala až do 9. září, ale již bez Násirovy účasti. O předčasném ztroskotání mise byla již 5. září informována britská a francouzská vláda. Ještě týž den byl oznámen britský záměr přednést záležitost před Radu bezpečnosti OSN.²¹²

Ačkoli Eden ve svých vzpomínkách popsal Radu bezpečnosti jako jeden velký pohyblivý písek, u kterého nikdo neví: „*jak hluboký je, a jestli se z něj ještě někdy dostane*“,²¹³ tehdejší obsazení Rady bezpečnosti dávalo Edenovi značnou naději na úspěch. Bylo předem jasné, že Sovětský svaz jako stálý člen Rady a Jugoslávie jako dočasný člen budou trvat na změnách a opravách britsko-francouzské resoluce, ale Eden doufal, že s podporou Spojených států, Francie a pak zejména Belgie a Austrálie, se jeho apel na případnou ztrátu suverenity nezávislých a svobodných států v případě

²⁰⁸ HEIKAL, s. 149.

²⁰⁹ EDEN, s. 470.

²¹⁰ HEIKAL, s. 151.

²¹¹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 289.

²¹² EPSTEIN, *British Politics*, s. 127.

²¹³ EDEN, s. 456.

egyptského vítězství, setká s úspěchem. Spojené státy, navzdory tomu, že celou dobu vyzývaly k jednání, posuzovaly britsko-francouzský pokus jen jako manévr pro získání legitimacy pro případnou vojenskou akci. Domněnka byla podpořena i přicházejícími zprávami informující o výzvách Londýna a Paříže k evakuaci britských a francouzských občanů z Jordánska, Sýrie, Libanonu a Egypta.²¹⁴ Dulles proto přispěchal s návrhem na svolání další konference.²¹⁵ USA totiž stále méně věřily v oprávněnost zásahu proti Egyptu s cílem znovuobnovit mezinárodní kontrolu nad Suezem a zajistit v něm plynulý provoz. Zejména tento důvod se jevil od 14. září naprosto irelevantním. Tohoto dne sice zahraniční lodivodové v zóně průplavu odmítli nadále pracovat pro egyptskou vládu a opustili svá stanoviště, ale plány britského ministra dopravy Watkinsona na zneužití situace vysláním velkého množství plavidel k Průplavu a vytvořit tak dopravní zácpu na této trase, se setkaly s nezdarem.²¹⁶ Egyptští lodivodové totiž s pomocí dobrovolníků z východního bloku v nadcházejících několika dnech dokázali Průplavem provést bez sebemenších problémů na 254 lodí. Odůvodňování potřeby znovunastolení mezinárodní správy tím, že Egypt nemá dostatečné kapacity pro zvládnutí tak složitého mechanismu „zůstávalo nadále jen trapností.“²¹⁷ Snahou americké administrativy bylo proto nalézt takové řešení, které by uspokojilo britskou a francouzskou vládu a tak odvrátilo hrozbu vojenského konfliktu. Řešení mělo být zároveň natolik umírněné, aby s ním byl ochoten souhlasit i Egypt. Mollet ani Eden nebyli nakloněni možnosti dalšího diplomatického jednání. Sami byli pod tlakem ze strany vojenských kruhů upozorňujících na to, že neustálé odklady akce mohou mít za následek její neúspěch. Když ale 15. září maršál Nevyššího Sovětu Bulganin zaslal do Paříže a Londýna výzvu k mírovému řešení podloženou hrozbou v tom smyslu, že: „SSSR jako velmoc zainteresovaná na udržení míru nemůže zůstat v takové věci stranou“,²¹⁸ uznal Eden i Pineau potřebu získat co největší podporu Spojených států. Souhlasili proto s uspořádáním další konference, která se měla konat opět v Londýně.

Druhá londýnská konference, na které se sešlo 18 států, hlasujících na první konferenci pro podporu západního stanoviska, však nepřinesla očekávaný výsledek. Dulles zde 19. září představil svůj projekt SCUA²¹⁹, neboli Sdružení uživatelů

²¹⁴ EISENHOWER, s. 48.

²¹⁵ NIMER, Benjamin, *Dulles, Suez, and Democratic Diplomacy*. In: *The Western Political Quarterly* 12, 1959, 3, s. 790

²¹⁶ DOOLEY, s. 507.

²¹⁷ EISENHOWER, s. 51.

²¹⁸ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 291.

²¹⁹ Suez Canal Users Association.

Suezského průplavu. Sdružení by bylo řízeno výborem složeným ze zástupců všech 18 přítomných států, ke kterým měl přibýt Egypt. Státy zastoupené ve Sdružení měly společně spravovat Průplav a vybírat poplatky za průjezd, ze kterých měla být financována správa Průplavu. Z výtěžku měl být podle Dullese poskytnut spravedlivý podíl také egyptské vládě.²²⁰ Státní tajemník však ve svém návrhu naprosto opomněl technickou stránku věci, i záležitosti jurisdikce a problému egyptské suverenity. Eden byl proto ochotný přijmout návrh pouze z přesvědčení, že si tak zajistí americkou podporu pro své budoucí kroky. Jeho rozhodnutí předat záležitost Radě bezpečnosti se však nezměnilo, což potvrdil oficiální požadavek Británie a Francie z 23. září o svolání tohoto orgánu.²²¹

Eisenhower s Dullesem neskrývali zklamání nad tím, že Eden s Molletem nevyslyšeli jejich rady. Dulles se měl údajně zeptat přímo při první příležitosti britského a francouzského zástupce, zda jejich politika slouží více míru, či válce.²²² Eisenhower byl poněkud zdrženlivější, ale do svého deníku si poznamenal: „*V mé mysli byla neustále jedna otázka. Jaký je skutečný účel toho, že Francouzi a Britové předkládají záležitost Organizaci spojených národů? Bylo to tím, jak jsem doufal, že skutečně touží vyjednat uspokojující mírovou dohodu, nebo je to jen uspořádané divadlo pro konečné užití síly v Suezu?*“²²³ Fakt byl ten, že zejména Eden viděl v tomto kroku možnost, jak definitivně obhájit své jednání. Poté, co souhlasil s Dullesovým návrhem SCUA se domníval, že si americké politiky zavázal k tomu, aby na půdě OSN prosadili souhlas s britsko-francouzským počínáním. V tomto přesvědčení Edena neustále utvrzoval i vůdce válečných jestřábů uvnitř egyptského výboru Macmillan, který sehrál při posuzování amerických kroků vůči spojencům v Evropě klíčovou roli. Jako jediný z Evropských politiků zainteresovaných do záležitostí kolem Suez se totiž během této krize osobně setkal s Eisenhowerem v rámci své služební cesty do USA na jednání s americkým ministrem financí Humphreym. Po schůzce, která proběhla 25. září, a kde podle amerického vyjádření z pozdější doby došlo jen k ujištění, že Spojené státy jsou plně rozhodnuty podpořit britsko-francouzskou politiku ekonomických postihů vůči Egyptu a jeho politice, která ohrožuje hospodářství celé západní Evropy,²²⁴ posílal Macmillan do Londýna zprávy přesvědčující Edena o neochvějném rozhodnutí

²²⁰ ŠŮRA, s. 254.

²²¹ EPSTEIN, *British Politics*, s. 133.

²²² DIETL, Ralph, *Suez 1956: A European Intervention?* In: *Journal of contemporary History* 43, 2008, 2, s. 271.

²²³ EISENHOWER, S. 52.

²²⁴ DOOLEY, s. 505,

amerického prezidenta postavit se v případném konfliktu na stranu Británie. Historik Daniel Calhoun zhodnotil roli ministra zahraničí slovy: „*Nebýt Macmillanova urputného podněcování, ostatní členové kabinetu by jistě našli způsob, jak zachránit nemocného premiéra před jeho vlastní pošetilostí.*“²²⁵ Tisková konference předcházející prvnímu zasedání Rady bezpečnosti byla proto pro Edena studenou sprchou. Americký ministr zahraničí na ní totiž zareagoval na dotaz, zda jsou ochotny Spojené státy sáhnout k ozbrojené akci, slovy : „*Narazí-li americké lodě na odpor, nebudou se snažit prostřílet si cestu průplavem, ale popluží kolem Afriky.*“²²⁶ Na první zasedání Rady, které bylo naplánováno na 5. říjen, šli proto zástupci Británie a Francie s rozporuplnými pocity.

²²⁵ CALHOUN, Daniel F., *Souvislost suezské a maďarské krize v roce 1956. Scénář Macmillanův a scénář Molotovův.* In: Soudobé dějiny 4, 1996, s. 482.

²²⁶ ŠŮRA, s. 254.

Na půdě OSN

Zasedání Rady bezpečnosti OSN začalo 5. října a její složení snad pro Británii a Francii nemohlo být přijatelnější. Kromě stálých členů výboru zde byli zastoupeni zástupci Austrálie, Belgie, Kuby, Íránu, Peru a Jugoslávie.²²⁷ Až na Jugoslávii, která patřila přes svůj neutrální postoj spíše k zemím východního bloku, spojovaly zbývající země s Británií a Francií přímo přátelské vztahy. Selwyn Lloyd, který byl přítomen zasedání, přiznal později své přesvědčení o tom, že Sovětský svaz bude všemožně bojkotovat britsko-francouzské snahy, přičemž měl možnost využít svého práva veta. Stejně počínání bylo očekáváno od jugoslávského zástupce při OSN Popoviče. Podle Lloyda byl při svém příjezdu: „*Jako obvykle plný šarmu, ale bylo dobře známo, že má přísné rozkazy pomoci Egyptu, jak jen to bude možné.*“²²⁸ Navzdory tomu britská a francouzská delegace věřily v úspěch. Jejich souhlas s americkým projektem SCUA je utvrzoval v přesvědčení, že Spojené státy svoji autoritou prosadí návrh na internacionalizaci Průplavu napříč neshodami uvnitř Rady.

Po oficiálním zahájení, kterému předsedal zmocněnec Íránu při OSN Galal Abdu²²⁹, přečetl Selwyn Lloyd návrh rezoluce, který vypracoval společně s Edenem. „*V souvislosti se svévolnou a protiprávní akcí egyptské vlády ohledně dění v Suezském průplavu, které narušilo status quo a vytvořilo situaci, která by mohla ohrozit svobodnou plavbu lodí skrz Průplav...Upozorňuje se, že konference řešící tuto situaci, svolaná do Londýna 16. srpna roku 1956, a na které 18. z 22 zúčastněných států, kteří zároveň představují 95 % uživatelů Průplavu, se usnesla na návrhu egyptské vlády...*

1. *shledat, že hrozba pro mír existuje*
2. *připomenout vládě Egypta jeho trvajících závazek přijmout na základě článku 25 výše zmíněnou rezoluci*
3. *opětovně potvrdit zásady svobodné plavby Suezským průplavem v souladu s konvencí z roku 1888*
4. *v návaznosti na důležitost a garanci těchto principů bude průplav řízen na základě zmíněného návrhu 18 mocností*

²²⁷ EDEN, s. 501.

²²⁸ HEIKAL, s. 160.

²²⁹ Původně byl do čela Rady bezpečnosti jmenován zástupce Francie. Ten se však z důvodu angažovanosti v projednávaném problému místa vzdal.

5. *voláme vládu Egypta k uzavření dohody na základě těchto návrhů.*²³⁰

Naneštěstí pro vládu Francie a Velké Británie byl návrh téměř okamžitě odmítnut egyptským zástupcem Omarem Luftím i přítomným egyptským ministrem zahraničí Mahmudem Fawzím. Poté, co byl sovětským vetem návrh definitivně smeten ze stolu, se jím Rada již nadále nezabývala.²³¹

Zamítnutí návrhu provázely v západoevropském táboře vztek a výčitky. Eden obvinil Spojené státy z neochoty postavit se na stranu svých aliančních partnerů a přirovnal jejich politiku k americkému jednání na Jaltské konferenci. Zde totiž podle něj Američané nepodpořili britské návrhy jen proto, aby nevzbudili u Sovětů dojem americko-britského spiknutí proti nim. Zároveň připomněl, že tato taktika americké straně už tolik nevalila, když vyjednávala dohodu s Brity a Francouzi o opětovném neuznání komunistické Číny.²³²

Závažnost situace si uvědomovali i ostatní členové Rady. Zejména belgický ministr zahraničí Paul Henri-Spaak na své schůzce s Dullesem vyslovil vážné obavy z následků toho, že by dva státy jako Británie a Francie měly v případném ozbrojeném konfliktu dostat nálepku agresorů. Urgoval proto státního zástupce, aby se snažil prosadit začátek nového jednání, které by přineslo kýžený výsledek.²³³ Tato politika byla plně v souladu s ujednáním Británie se zástupci Západoevropského společenství ze 4. září 1956. V souvislosti s přípravami britsko-francouzské intervence v Egyptě vznesl Sir Ivone Kirkpatrick dotaz na postoj zástupců Itálie, Belgie, Nizozemí a Německa k situaci, kdy se: „*Spojené království nechystá nečinně stát a přihlížet, jak bude životně důležitá komunikační trasa přerušena...*“ Následně se s odkazem na britskou solidaritu během berlínské krize v roce 1948 zeptal, zda: „*Může počítat s podporou Evropy během boje za udržení tradičně evropského vlivu na Středním východě.*“²³⁴ Odpovědí mu byl souhlas všech přítomných. V reakci na jednání s Henri-Spaakem Dulles uspořádal na úterý 9. října schůzku zástupců Británie, Francie a Egypta, avšak uspokojivého závěru nebylo opět dosaženo. Neúspěch jednání, ke kterému se přidala americká neochota k poskytnutí vlastního vlivu a autority pro zřízení nezávislého bankovního účtu společnosti SCUA, kam by byly zasílány poplatky za průjezd Průplavem, mělo za

²³⁰ EDEN, s. 460.

²³¹ EISENHOWER, s. 53.

²³² EDEN, s. 461.

²³³ EISENHOWER, s. 53.

²³⁴ DIETL, Ralph, *Suez 1956: A European Intervention?* In: *Journal of contemporary History* 43, 2008, 2, s. 268.

následek rozladění britské strany demonstrované odvoláním ambasadora ve Washingtonu Rogera Makinse. Tento úřad pak zůstal neobsazen až do 8. listopadu.²³⁵

Reakcí Edena na zprávy z New Yorku byla kritika nejen zasedajících států, ale i celé Organizace spojených národů a zejména její bezzubosti vůči porušování mezinárodního práva, což přičítal zejména tomu, že u zrodu organizace stály, na rozdíl od vzniku Společnosti národů, státy vycházející z tvrdého expanzionismu, konkrétně ty komunistické. *„Komunistické země, které nevidí žádnou nemístnost v popírání autority OSN pro prosazování vlastního vlivu, hlučně požadují sankce vůči všem ostatním. Vedle nich je i Satan kárající za hříšnost tím nejskromnějším moralistou.“*²³⁶ Řešení situace hledal Eden v opětovném navázání rozhovoru přímo s americkým prezidentem. Toto řešení se nakonec ukázalo jako plodné.

Eisenhower se poté, co mu byl poslán velice srdečný dopis od britského premiéra, rozhodl převzít kontrolu nad americkým vyjednáváním. Na soukromé schůzce s generálním tajemníkem, diplomatem švédské národnosti Dagem Hammarskjöldem (viz. obrázek č. 12), byl sestaven návrh rezoluce, která byla představena na pátém zasedání Rady bezpečnosti 13. října. Tento návrh, který vešel ve známost jako *„Šest zásad kontroly a správy Průplavu“*, přinesl ve své první části nástin požadavků, které musí obsahovat případné budoucí řešení otázky Suez. Konkrétně se jednalo o respektování a zachování svobodné plavby Průplavem, respektování suverenity Egypta, vynětí exploatace Průplavu z politických faktorů všech zemí, dohodě o poplatcích a daních, která měla vzniknout výhradně na základě dohody s Egyptem. Dalšími zásadami byly ty, že část zisků bude určena na rozvoj Průplavu, a že případné vzniklé spory budou řešeny za pomoci arbitráže.²³⁷ Samotnému představení návrhu předcházely 12. října rozhovory Lloyda, Pineaua a Fawzího, které se nesly v nečekaně přátelské atmosféře, přičemž přítomní mezi sebou dokonce vtipkovali. O jednání se zachovalo svědectví Mahmuda Fawzího, který když se ho údajně Lloyd dotázal, zda by Egypt byl ochoten připustit spolupráci se Západem na bázi návrhu SCUA, odvětil, že si není ani vědom, že se takové dítě narodilo. Poté, co ho Lloyd ujistil, že je toto dítě již na světě, tak se mu dostalo odpovědi: *„Tak to jste mi zapoměli říct, zda to byl chlapec nebo děvče.“* Když pak Lloyd suše poznamenal, že je důležité jen to, že je naživu, uzavřel Fawzí jednání žertem: *„Změňme téma. Cítím, že tento druh humoru není Lloydova silná*

²³⁵ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 298.

²³⁶ EDEN, s. 495.

²³⁷ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 310.

stránka. ²³⁸ Následně Fawzí připustil, že by byla egyptská vláda ochotna akceptovat SCUA za předpokladu, že by nová společnost byla „zákazníkem“ egyptské vlády a odváděla jí své zisky. Případ, že by SCUA sama vybírala poplatky za průjezd Průplavem a sama s nimi hospodařila, však označil za neakceptovatelný. ²³⁹ I tak bylo toto jednání posunem kupředu. Když tedy došlo k hlasování o zásadách kontroly a správy Průplavu, byl návrh k všeobecné spokojenosti přítomných jednomyslně přijat. Nadšení Britů a Francouzů však bylo brzy vystřídáno zklamáním, když byla druhá část rezoluce, pojednávající o tom, že zásady korespondují s ujednáním osmnácti mocností, včetně vybírání poplatků na účet SCUA, navzdory tomu, že získala 9 hlasů od přítomných zástupců, smetena ze stolu jugoslávským nesouhlasem a sovětským vetem. Jednání bylo u konce. Zklamání Edena vystihuje záznam z jeho paměti: *„Najednou bylo vše u konce...Úsilí o dosažení dohody kráčelo od výmluv k výmluvám, od plánů k plánům, a od řešení k řešení. Každá z etap této pouti oslabila naši pozici. Teď jsme přišli před Organizaci spojených národů...Výsledek byl takový. Dvě komunistické země, Jugoslávie a Sovětský svaz, volily proti jedinému praktickému návrhu na vytvoření mezinárodního systému pro správu Suezského průplavu. Svobodný svět v návaznosti na sovětské veto ucuknul. Někteří s neochotou, někteří s úlevou.“* ²⁴⁰

Vše nasvědčovalo tomu, že se splnily Násirovy propočty z 27. července, kdy se domníval, že Británie a Francie se nezmohou na ozbrojený konflikt, během kterého by jim hrozilo nebezpečí útoku ze strany východního bloku, aniž by měly podporu amerického partnera. Stejně tak pro Násira odpadlo nebezpečí ze strany Ben-Guriona, o kterém byl přesvědčen, že se nenechá zneužít jako volavka imperialistických sil. Mračna, která se nad Egyptem stahovala, ho však měla brzy přesvědčit o opaku.

²³⁸ HEIKAL, s. 170.

²³⁹ Tamtéž, s. 173.

²⁴⁰ EDEN, s. 505.

Nečekaná spojenectví

Od poloviny září se rozpoutalo nové kolo střetů na izraelsko-arabských hranicích. Izrael posílen dodávkami stíhaček Mystère IV a těžkých tanků Super Sherman, děl, munice a radarů se rozhodl řešit hrozbu ze strany egyptského souseda za pomoci síly. Za rozhodnutím izraelské vlády stál souhrn faktů, které ji k němu vedly. V první řadě to byla snaha uchránit územní integritu Izraele a jeho obyvatele před útoky arabských fedajínů. Preventivní úder na Egypt, během kterého bylo počítáno se zničením většiny egyptského letectva, měl také zamezit možnosti konfrontace s širokou arabskou koalicí, proti které by v dané chvíli neměl Izrael šanci na vítězství. V neposlední řadě měl případný úspěch omezit Násirův narůstající vliv ve světě, a zamezit tak tendencím označovat Izrael jako destabilizační prvek regionu.²⁴¹

Již od dubna probíhaly rozhovory izraelsko-francouzských delegací ohledně zbrojních dodávek do Izraele. Poté, co došlo ke znárodnění Společnosti Suezského průplavu, stoupla v Izraeli potřeba korigovat kroky ozbrojených složek se zahraničním partnerem. Zprávy o přípravách britsko-francouzské vojenské operace proto na Izrael velice zapůsobily. Ben-Gurion a vojenské kruhy očekávali, že v nejbližší době přijde z Francie a Británie pozvánka ke společným konzultacím o přípravě společné akce. Británie, dlouhá léta sázející ve středo-východním regionu na arabský prvek, však spolupráci s Izraele naprosto odmítala. S tím, jak narůstaly komplikace ohledně efektivního naplánování operace Mušketýr, musela ale Británie přehodnotit své stanovisko.

1. září poslal izraelský vojenský atašé v Paříži Ben-Gurionovi telegram, kde ho informoval o tom, že anglo-francouzské síly uvažují o spolupráci s Izraelem na informativní bázi. Nabídka byla učiněna čistě z pragmatických důvodů, protože izraelská služba MOSAD²⁴² měla nejlepší informace o rozložení a síle egyptských vojsk. V reakci na zprávy byl okamžitě zaúkolován styčný důstojník, aby na schůzce, která byla domluvena na 7. září, informovat francouzské vojenské kruhy o ochotě Izraele poskytnout krom informačního materiálu i pozemní, vzdušné a námořní síly. Zároveň byl vydán pokyn, aby izraelské jednotky začaly s nácvikem speciálních útoků skupin mužů na tanky a obrněná vozidla.²⁴³

²⁴¹ AZAR, Edward E., *Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956*. In: *The Journal of Conflict Resolution* 16, 1972, s. 195.

²⁴² ha-Mosad le-modi'in u-le-tafkidim mejuchadim; Institut pro výzvědné a zvláštní operace.

²⁴³ DAYAN, s. 158.

Reakce Francie byla pozitivní. Ne tak ta britská. Střety mezi Izraelem a arabskými sousedy se totiž přenesly z izraelsko-egyptské hranice na tu s Jordánskem. V noci z 10. na 11. září napadly izraelské síly během odvetné akce jordánskou policejní stanici jižně od Hebronu a o dva dny později další stanici v Gharandalu asi 70 kilometrů od Ejlatu. Po těchto útocích zůstaly na jordánské straně desítky mrtvých.²⁴⁴ To představovalo pro vzájemnou spolupráci Británie a Izraele komplikaci. Jordánsko mělo totiž s Británií spojeneckou smlouvu, na jejímž základě byla Británie povinována poskytnout Jordánsku pomoc v případě agrese proti němu. Na oplátku mohla britská RAF²⁴⁵ využívat tamních letišť a vojenských základen v Ammánu a Mafraqu.²⁴⁶ Británie si těžko mohla představit spolupráci se státem, u kterého hrozilo, že se dostane do konfliktu s jeho vojenským spojencem. Toto nebezpečí si uvědomovali i představitelé Izraele, a tak byly Šimonu Peresovi předtím, než 19. září odletěl na další kolo rozhovorů do Paříže, nadiktovány Moše Dajanem tři klíčové body, které se měl snažit ve Francii prosadit. Kromě možnosti posunutí izraelských hranic a oficiálního pozvání k rozhovorům a jednání jako rovný s rovným to byla právě britská deklarace nestrannosti, pokud se Izrael dostane ne vlastním přičiněním do války s Jordánskem.²⁴⁷ Britský postoj se však nezměnil, což se neobešlo bez Ben-Gurionova komentáře na následném zasedání vlády: *„Touha uškodit Izraeli je silnější, než rozhodnutí zničit egyptskou diktaturu. Británie není více než konkubína, kterou nestojí za to pozdravit ani na půl úst na procházce pod kaštany.“*²⁴⁸

Francie byla ve vleku svého sice mocensky silnějšího, zato však nerozhodného partnera. Uvědomovala si, že první a poslední slovo budou mít v rámci spolupráce Britové, ale s tím, jak Británie neustále odkládala termín začátku operace, se začaly prohlubovat francouzské pochyby, zda je pro ně spojení s Brity přínosem. Poté, co Eden sdělil po druhé londýnské konferenci Francouzům své odhodlání předat záležitost Radě bezpečnosti OSN, přestala francouzská strana skrývat skutečnost, že jedná o vojenskou spolupráci s Izraelem.²⁴⁹

Navzdory izraelským snahám o získání britské podpory, došlo začátkem října opět k několika izraelsko-arabským příhraničním střetům. Izrael sice ústy tehdejší ministryně zahraničí Goldy Meirové a předsedy vlády deklaroval, že vše, co chce Izrael je jen

²⁴⁴ CULL, s. 122.

²⁴⁵ Royal Air Force.

²⁴⁶ JACKSON, s. 36.

²⁴⁷ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 298.

²⁴⁸ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 349.

²⁴⁹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 301.

užívat své autonomie po boku svých příbuzných semitských národů, přičemž se odvolával na příklad poklidného soužití Norů a Švédů, ke kterým Židy a Araby přirovnával,²⁵⁰ ale vzápětí bylo rozhodnuto o další odvetné výpravě na jordánské území. Nájezd, který se odehrál v noci z 25. na 26. září v návaznosti na útok jordánské Národní gardy na izraelské archeology, směřoval na osadu Hossan nedaleko Betléma. V reakci na něj Jordánsko vyslovalo souhlas se vstupem irácké armády na své území pro případ možné budoucí společné invaze do Izraele.²⁵¹ Opět se tak začínal rýsovat scénář konfrontace s širokou arabskou koalicí, která měla mít navíc podporu Velké Británie. Naštěstí pro Izrael se v tu dobu vrátil ze služební cesty v Paříži Šimon Peres, který přinesl zprávu od francouzského ministra obrany o ochotě Francie zapojit se po boku Izraele do boje proti Egyptu. Ben-Gurion se rozhodl okamžitě vyslat skupinu složenou z Goldy Meirové, ministra dopravy Moše Carmela, Šimona Perese a Moše Dajana na tajné rozhovory do Paříže, kde měli Izraelci informovat francouzské představitele o tom, že Izrael je schopný začít takovou akci již 15. října. Jednání zároveň měla ujasnit, zda taková operace bude mít podporu Londýna.²⁵² 28. října odletěla tajně s mezipřistáním v tuniské Bizertě do Paříže izraelská delegace, která se zde následujícího dne setkala s Bourgesem-Manourym, Abelem Thomasem, zástupcem generálního štábu pro letecké záležitosti generálem Challem a ministrem zahraničí Pineauem.²⁵³

Příjemným překvapením dvoudenních rozhovorů, označovaných Izraelci jako konference v Saint Germain, bylo pro Meirovou a zbytek delegace poznání, že vůči akci proti Egyptu Británie nic nenamítá, a že je ochotna na ní i participovat. Británie však měla podmínku, že útok musí začít Izrael sám a Británie a Francie by se následně do situace zapojili jen v roli arbitrářů. Vyhnuli by se pak podezření z komplotu proti arabské zemi, které by jistě poškodilo britskou prestiž v regionu.²⁵⁴ To však narazilo na odpor izraelských zástupců, kteří zcela logicky odmítali možnost, že by byli světovou veřejností označeni za jediné agresory a čelili tak případným sankcím. Pineau se snažil situaci vyřešit návrhem na pozměnění operace Mušketýr, v němž by Izrael nahradil roli Británie. Tento návrh však narazil na nesouhlas přítomných důstojníků, kteří zcela správně upozornili na fakt, že bez britských základů na Kypru je operace nereálná.

²⁵⁰ BEN-GURION, s. 171.

²⁵¹ JACKSON, s. 37.

²⁵² Tamtéž, s. 37.

²⁵³ DAYAN, s. 193.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 198.

V případě, že by se i tak pokusila Francie s Izraelem jít do akce bez Británie za předpokladu, že by bombardéry vzlétávaly z izraelských letišť, hrozilo nebezpečí, že by tato letiště byla vystavena odvetným náletům egyptských bombardérů. To bylo pro Izrael nepřijatelné.²⁵⁵ Pozitivním výsledkem rozhovorů byl tedy jen slib dodávek další stovky tanků Super Sherman, jedné perutě Mystère IV, tří set obrněných transporterů a většího počtu nákladních a osobních vozidel. Izraelskou delegaci navíc do vlasti doprovodil generál Challe, který se tak měl přesvědčit o bojové kvalitě izraelských ozbrojených sil.²⁵⁶

Návštěva francouzské delegace vedená generálem Challem se nesla v přátelské atmosféře a navzdory malému faux pas, při kterém Challe projíždějící kolem izraelského vojenského oddílu utrousil poznámku ve smyslu, že netušil, že se v Izraeli také nacházejí potulné cikánské kmeny,²⁵⁷ byla francouzská delegace se stavem IDF²⁵⁸ spokojena. Na základě společných konzultací vznikl 8. října plán izraelské invaze na Sinajský poloostrov, pod označením operace KADEŠ. Tento původní plán sice ještě počítal s tím, že k invazi dojde ve stejný čas, kdy se vyloží francouzské invazní vojsko v Egyptě a zamezí se tak označení Izraele za jediného agresora, avšak Dajan připustil, že plán je možno modifikovat v návaznosti na situaci. Podle předpokladů izraelského generálního štábu byl uskutečnitelný začátek operace k 20. říjnu, což bylo podpořeno rozkazem ke stažení všech důstojníků nacházejících se právě na vzdělávacích kurzech v zahraničí.²⁵⁹

V noci z 10. na 11. října však došlo k další komplikaci. Izraelské jednotky tuto noc provedly útok na jordánskou policejní stanici v Kalkiljahu. Zuřivost tohoto útoku, kterému padlo za oběť kromě pohraničnicků i mnoho civilistů, způsobila reálnou hrozbu vypuknutí regulérního konfliktu, což bylo podpořeno i nótou britského chargé d'affaires v Tel Avivu Petera Westlakea adresovanou Ben-Gurionovi. V nótě vláda Velké Británie důrazně varovala Izrael, že pokud nebudou útoky okamžitě zastaveny, ocitne se Izrael ve válečném stavu s Británií. Hrozba byla navíc podpořena posílením základen RAF v Ammánu.²⁶⁰ Zároveň začaly přicházet první zprávy informující o vstupu irácké armády do Jordánska. O závažnosti situace v izraelských vojenských kruzích nikdo nepochyboval, stejně tak jako nikdo z politických kruhů nepochyboval o tom, že za

²⁵⁵ JACKSON, s. 39.

²⁵⁶ WANNER, s. 303.

²⁵⁷ JACKSON, s. 39.

²⁵⁸ Israel Defence Forces.

²⁵⁹ DAYAN, s. 200–208.

²⁶⁰ CULL, s. 123.

situací stojí nepředvídatelnost britské zahraniční politiky. Dajan se k tomu vyjádřil slovy: „*Musím se přiznat k pocitu, že – ať nás chrání Všemohoucí – pouze Britové jsou schopni komplikovat věci do takové míry. V téže chvíli, kdy se připravují na svržení Násira, který je společným nepřítelem Británie a Izraele, trvají na pozvání irácké armády do Jordánska, i kdyby taková iniciativa měla vést k válce mezi Izraelem a Jordánskem, v níž oni, Britové, budou stát proti Izraeli.*“²⁶¹

Izrael z obav před možnou konfrontací s širokou koalicí přistoupil na požadavky Británie. Do karet mu naštěstí hrála skutečnost, že vrchní představitelé vojenských kruhů Británie si uvědomovali nereálnost situace, kdy by Británie na jedné straně vedla kampaň proti Egyptu, a zároveň by svým letectvem a námořnictvem participovala na konfliktu s Izraelem. O nemožnosti takového postupu informoval již 12. září Edena náčelník Imperiálního generálního štábu Sir Gerald Templer: „*Británie může buďto poskytnout vojenskou pomoc Jordánsku svým vojenským námořnictvem a letectvem, nebo začít operaci Mušketýr. Nemůže však činit obojí.*“²⁶² Eden proto s velkým nadšením uvítal francouzského ministra Alberta Gazieru a generála Maurice Challea, kteří ho navštívili 14. října na jeho venkovském sídle v Chequer, kam se odebral po úspěšném stranickém kongresu, kde mu byla navzdory podezření vzbuzující demisi ministra dopravy Moncktona o tři dny dříve vyslovena téměř stoprocentní důvěra.²⁶³ Tady mu generál Challe přednesl návrh izraelské invaze na Sinajský poloostrov, čehož by mohla Británie a Francie využít a se zdůvodněním ochrany plynulého provozu v Průplavu celou oblast obsadit. Eden vyjádřil souhlas s návrhem a ještě téhož dne povolal z New Yorku ministra zahraničí Lloyda, aby se spolu s ním mohl zúčastnit jednání s Molletem a Pineauem v Paříži. „*Francouzi přistáli v Chequeru jako dva andělé z nebes a nabídli mu [Edenovi] alternativu. Eden se horlivě chopil této příležitosti a udělal tak neočekávaný skok z diplomatické cesty na vojenskou.*“²⁶⁴

15. října se do záležitostí spojených s plánováním společné akce zapojily Spojené státy. Jejich vojenský atašé v Tel Avivu totiž poslal domů znepokojené zprávy naznačující, že izraelská vláda provedla částečnou mobilizaci. Eisenhower později vzpomínal, že „*Foster i já jsme oba podezírali Ben-Guriona z úvah nad vojenskou akcí během nadcházejících volebních dní ve Spojených státech. Patrně počítal s mojí touhou*

²⁶¹ CULL, s. 123.

²⁶² JACKSON, s. 41.

²⁶³ EDEN, s. 507.

²⁶⁴ SHLAIM, Avi, *the Protocol of Sevres, 1956: Anatomy of a War Plot*. In: *International Affairs* 73, 1997, s. 512.

*se nezabývat tímto problémem z toho důvodu, že mnoho amerických voličů má citové nebo přímo pokrevní sepětí s Izraelem. Všechny tyto úvahy jsem se však rozhodl uvést na pravou míru.*²⁶⁵ Jak Eden, tak Mollet s Ben-Gurionem skutečně věřili v to, že prezident Eisenhower nebude tím, který se během předvolební kampaně ukáže jako člověk, který hází své alianční partnery přes palubu, nebo že snad postupuje přímo proti nim. Zpráva o izraelské mobilizaci navíc přišla v době, kdy CIA již začínala hlásit rostoucí neklid v Polsku a Maďarsku, a tak převládla domněnka, že na otázku Suez zkrátka nezbude prezidentovi čas. Na pařížské schůzce, která se konala 16. října za přítomnosti Edena, Lloyda, Pineaua a Molleta a kde byl projednáván návrh na britsko-francouzskou spolupráci s Izraelem na útoku proti Egyptu, bylo proto přijato rozhodnutí „*intervenovat k zastavení bojů v oblasti Průplavu.*“²⁶⁶ Pozoruhodné však bylo to, že o této změně nebyl informován v prvních dnech ani velitel spojeneckých sil Keightley, který ještě 19. října obdržel direktivy o platnosti plánu Mušketýr. Sama atmosféra v armádě byla v této době na bodu mrazu. Morálce vojáků jistě nepřispíval fakt, že zatímco v půli srpna pochodovali ulicemi Londýna s transparenty: „*Pohled' Násire, přicházíme*“,²⁶⁷ teď stáli již několik týdnů v nečinné pohotovosti. Zvěsti o tom, že v nejbližší době skutečně dojde k začátku operace, byly proto navzdory tomu, že nebyly potvrzené, pro štáb doslova osvěžující. Ne však tak pro politickou reprezentaci.

Poté, co se Eden vrátil do Londýna, zpravil o výsledcích jednání s Molletem a Pineauem na urychleně svolané vládní schůzi své kolegy. Jeho přesvědčení, že „*vláda se nemusí cítit vázána trojstrannou deklarácí*“,²⁶⁸ a rozhodnutí o definitivním přijetí vojenské akce, se však nesetkalo s pochopením. Eden byl nicméně rozhodnut prosadit přijetí návrhu i přes všechny námitky. Poté, co Edenův protežé Anthony Nutting upozornil, že by bylo jistě přínosné, aby byla věc projednána s právním poradcem ministerstva zahraničí Fitzpatricem, Eden odsekl: „*Fitz je poslední osoba, se kterou bych teď chtěl záležitost konzultovat...Právníci jsou vždy proti nám, ať již děláme cokoli. Proboha, držte ho od toho dál. Tohle je záležitost politiky.*“²⁶⁹ Nakonec se Edenovi skutečně podařilo přesvědčit většinu kabinetu, aby byl návrh vojenské akce proti Egyptu schválen. Jednání britského premiéra však odradilo Nuttinga od další

²⁶⁵ EISENHOWER, s. 56.

²⁶⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 316

²⁶⁷ Tamtéž, s. 312.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 316.

²⁶⁹ MARSTON, s. 798.

spolupráce s Edenem natolik, že se rozhodl rezignovat na svůj post tajemníka ministra zahraničí. Tato zpráva byla ale účelně držena mimo dosah médií, aby nevzbudila domněnky nad vládní roztržičností.²⁷⁰

Nejednotnost při rozhodování o uskutečnění plánované invaze na Sinajský poloostrov panovala i Izraeli. Zatímco vojenské kruhy kolem Moše Dajana viděly ve spolupráci s Británií a Francií příležitost oslabit největšího regionálního rivala, Ben-Gurionovi se silně přičila představa, že by měl Izrael udělat „špinavou práci“ za Brity a Francouze a nést všechna rizika spojená s tím, že bude označen za jediného agresora, zatímco Britové a Francouzi by v celé záležitosti vystupovali jako poslové míru. Nakonec byl předseda vlády přesvědčen Dajanovými argumenty: „Řekl jsem Ben-Gurionovi, že podle mého mínění bychom propásli historickou příležitost, která by se už nemusela naskytnout. V našem boji s Násirem můžeme nadále pokračovat sami, bez britských a francouzských sil, i bez materiální pomoci, kterou bychom dostali od Francouzů v rámci naší případné podpory jejich kampaně. Mohli bychom ale za takových okolností dobýt Sharm el-Sheikh, nebo zajistit svobodnou plavbu do Ejlatu? Nebyli bychom snad tak jako tak označeni za agresory a byli tak vystaveni velkému tlaku jak ze strany Spojených států, tak ze strany Sovětského svazu?“²⁷¹ Oprávněnost takových argumentů uznal i izraelský předseda vlády, avšak nemínil připustit, aby mu byly podmínky spolupráce nadiktovány kteroukoli zahraniční mocí. Trval proto na dalším kole jednání, kde hodlal zástupcům Británie a Francie přednést vlastní představy spolupráce. Jako místo jednání byla zvolen soukromá vila poradce Bourgese-Manouryho, Bonniera de la Chapelle v Sévres u Paříže. Začátek jednání byl stanoven na 22. října na čtvrtou hodinu odpoledne.

Mezitím v Izraeli probíhaly přípravy zajišťující hladký průběh invaze. Pro zachování momentu překvapení bylo přistoupeno k programu EZAU, tedy programu strategického oklamání nepřítele. Od 20. října prováděla izraelská armáda okázalé přesuny vojsk s cílem posílit představu o chystaném úderu proti Jordánsku. Napomoci tomu měly i cílené úniky informací izraelského MOSSADU. Aby se zamezilo prozrazení chystané operace, byl o plánu informován jen velmi úzký okruh důstojníků. Samotní velitelé brigád se o cíli připravované akce dozvěděli pouhých sedm dní před začátkem operace. Štábní důstojník podplukovník Ješahahu Gaviš později počínání vojenských kruhů zhodnotil slovy: „Činnost byla klasifikována jako přísně tajná.

²⁷⁰ EPSTEIN, *British Politics*, s. 98.

²⁷¹ DAYAN, s. 212.

*Nepoužívali jsme běžných služebních kanálů, ale pašovali jsme na regionální velitelství jen konkrétní rozkazy. Jednotlivá velitelství netušila, co se plánuje u sousedů a 90 % příslušníků Generálního štábu nemělo tušení, co se děje.*²⁷² Taktika slavila úspěchy. Zpravodajská služba AMAN totiž zachytila egyptské zprávy o stažení velké části vojenských oddílů ze Sinaje, včetně velké části palestinských jednotek dislokovaných v pásmu Gazy. Možnost silného odporu nebo dokonce protiútoky egyptských sil se tak minimalizovala. Problémem však pro Izrael nadále zůstávalo egyptské letectvo, zejména jeho bombardéry Iljušin. Jako odpověď na Izraelskou invazi mohla totiž egyptská vláda vydat pokyn k bombardování izraelských měst, proti čemuž neměl Izrael dostatečnou obranu. Izraelská letadla se totiž v první fázi invaze měla nacházet nad Sinajem, kde měla poskytovat leteckou podporu pozemním jednotkám. Ben-Gurion proto přednesl Dajanovými ústy francouzskému vojenskému atašé v Izraeli návrh, podle něhož měla letecký deštník nad Izraelem zajistit francouzská letadla startující z izraelských základen. Odpověď Francouzů nebyla přímo zamítavá, ale přiznali, že se musí u Britů informovat, zda by jim taková možnost nevadila. Takové jednání nesli Dajan a zejména Ben-Gurion velice nelibě. Když se Ben-Gurion údajně dozvěděl o francouzské odpovědi, byl rozhodnut zrušit plánovanou schůzi v Sévres a ukončit izraelsko-francouzskou spolupráci na operaci. Nakonec byl Dajanem přesvědčen, aby tak nedělal.²⁷³

21. října došlo k pozoruhodné události. Na izraelské letecké základně v Hacoru „zcela omylem“ přistál francouzský hlídkový letoun Lockheed P2V-6 Neptune z 21. flotily francouzského vojenského námořnictva. Po jednání pilota s velitelem základny plukovníkem Weizmanem²⁷⁴ bylo zjištěno, že pilot tak učinil na přímý rozkaz francouzského premiéra Molleta. Pochopitelně mu byl umožněn návrat. Ten se však konal dopravním letounem SO-30P Bretagne a k francouzskému pilotovi přibyla skupina dalších pasažérů. Posádka letadla údajně neznala totožnost těchto nových spolucestujících. Byli jimi Ben-Gurion, Moše Dajan, Šimon Peres a štábní důstojník Mordechaj Bar-On.²⁷⁵ Cílem cesty byla Paříž. O náladě, kterou si sebou Ben-Gurion vezl do Paříže, vypovídá nejlépe jeho reakce na přítomnost důstojníka, se kterým jednal Dajan o poskytnutí letecké ochrany, při jejich odletu. Před nástupem do letadla na něj

²⁷² WANNER, *Bitva o Suez*, s. 320.

²⁷³ DAYAN, s. 213–214.

²⁷⁴ Ezer Weizman (1924–2005), letecký důstojník, politik, v pořadí sedmý prezident státu Izrael v období 1993–2000.

²⁷⁵ CULL, s. 125.

údajně zavolal: „*Pokud máte na srdci více britskou prestiž než nás, tak jediným užitečným výsledkem této cesty bude příležitost setkat se s Vaším premiérem.*“²⁷⁶ O tom, zda tomu tak bude, měly rozhodnout následující dva dny.

Protokol ze Sévres

Po svém příletu do Paříže byla delegace vedená Ben-Gurionem převezena do soukromé vily v Sévres, kde ji již očekával francouzský předseda vlády Mollet, ministr zahraničí Pineau, ministr obrany Bourges-Manoury se svým poradcem Lousiem Manginem, tajemník ministerstva obrany Abel Thomas a vedoucí štábního útvaru pro plánování generál Challe.²⁷⁷ Místo bylo vybráno symbolicky s ohledem na osobu ministra obrany, protože zde sídlila centrála jeho resistantní skupiny v době nacistické okupace. Když ve 4 hodiny odpoledne dorazila izraelská skupina do Sévres, ještě se zde nenacházela britská delegace. Ben-Gurion hodlal využít tuto příležitost a promluvit si s Francouzi o vlastních představách budoucnosti středovýchodního regionu.

Plán nesl označení Fantastický a jeho obsah byl plně v souladu s tímto označením. Podle izraelských představ mělo dojít v případě úspěchu tažení k naprosté geopolitické transformaci Středního východu. Jordánsko, podle Ben-Guriona neživotaschopný stát, mělo být rozděleno mezi Irák a Izrael, přičemž území přidělená Izraeli by si zachovala autonomní statut. V případě Násirova pádu by byl Izrael navíc rozšířen o velkou část Sinajského poloostrova. Jeho hranice by tak sahaly od Šarm aš-Šejchu na jihu po řeku Litání na severu. Libanon, stát vnitřně oslabený náboženskou heterogenezí, měl být také rozdělen. Muslimské oblasti by byly absorbovány Sýrií, kde by byla nastolena prozápadní vláda, a ze zbytku by vznikl čistě křesťanský stát.²⁷⁸ Není známo, nakolik byl Ben-Gurion svými tajnými službami informován o západních plánech s regionem, ale přinejmenším záměr nastolit v Sýrii prozápadní vládu korespondoval s politikou Británie a USA. Americká CIA ve spolupráci s britskou MI6 totiž již několik měsíců tajně připravovala v Sýrii převrat, ke kterému mělo za pomoci syrského plukovníka Quabbaniho a iráckého generála Dagestaniho dojít 29. října, v době státní návštěvy syrského prezidenta Quawatlího v Moskvě.²⁷⁹ Zbytek Ben-Gurionových představ však narazil na sice zdvořilé, ale rozhodné ne. „*Francouzi měli v té době jen tři priority: Alžírsko, Alžírsko a Alžírsko.*“²⁸⁰ O akci takového rozměru

²⁷⁶ DAYAN, s. 214.

²⁷⁷ SCHLAIM, s. 514.

²⁷⁸ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 321.

²⁷⁹ HEIKAL, s. 187.

²⁸⁰ SCHLAIM, s. 514.

tedy ani neuvažovali. Francouzský ministr zahraničí navíc naznačil, že bez Britů a Američanů nemá cenu žádný takový návrh probírat, a Britové jistě nebudou připraveni případně řešit takovou otázku, zvláště v postavení, v jakém se Edenova vláda právě nacházela. Svoje hodnocení Pineau zakončil slovy: „*Pokusy vyřešit všechny problémy najednou, by mohly skončit tak, že nebude vyřešen žádný z nich.*“²⁸¹ Ben-Gurionovou snahou proto nadále zůstalo pouze zajištění leteckého krytí nad Izraelem, souběžný útok britsko-francouzských sil s izraelským vpádem na Sinaj, a souhlas Spojených států s celou akcí, i kdyby to mělo znamenat případný odklad celé operace.²⁸²

V sedm hodin večer dorazili Do Sévres zástupci Velké Británie Selwyn Lloyd a jeho osobní tajemník Donald Logan. Jen stěží mohla Británie vyslat méně vhodnou osobu než právě Lloyda. O jeho nespolečenském vystupování se zachovaly vzpomínky jak Moše Dajana, tak Davida Ben-Guriona. Dajan popsal ministra slovy: „*Britský ministr zahraničí mohl být mužem přátelského vzezření, milý, okouzlující, přívětivý. Pokud jím skutečně byl, dokázal tyto přednosti skrýt se zručností rovnající se genialitě. Jeho způsoby mohly být jen stěží více nepřátelské. Jeho celé chování vyjadřovalo nechuť, jak pro místo, tak pro společnost, tak pro téma konverzace.*“²⁸³ Ben-Gurionovo hodnocení bylo ještě ostřejší: „*Chladný snob se tvářil, jako by musel čichat k něčemu páchnoucímu...jako obchodník, který musí jednat s vyděrači.*“²⁸⁴ Selwyn Lloyd skutečně budil dojem člověka, který snáší přítomnou společnost jen s největším sebezapřením a podle toho také reagoval na izraelské návrhy. Nejen, že dal najevo nesouhlas s tím, že by Británie vyhlásila válku Egyptu ve stejný okamžik jako Izrael, ale naznačil také, že by Ben-Gurionova vláda měla být vůbec vděčná za to, že je britský kabinet ochotný ke spolupráci s ní. Podle Lloydových argumentů totiž jednání s egyptským Mahmudem Fawzím šlo ke zdárné dohodě, a pokud by Británie chtěla, mohla celou záležitost vyřešit během sedmi dní diplomatickou cestou.²⁸⁵ Ben-Gurion proto s Dajanem navrhli výsadek izraelských sil na egyptském území doprovázený pozemním útokem, což by mohlo být západem považováno za ohrožení Průplavu. Británie by se tedy mohla postavit do role nezávislého arbitra, který se do věci zapojí jen ve snaze chránit světově důležitou dopravní tepnu. Lloydova reakce byla však opět záporná. Takový postup odmítl akceptovat s vysvětlením, že „*jejich [britští] přátelé,*

²⁸¹ DAYAN, s. 216.

²⁸² WANNER, *Bitva o Suez*, s. 322.

²⁸³ DAYAN, s. 218.

²⁸⁴ DURMAN, *Popely ještě žhavé*, s. 349.

²⁸⁵ SCHLAIM, s. 516.

jako jsou například skandinávské země, by v případě britského rozpoutání války nesledovali s podporou jejich počínání.“²⁸⁶ Po této odpovědi bylo údajně celou místnostní slyšet, jak Ben-Gurion vztekle škrábe nehty kožené čalounění svého křesla.

Před půlnocí se přítomní rozešli s tím, že jednání bude pokračovat následujícího dne. U těchto rozhovoru již ale neměla být přítomna britská strana, která měla být o výsledcích informována francouzským ministrem zahraničí, který měl ještě 23. října odletět na konzultace s Edenem do Londýna. Dajan si velice dobře uvědomoval riziko fatálních následků toho, že by Pineau odjel s „prázdnýma rukama.“ Jeho přesvědčení, že Izrael musí dosáhnout dohody třeba i za cenu ústupků Paříži a Londýnu se ještě zvýšilo, když si před spaním přečetl telegram z Izraele informující ho o výsledcích jordánských voleb konaných 21. října. Jako vítězná z nich vyšla pronássirovsky orientovaná skupina a novým premiérem se stal Sulejman Nabulsi, který vzápětí deklaroval svoji ochotu podřídít jordánskou armádu společnému egyptskému velení.²⁸⁷

Druhého dne proto ještě před Pineauovým odjezdem Dajan po předchozí konzultaci s izraelským premiérem, který se však již nadále odmítal účastnit jednání, informoval přítomné o novém návrhu. Izraelští výsadkáři měli být shozeni hluboko na egyptském území v průsmyku Mitla, téměř na západní hranici Sinajského poloostrova, čímž měli vytvořit reálnou hrozbu narušení bezpečnosti a plynulosti provozu uvnitř Průplavu. Británie a Francie tak měly získat záminku k výzvě požadující po stranách angažujících se v konfliktu, aby stáhly své jednotky do dostatečné vzdálenosti od Průplavu. Po předpokládaném egyptském odmítnutí požadavku, mohlo dojít ke spojeneckému útoku na Egypt, a to bez sebemenší známky porušení mezinárodního práva.²⁸⁸ Ačkoli se izraelská strana nijak písemně nezavázala, že takto navržený postup skutečně uskuteční, odletěl Pineau do Londýna, aby zpravil o ochotě Izraelců učinit v nadcházejícím střetu první krok britského premiéra.

Když se téhož večera ve večerních hodinách Eden s Pineauem setkali, britský premiér přímo překypoval spokojeností nad výsledky jednání. Plán měl skutečně jeho plnou podporu, o čemž se rozhodl informovat v nejbližší době izraelskou delegaci v Sévres. Brzy ráno 24. října povolal na Downing Street 10 státního podtajemníka ministerstva zahraničí a předsedu Joint Intelligence Committee v jedné osobě, Patricka

²⁸⁶ DAYAN, s. 219.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 220.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 224.

Deana. Ten byl pověřen odletět téhož dne společně s Donaldem Loganem do Paříže, kde měl deklarovat jednajícím stranám ochotu zapojit se do společné akce, za předpokladu, že bude dodrženo šest základních požadavků. V první řadě mělo dojít k jasnému nepřátelskému aktu Izraele vůči Egyptu. V návaznosti na něj muselo být nepřátelství podpořeno válečným aktem, aby mohla Británie skutečně operovat s argumentem ohrožení Průplavu. Anglo-francouzská akce měla započnout 36 hodin po začátku operace, přičemž již 24 hodin po dni D měla být předána oběma znepráteleným stranám britsko-francouzská nóta. Tajnou spoluprací mělo dojít k posílení a k ochraně izraelských jednotek, aby tak byl zabezpečen úspěch operace. Tuto ochranu však měla mít na starost výlučně francouzská strana, přičemž ve snaze poskytnout Izraeli leteckou ochranu, nesměly francouzské letouny používat letecké základny na Kypru.²⁸⁹ Tím se Británie snažila krýt proti případným podezřením z britsko-izraelského komplotu. S těmito instrukcemi zamířil Dean společně s Loganem do Paříže.

V Sévres mezitím probíhala jednání ve velmi srdečné atmosféře. V 16 hodin se k debatujícím připojil Pineau, který oznámil, že za půl hodiny dorazí britská delegace, která přednese stanovisko své vlády k probírané záležitosti. Již předem však předestřel, že Dajanův návrh se setkal v Londýně s nadšeným souhlasem. Nevyloučil ale možnost, že se Izrael bude muset přizpůsobit britským požadavkům. Tomu se Izrael v dané situaci příliš nebránil, což dokládá i zápisek z Ben-Gurionova deníku v reakci na zprávy o Pineau: *„Toto je unikátní příležitost, kdy se dvě ne právě malé mocnosti pokusí sesadit Násira, a my bychom neměli stát sami stranou, zatímco se stává silnější a silnější a dobývá celá arabský svět...možná tato situace změní celý Střední východ podle mého plánu...“*²⁹⁰ Přesně v půl páté dorazili na místo jednání Britové. Dajan vyjádřil údiv nad složením delegace, ale připustil, že Lloydova nepřítomnost jednání jen ulehčí. *„Úroveň této delegace byla nepochybně snížena nepřítomností britského ministra zahraničí, ale z praktického pohledu se nedala absence Selwyna Lloyda hodnotit jako ztráta.“*²⁹¹

Po oficiálním začátku druhého kola jednání přítomným Dajan konkrétně nastínil jím navržený plán operace. Navzdory tomu, že byl plán předveden dost neuměle, protože ho Dajan údajně nakreslil na roztrženou krabičku od cigaret, kterou mu poskytl

²⁸⁹ SCHLAIM, s. 521.

²⁹⁰ Tamtéž, s. 520.

²⁹¹ DAYAN, s. 231.

přítomný Peres,²⁹² vyvolal u Britů uspokojení. Splňoval totiž všechny jimi přednesené požadavky. Jako nepřátelský akt vůči Egyptu byl zvolen výsadek izraelských parašutistů v průsmyku Mitla vzdáleném 30 kilometrů od Průplavu. Těmto výsadbákům měla být poskytnuta podpora ze strany kolony obrněných vozů, která měla vyrazit jejich směrem téhož dne z Izraele napříč Sinajem. Tak byla splněna také podmínka uskutečnění válečného aktu Izraele vůči Egyptu. Izraelská delegace se sice pokoušela prosadit, aby k britsko-francouzské akci došlo dříve než za 36 hodin, ale tady Dajan narazil na pevný postoj britské strany. Bylo proto přijato usnesení, že Izrael během těchto prvních 36 hodin poskytne svým vojákům jen minimální leteckou podporu, aby tak vzbudil u egyptské vlády dojem, že se jedná pouze o další odvetný nájezd, kterému nebude přičítán větší význam a nedojde tak k útokům egyptského letectva na útočníka.²⁹³ Na oplátku Izraelci získali příslib od Francouzů, že během vojenské operace bude na izraelském území rozmístěna peruť Mystère IV pro zajištění ochrany izraelských měst a pro případný protiúder i peruť bombardérů F-48. Jako den D byl navržen 29. říjen.²⁹⁴ Po přednesení návrhu bylo jednání na dvě hodiny přerušeno. Tento prostor byl využit jednotlivými členy k soukromému jednání „za zavřenými dveřmi.“ Poté, co se v sedm hodin večer zástupci všech tří stran opět sešli v konferenční místnosti, byl konstatován všeobecný souhlas s podmínkami spolupráce.²⁹⁵

Ještě před samotným započítáním prací na konečné formulaci smlouvy o vzájemné koordinaci kroků, doporučil Ben-Gruion přidat k původním šesti zásadám spolupráce další dvě. Chtěl, aby se Británie v protokolu smluvně zavázala k tomu, že zůstane neangažovaná v případě jordánského útoku na Izrael. Dalším bodem, který se snažil prosadit, byl izraelský nárok na teritoriální změny svého území v případě úspěchu operace. Jeho hlavním argumentem byla kontrola ústí Akabského zálivu proti jeho možnému opětovnému zablokování ze strany Egypta. „*Tlak na Tiránské úžiny je svého druhu tlak na izraelský Suezský průplav...naším plánem je uvolnit tlak na Tiránské úžiny a zamýšlíme tu zůstat pro zajištění svobody plavby do Ejlatu.*“²⁹⁶ S prvním bodem vyslovila Británie souhlas. Odpověď na druhý však byla k Ben-Gurionově nelibosti zamítavá. Ben-Gurionova touha zůstat na Sinaji neměla pouze tento obranný účel. Již během předchozího jednání zpravil Guye Molleta „o objevu ropy na jihozápadním

²⁹² SCHLAIM, s. 521.

²⁹³ DAYAN, s. 231–232.

²⁹⁴ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 324.

²⁹⁵ DAYAN, s. 231

²⁹⁶ SCHLAIM, s. 521.

*Sinaji, a že by bylo dobré odtrhnout poloostrov od Egypta, protože mu stejně nenáleží; byli to přeci Angličané, kteří ho ukradli Turkům, když věřili, že mají Egypt v kapse. Navrhl jsem položení potrubí ze Sinaje do Haify, určené k rafinaci ropy a Mollet ukázal svůj zájem o tento návrh.*²⁹⁷ Poslední slovo však v této otázce měli Britové a ti své stanovisko dali jasně najevo.

Následně byla za poměrně krátkou dobu zformulována finální verze smlouvy, která později vešla ve známost jako Protokol ze Sévres. Její obsah hovořil ve stručnosti o tom, že 29. října 1956 odpoledne dojde k rozsáhlému útoku izraelských jednotek proti Egyptu s cílem dosáhnout následujícího dne zóny Průplavu. Vlády Velké Británie a Francie, které měly být o celé události informovány, v návaznosti na to vydají 30. října nóty adresované stranám zapojeným v konfliktu, které ponese výzvy formulované v duchu základních ujednání v Sévres. Egyptská vláda měla vydat pokyn k zastavení palby a stažení všech jejích sil do bezpečné vzdálenosti 16 kilometrů od Průplavu. Vláda Egypta navíc měla vyslovit souhlas s anglo-francouzským obsazením klíčových pozic v zóně Průplavu, aby tak došlo k zajištění volného průjezdu lodí všech států až do uzavření konečné dohody. Podmínky, které měly být předány Izraeli, byly o poznání přijatelnější. Kromě úplného zastavení palby a stažení izraelských jednotek do vzdálenosti 16 kilometrů od Průplavu obsahovalo ultimátum už jen informaci o tom, že egyptská strana byla požádána o přijetí dočasné okupace klíčových pozic v Průplavu britsko-francouzskými silami. Bylo tedy nadmíru jasné, proti komu bylo ultimátum namířeno. Zatímco povinností egyptské vlády bylo podle nóty vyklizení celého Sinajského poloostrova, izraelská strana mohla naproti tomu zcela volně pochodovat nepřátelským územím až do vzdálenosti zóny Průplavu. Bylo proto všeobecně předpokládáno, že se egyptská vláda ultimátu nepodřídí. Odpověď na takový scénář byla v protokolu obsažena také: *„Pokud některá z vás odmítne výzvu, nebo nedá svůj souhlas během 12 hodin, anglo-francouzské síly budou moci podniknout nezbytné kroky pro zajištění svých požadavků. V případě, že egyptská vláda nepřijme podmínky výzvy, kterou dostala, od izraelské vlády nebude požadováno, aby splnila podmínky výzvy. Pokud egyptská vláda nepřijme předložené podmínky do určené doby, anglo-francouzské síly zahájí útok proti egyptským silám v ranních hodinách 31. října 1956.*²⁹⁸ Protokol zároveň potvrzoval izraelské právo na okupaci západního břehu Akabského zálivu a ostrovů Tiran a Sunagrín. Izrael se svým podpisem zavázal,

²⁹⁷ SCHLAIM, s. 523.

²⁹⁸ CULL, s. 126.

že nepodnikne ozbrojenou akci proti sousednímu Jordánsku, pokud nebude sám napaden. V takovém případě se vláda Velké Británie zavázala k neposkytnutí pomoci jordánskému království.²⁹⁹

Po podepsání dokumentu následoval tradiční přípitek šampaňským. Navzdory tomu, že atmosféru zkazil nezdvořilý okamžitý odjezd britské delegace, zábava pokračovala až do nočních hodin. Jednání v Sévres mělo totiž ještě jeden vedlejší účinek, za který mohla izraelská strana opět děkovat diplomatickému umu Šimona Perese. Během přestávek mezi jednáním se mu totiž podařilo vyjednat prohloubení izraelsko-francouzské spolupráce v jaderné energetice, přičemž se francouzská strana zavázala k pomoci se stavbou prvního izraelského jaderného reaktoru v negevské Dimoně a k dodávkám uránia do Izraele. Následující rok v září byl skutečně francouzskou vládou, v té době již premiéra Bourgesse-Manouryho, do Izraele doručen jaderný reaktor, a to dokonce dvakrát větší, než bylo podle původní smlouvy očekáváno.³⁰⁰ Nebylo proto divu, že delegace Izraele měla důvod oslavovat. Ne však tak Anthony Eden.

Poté, co Dean dorazil do Londýna, navštívil Edena v jeho bytě na Downing Street, aby mu předal jednu ze tří kopií dokumentu (viz. obrázek č. 13), který před malou chvílí ve Francii podepsal. Hysterie, která zavládla v Edenově pracovně, byla však jen těžko omluvitelná jako známka premiérový „spokojenosti“ s výsledky jednání. Eden se ve své panické hrůze před tím, že se veřejnost a zejména arabský svět dozví o jeho participaci na komplotu proti arabské zemi po boku Izraelců, domníval, že o jednání nevznikne žádný záznam nebo jiný důkaz jeho konání. Kopie protokolu pro něj proto byla předmětem doličným, kterého se musel urychleně zbavit. S žádostí o to, aby tak učinila i francouzská a izraelská strana, byl hned následující den poslán Dean zpět do Paříže. Poté, co byl přijat v Pineauově pracovně na Quaid d'Orsay, mu bylo sděleno, že se o takové záležitosti musí ministr zahraničí poradit i s ostatními členy kabinetu. Chvilé čekání měla Deanovi zpříjemnit recepce pořádaná na jeho počest v hlavním sále ministerstva. Velice výmluvně však působil fakt, že všechny východy ze sálu byly uzamčeny a Dean tak byl v podstatě vězněm francouzského ministra. Poté, co se po několika hodinách Pineau vrátil a přednesl mu zprávu o tom, že vláda Izraele jím navrhovaný krok odmítá, stejně tak, jako ta jeho, zamířil zničený Dean zpět do Londýna. V reakci na toto jednání se zachoval Eden velice nediplomaticky, ba přímo

²⁹⁹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 324.

³⁰⁰ SCHLAIM, s. 523

neomaleně. Bylo totiž zvykem, že při příležitosti uzavření smlouvy si strany posléze vyměnily osobní dopisy, potvrzující, že došlo k přijetí dokumentu. Edenovi velely jeho nepsaná povinnost a diplomatické zkušenosti zaslat takový dopis vládám Izraele a francouzské republiky, ale neučinil tak. Francouzům poslal jen krátké oznámení psané v angličtině a Izraelcům neposlal nic.³⁰¹ Takový byl začátek spolupráce, do které vstoupily zúčastněné strany z rozdílných důvodů, a od které očekávaly odlišné výsledky. Nakolik měla být zklamáním, či přínosem měly ukázat následující dny.

³⁰¹SCHLAIM, s. 525–527.

Měření sil

Samotná situace bezprostředně před vypuknutím konfliktu jen u málo koho vyvolávala obavy z možné izraelsko-egyptské válečné konflagrace. Na veřejnost se sice dostaly zprávy o tom, že 26. října Izrael provedl tajnou mobilizaci, ale tato skutečnost byla všeobecně vysvětlována jako „silácké gesto“ v odpovědi na kroky egyptské vlády, která 25. října podepsala s tou syrskou a jordánskou smlouvu o společném armádním velení. Varování amerického vojenského atašé v Tel Avivu Lea J. Queryho, který do Washingtonu ustavičně posílal zprávy o tom, že pohyby izraelské armády jasně naznačují, že Ben-Gurionova vláda plánuje největší vojenskou akci v regionu od roku 1949, se tedy neseťkaly s pochopením.³⁰² Události ve světě totiž do značné míry odváděly pozornost od situace na Středním východě.

Po vzoru událostí v Polsku vypukly 23. října v Budapešti nepokoje proti komunistické diktatuře, které vyústily 27. října v reorganizaci vlády, do jejíhož čela se postavila populární postava maďarské politiky, Imre Nagy. Ačkoli událost byla záležitostí čistě východního bloku, očekávalo se, že k ní Spojené státy ze své role nositele principů svobody a demokracie zaujmou jasné stanovisko. Očekávání zesílila zvláště poté, kdy Spojené státy o pomoc požádala i sama maďarská opozice. Pro Eisenhowerovu administrativu však nebyla maďarská záležitost tak jasnou, jak se mohlo zdát. Ačkoli na veřejnosti prezentovanou hlavní vládní doktrínou byla politika osvobozování zotročených států východního bloku, ve skutečnosti měly Spojené státy jen velmi úzký prostor k manévrování. Již roku 1953 po prvním úspěšném sovětském pokusu s vodíkovou pumou dal Eisenhower dohromady skupinu odborníků, která v rámci operace „Solarium“ vyhodnotila možnosti americké vlády v této problematice. Výsledky šetření ukázaly, že si Spojené státy nemohou doktrínu osvobození dovolit a měly by tudíž zůstat u politiky zadržování, kterou razila předešlá administrativa.³⁰³ Eisenhower a jeho kolegové navíc na rozdíl od maďarského lidu nezapomněli na to, jakou úlohu Nagy sehrál ve své roli předsedy Parlamentu při etablování komunistického režimu v Maďarsku.³⁰⁴ Americký prezident sice deklaroval svoji náklonnost k maďarskému lidu v jeho boji za svobodu, avšak oficiální postoj americké vlády shrnul až státní tajemník Dulles ve svém proslovu 27. října. V něm se vyjádřil slovy: „USA nemají žádné vedlejší záměry se satelitními státy. Naším čirým

³⁰² WANNER, *Bitva o Suez*, s. 325.

³⁰³ MCCAULEY, Brian, *Hungary and Suez, 1956: The Limits of Soviet and American Power*. In: *Journal of Contemporary History* 16, 1981, s. 780.

³⁰⁴ MCCAULEY, s. 783.

práním je, aby tito lidé...mohli mít vládu vzešlou z jejich vlastních svobodných voleb, Nepohlížíme na ně jako na potenciálního vojenského spojence...“³⁰⁵ Prohlášení bylo učiněno s předpokladem, že tak americká vláda ukáže vstřícné gesto vůči Sovětskému svazu, který by snad na oplátku mohl zůstat stranou v záležitostech Středního východu. I přes obecnou marginalizaci událostí kolem Průplavu se nakonec vláda Spojených států rozhodla alespoň předejít případným problémům spojeným s přítomností amerických občanů v regionu vydáním pokynu k evakuaci amerických příslušníků. Evakuace však měla probíhat primárně z území Jordánska.³⁰⁶

V noci z 28. na 29. říjen se stala událost, která mohla předznamenat budoucí dění a ovlivnit celý případný scénář událostí. Byl totiž sestřelen egyptský letoun vracející se Sýrie přes izraelské výšostné území do Egypta. Samotnému sestřelení předcházelo podezření, že se na jeho palubě nachází vrchní velitel izraelsko-syrsko-jordánských pozemních sil, maršál Abdul Hákim Ámir s celým generálním štábem. S o to větší razancí byl útok proti letadlu veden. Později se však ukázalo, že na palubě bylo „pouze“ osmnáct vysoce postavených štábních důstojníků, kteří se vraceli z jednání se svými syrskými protějšky o případné spojené akci proti Izraeli.³⁰⁷ Ani tento incident však nikoho, zejména egyptskou stranu, nepřesvědčil o možné izraelské hrozbě. O to větším překvapením byla pro egyptského prezidenta proto zpráva, kterou mu v šest hodin odpoledne 29. října přinesl jeho důvěrník Muhammad Heikal. Heikal informoval svého nadřízeného, že: „*Se stalo něco velice zvláštního. Izraelci jsou na Sinaji a vypadá to, že chtějí začít válku v písku...monitorujeme, co se děje, ale vypadá to, že vše, o co usilují, je rozpoutání písečné bouře. Neumíme si vysvětlit, jak se to stalo.*“³⁰⁸ Nejistota pramenila ze skutečnosti, že izraelští výsadkáři byli posláni sto mil do vnitrozemí nepřátelského území, aniž by jim byla poskytnuta vzdušná podpora, nebo došlo k nějakým leteckým akcím proti egyptskému letectvu. Nikdo, včetně Násira, si neuvědomoval, že právě odstartovala operace KADEŠ.

29. říjen

Samotný začátek operace byl naplánován tak, aby co nejméně evokoval regulérní vojenskou operaci a budil spíše dojem pouhého odvetného nájezdu. Muži z 890. výsadkové skupiny pod vedením plukovníka Rafaela Eitana v počtu necelých čtyř set

³⁰⁵ EISENHOWER, s. 71.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 72.

³⁰⁷ JACKSON, s. 50.

³⁰⁸ HEIKAL, s. 177.

byli v 17:00 shozeni 70 kilometrů od Průplavu, při východním ústí do průsmyku Mitla. Samotné akci předcházeli husarský kousek izraelských pilotů, kteří v 15:00 svými staršími letadly nalétali do elektrických drátů na území Sinajského poloostrova, aby tak přerušili telefonické spojení egyptských jednotek s velitelstvím. Akce slavila úspěchy a o výsadbku izraelských parašutistů se v prvních chvílích nikdo nedozvěděl. Muži plukovníka Eitana měli za úkol vybudovat před průsmykem opevnění a čekat na podporu z Izraele, která k nim měla v podobě 202. výsadkové brigády a jedné takové roty dorazit následující den.³⁰⁹ Úkol to nebyl snadný, protože postup 202. brigády byl naplánován napříč celým Sinajem (viz. obrázek č. 14). Charakter poloostrova přiblížil účastník několika arabsko-izraelských válek a pozdější izraelský prezident Chaim Herzog: „Sinajský poloostrov, vyprahlá pouštní oblast ve tvaru převráceného trojúhelníka, slouží jako styčný koridor a zároveň i bariéra mezi Egyptem a Izraelem. Pro každou ze stran představuje ideální nástupiště k útoku na protivníka.“³¹⁰ Z obav před možným útokem na Alexandrii nechal Násir stáhnout velkou část z jednotek nacházejících se na Sinaji, a tak zde zůstalo „jen“ 30 000 vojáků 3. pěší divize disponujících dvěma tisíci tanky. Po boku pravidelné armády se navíc nacházelo dalších 5000 palestinských bojovníků náležících k 8. palestinské divizi dislokovaných v pásmu Gazy a 1500 motorizovaných pohraničnicků.³¹¹ Bylo proto potřeba vybrat zkušeného a schopného velitele pro izraelské jednotky. Volba padla na plukovníka Ariela Šarona. Jeho komplikovaná osobnost vyvažována vojenským talentem byla opět barvitě shrnuta osobou Chaima Herzoga: „Lze jej nejlépe charakterizovat jako chvástavého generála pattonovského typu, postupujícího v hierarchii izraelských obranných sil díky svému vynikajícímu citu pro bitvu a její vývoj. Zároveň je však třeba konstatovat, že jako velitel představoval mimořádně komplikovanou osobnost a vyjít s ním nebylo nikterak jednoduché.“³¹² Šaron dostal za úkol se svojí 202. brigádou vyrazit z izraelského území přes Al-Kuntilu, Al-Thamad a Nachl k průsmyku Mitla, kde mělo dojít ke spojení obou vojenských těles. Sázka na Šarona se ukázala jako dobrá volba, protože navzdory tomu, že pochod jeho skupiny nastal až v době seskoku parašutistů u Mitly, dokázal se přes menší střety s egyptskými jednotkami u Nachlu následující den spojit s plukovníkem Eitanem. Souběžně s Šaronem vyrazilo 1800 mužů 9. pěší brigády plukovníka Uri

³⁰⁹ BROŽ, s. 135–136.

³¹⁰ HERZOG, Chaim, *Arabsko-izraelské války. Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*, Praha 2008, s. 143.

³¹¹ CULL, s. 135.

³¹² HERZOG, s. 149.

Joffeho kolem Ras an-Nakhab do Ejlatu s cílem otevřít cestu na podél Akabského zálivu na jižní Sinaj.³¹³ První den operace byl plně v izraelské režii.

30. říjen

Následující den začal mohutnou ofenzivou izraelských jednotek na Sinaj. 7. obrněná brigáda udeřila na centrální Sinaj do prostoru cestovního uzlu Kusejma - Abú Aghajla - Um-Katef ve snaze otevřít trasu k patrně nejdůležitější a největší vojenské základně Sinaje, al-Aríši. Na pomoc jim vzápětí vyrazila obrněná brigáda plukovníka Chaim Bar leva s 1. pěší brigádou označovanou jako Golani. Toto uskupení však narazilo na důmyslný systém opevnění vybudované za pomoci německých válečných veteránů nazvaný jako „*ježek u Abú Aghajly*.“ I přes značnou početní převahu se zde Izraelcům nepodařilo dosáhnout průlomu.³¹⁴ Krom této velké aktivity vyšla po zpozorování a odstřelování nepřátelským letounem najevo i existence 202. brigády i Mitly. V reakci na to egyptské velení maršála Ámira vyslalo přes Průplav na Sinaj 2. pěší brigádu. Ta se sice stala terčem bombardování izraelského letectva, avšak části brigády se podařilo dostat do Mitly, kde se opevnila v tamních jeskyních pro budoucí střet s Šaronovými muži.³¹⁵

Násir nepohlížel na izraelský útok s přílišnou obavou. Podle jeho skálopevného přesvědčení nemohl mít Izrael v případném střetu s jeho armádou nejmenší šanci. Co ho ale vyvedlo z míry, byly zprávy o zpozorování britského monitorovacího letounu Canberra poblíž základen v Suez a Port Saídu kolem jedenácté hodiny dopolední. Z obav před tím, aby snad Britové nedošli k závěrům, že jsou egyptsko-izraelským střetem ohroženy životy jejich občanů a plynulý provoz v Průplavu, vyslal Násir svého důvěrníka Heikala k americkému ambasadorovi Raymondu Hareovi. Ten ho však poté, co Heikal vyličil velvyslanci obavy svého prezidenta, uklidnil, že něco takového je velice nepravděpodobné. Britsko-francouzské ultimátum předané v 18:00 bylo proto jak pro Násira, tak pro Spojené státy a celý zbytek světa bleskem z čistého nebe.³¹⁶

Již 29. října informoval Eden svůj kabinet o tom, že Izraelci vkročili na Sinaj a zájmy vlády Velké Británie a její občané jsou v nebezpečí. Postup pro takový scénář byl jasný, avšak Edena v jeho nevyrovnaném chování přepadly obavy z postoje Spojených států. Podle Edenových pamětí proto hned následujícího dne ráno zaslal prezidentu

³¹³ BROŽ, s. 138.

³¹⁴ JACKSON, s. 52.

³¹⁵ BROŽ, s. 137–140.

³¹⁶ HEIKAL, s. 179.

Eisenhowerovi dva telegramy. V prvním se omezil na tradiční pozdravy a politování nad tím, že jejich dvě země nedokázaly sladit svůj postup v otázce Suez. Druhá zpráva však již obsahovala informaci o zaslání nóty vládám Izraele a Egypta. Telegram měl začínat slovy: „*Můj prvotní instinkt byl takový, že bych Vás poprosil o participaci na této deklaraci, ale jsou mi známy ústavní a další překážky, které Vám v tom brání...*“ Pak měl pokračovat klasickými frázemi o tom, že se americká a britská vláda tři roky pokoušely dosáhnout mírového řešení v tomto regionu, ale marně. „*Zdá se, že toto je možnost pro nový svěží začátek...Nic nemůže zabránit této sopce ve vybuchnutí, ale až usedne prach, mohla by tu být šance pro konstruktivní spolupráci, čímž by také došlo k posílení naší upadající linie proti komunismu.*“³¹⁷ Toto tvrzení však naráží na skutečnost, že podle pamětí amerického prezidenta se Američané dozvěděli o britsko-francouzském ultimátu až z novin. Jeho reakce proto nebyla tak uhlazená, jak by možná Eden očekával. V dopisu zaslaném Edenovi a Molletovi stálo: „*V tisku jsem se seznámil s požadavky vašeho ultimáta doručeného egyptské vládě pod pohrůžkou užití vojenské síly a dočasné okupace klíčových pozic v Port Saïdu, Ismaïliji a Suez u britsko-francouzskými jednotkami. Cítím, že musím urychleně vyjádřit hluboké znepokojení nad vidinou takto drastické akce...*“³¹⁸ Zároveň oba vyzval ke společnému jednání, které povede k mírovému řešení celé situace. Stanovisko, které k další „londýnské konferenci bez výsledku“ zaujal Eden, shrnuje věta z jeho pamětí: „*To byla poslední věc na světě, o kterou jsme stáli, protože jsme dobře věděli, že jakmile se začne žvanit, k žádné akci nedojde.*“³¹⁹ V reakci na britský nezájem byl dle vzoru prezidenta Eisenhowera, který měl prohlásit na adresu Britů a Francouzů: „*Poženeme celou záležitost do OSN, dokud je nezastavíme, v tomhle nejsou našimi spojenci*“;³²⁰ předložen na urychleně svolané schůzi Rady bezpečnosti OSN návrh rezoluce, odsuzující izraelský vpád na Sinaj a požadující krom okamžitého stažení izraelských jednotek zpět za hranice také všeobecný zákaz všem členům OSN pokoušet se situaci vojensky, nebo ekonomicky řešit dříve, než bude vyřešena orgány OSN. I přes souhlas Sovětského svazu tento návrh neprošel. Narazil totiž na britské a francouzské veto.³²¹

Ultimátum, předané egyptské vládě v šest hodin odpoledně a požadující odpověď do dvanácti hodin po odevzdání, vyvolalo u egyptské vlády menší reakce,

³¹⁷ EDEN, s. 525–526.

³¹⁸ EISENHOWER, s. 77.

³¹⁹ EDEN, s. 526.

³²⁰ BAREŠ, VESELÝ, GOMBAR, s. 581.

³²¹ EISENHOWER, s. 77.

než jaké byly očekávané. Násir totiž prostě nevěřil tomu, že by Británie a Francie mohly takovouto hrozbu myslet vážně. Navíc do značné míry ignoroval experty z vojenských a diplomatických kruhů, varující ho před vážností situace. Protiletadlové baterie v nilské deltě byly sice uvedeny v pohotovost, ale všemi očekávaná šestá hodina ranní nepřinesla nic význačného. Násirovo přesvědčení o pravdivosti jeho názorů dosáhlo vrcholu, když v poledne všechny zprávy konstatovaly klid nad egyptským pobřežím.³²² Jediný problém tedy nadále představovaly izraelské tanky východně od sinajské základny v Bír Gifgáfě. O to horší vystřízlivění měl egyptský prezident zažít o několik hodin později s prvními britsko-francouzskými nálety. Neměl navíc ani tušení o tom, že 30. října začaly přípravy na vyplutí britských invazních sil, které měly vzápětí zamířit k Egyptu. Francouzský invazní svaz se nalodil v severní Africe již o dva dny dříve a vydal se plánovaným směrem. Do cíle, kde měly začít svoji úlohu na plánované invazi, měly konvoje dorazit 5. listopadu.³²³

31. říjen

Tohoto dne vydal Násir ve svém přesvědčení o nepravděpodobnosti útoku západu na Alexandrii nebo Průplav pokyn 4. tankové brigádě generála Gamála Mahmúda, aby překročila Suez a vrhla se do bojů proti Šaronovi. Zároveň výrazně stoupla aktivita egyptského letectva nad Sinajem. Jen tohoto dne bylo uskutečněno 90 válečných a průzkumných letů, což bylo umožněno poměrně širokými dispozicemi egyptského letectva, přičemž byl Egypt v případě krajní nutnosti schopen nasadit do bojů proti nepříteli až 255 letadel. V dané chvíli však byly v bojové pohotovosti pouze jedna peruť stíhaček Vampire, jedna peruť stíhaček Meteor a dvě perute Migů. Pro zbývající stroje totiž Násir zatím nedisponoval dostatečným počtem vycvičených pilotů. Panoval však předpoklad, že by tyto stroje mohli v případě nutnosti pilotovat dobrovolníci z východního bloku, zejména z řad Čechoslováků a Sovětů.³²⁴ Tato zvýšená letecká aktivita se promítla zejména na postavení výsadkářů i Mitly, kteří byli od ranních hodin pod palbou egyptských stíhacích letounů. Kritická situace a obavy z možného zásahu egyptských tanků z Bír Gifgáfy nacházející se jen 30 kilometrů od výsadkářů přinutily Šarona, aby zažádal u náčelníka štábu Dajana o povolení vstupu do průsmyku. Souhlas mu byl sice udělen, avšak jen pod podmínkou, že se nenechá vtáhnout do těžkých

³²² WANNER, *Bitva o Suez*, s. 367.

³²³ Tamtéž, s. 328–329.

³²⁴ Tamtéž, s. 339.

bojů.³²⁵ V průsmyku však vpadl předvoj brigády pod vedením Mordechaje Gura do léčky. Egyptské jednotky, čekající na Izraelce v jeskyních a na římsách příkrých stěn průsmyku, uštedřily Izraelcům kruté rány. I když se po několika hodinách bojů podařilo Šaronovi situaci zajistit, výsledek bojů přinesl na izraelské straně ztráty ve výši 40 mrtvých. Dalších 120 jich bylo zraněno.³²⁶ „Důsledky této nešťastné, z taktického i strategického hlediska zcela zbytečné operace vedly Šarona a Dajana k vzájemnému obviňování. Dajan tvrdil, že ho Šaron, když žádal o souhlas s vysláním průzkumné bojové skupiny do průsmyku, oklamal...neboť ve snaze získat svolení generálního štábu označil operaci za pouhou průzkumnou hlídku. Dajan byl zase cílem tvrdé kritiky za Šaronovu nedisciplinovanost.“³²⁷

31. října se dostaly boje i na území Izraele. Kromě náletu egyptských bombardérů pronikl do přístavu v Haife i egyptský torpédoborec Ibrahim al-Aval, který následně odstřeloval tamní nákladní lodě a cisterny s palivem. Krátce poté však byl torpédoborec zajat a zařazen do izraelského námořnictva pod názvem Haifa.³²⁸

U Abú Aghajly mezitím muži plukovníka Wallacha sváděli stále neúspěšné boje s 3. pěší divizí generála Anvara Ab dal-Waháb al-Qádího. Nakonec muselo dojít ke změně plánu útoku proti „ježkovi“, kdy se ho pokusili muži plukovníka Adana obejít a zaútočit přes průsmyk Dajka z jihozápadu. Ani tentokrát však neuspěli.³²⁹ Posun v celé záležitosti přišel až v noci následujícího dne, avšak souvisel spíše s událostmi na míle vzdálenými od Abú-Aghajly. V 7 hodin odpoledne totiž začaly první nálety o síle 163 britskou-francouzských stíhacích bombardérů Canberra a Valiant z kyperské základny v Akrotiri na egyptská letiště a obranné pozice a Almáze, Inšisu, Abú Suwajru, Kabrítu a Káhiře. Začala první část operace Mušketýr.³³⁰

Prvním krokem, který Násir učinil, bylo svolání generálního štábu. Zasedání však ukázalo jen to, jak slabé mínění mají důstojníci o své vlastní armádě. Jeden ze zakladatelů Svobodných důstojníků Salah Salem přišel s vlastní originální teorií řešení. Se slzami v očích klekl před Násira a pronesl: „*Gamale, obětoval si mnoho pro tuto zemi. Ted' nastal čas, kdy musíš obětovat ještě víc – poslední obět'. Jsi to ty, koho Britové chtějí. To, co musíš udělat, je jít na britskou ambasádu a vzdát se Trevelyanovi*

³²⁵ HERZOG, s. 151.

³²⁶ BROŽ, s. 144.

³²⁷ HERZOG, s. 152.

³²⁸ CULL, s. 168.

³²⁹ JACKSON, s. 52.

³³⁰ CULL, s. 172.

*ještě předním, než ambasádu opustí.*³³¹ Ať již ze strachu nebo víry v sílu vlastního národa však Násir opáčil, že nic takového neudělá. V situaci naopak viděl příležitost pro Egypt. Ohlas boje malé země proti nejsilnějším světovým armádám mu měl podle jeho propočtů i přes případnou porážku a okupaci země zajistit nekonečnou slávu napříč celým světem. I tak však zůstal ohledně možností armády realistický. Na námitky maršála Ámira, který odmítal vydat rozkaz ke stažení armád ze Sinaje odvětil: *„Tohle není čas na hrdinskou smrt, je to čas na hrdinský boj.*³³² A tak Ámir, který ještě před několika měsíci na egyptské vojenské akademii ujišťoval studenty, že nebudou nikdy potřebovat znát taktiky ústupu, protože egyptská armáda se nikdy nevzdává, vydal plošné nařízení ke stažení všech jednotek ze Sinajského poloostrova. Dalším Násirovým rozhodnutím byl pokyn ke stažení stíhacích letounů a bombardérů Iljušin-28 do bezpečné vzdálenosti od místa bojů do Luxoru, nebo na zahraniční základny v Sýrii a Saúdské Arábii. Své jednání vysvětlil přítomným vcelku logicky a jeho krok schvalují vojenští historikové dodnes. Jeho argument byl následující: *„Máme kolem 120 pilotů plně vycvičených k boji, a dalších 250 až 260 pokračujících ve výcviku. Pokud bych poslal tyto piloty proti spojenému letectvu Británie a Francie, byl bych blázen. Nastane fáze, kdy se Britové a Francouzi stáhnou, pravděpodobně za měsíc, či dva. Ve válečném stavu s Izraelem ale budeme ještě dlouhá léta a budeme proto potřebovat všechny piloty, které máme. Letadla mohou být nahrazena přes noc, ale vytrénovat nového pilota trvá roky.*³³³ Rozporuplně je však vnímán jeho pokyn k zatarasení Průplavu, aby tak došlo k zamezení průniku nepřátelských válečných plavidel a následného odstřelování tamních základen.

Situace doma však nebyla jediným zdrojem Násirovy hysterie. Přes veškerá ujištění Moskvy o hospodářské, politické a vojenské pomoci Egyptu, se v době, kdy jí bylo nejvíce zapotřebí, jevíly přísliby pomoci jen jako plané sliby. Moskva byla celou záležitostí naprosto šokována. I přes svoji rozsáhlou síť špionů neměla nejmenší tušení, co Izrael společně s Británií a Francií připravuje. Přitom Sověty o klíčové informace připravila naprostá maličkost. KGB³³⁴ měla svého člověka přímo v Ben-Gurionově blízkosti. Byl jím žid ruského původu Jisrael Beer, který ze své funkce vedoucího analytického odboru generálního štábu IDF sloužil zároveň jako vojenský poradce izraelského premiéra. Měl být navíc přítomen i tajným jednáním v Sévres. Tato nadějná

³³¹ HEIKAL, s. 180.

³³² Tamtéž, s. 181.

³³³ HEIKAL, s. 186.

³³⁴ Kamiťét gasudárstvėnoj bėzapásnosti – Výbor státní bezpečnosti.

vyhlídka na zisk veledůležitých informací byla však zmařena osobním antagonismem ze strany Moše Dajana vůči Beerově osobě. Když se Dajan dozvěděl o jeho přítomnosti na soupisu členů delegace mířící do Sévres, jednoduše ho se slovy: „*co tady dělá ten fízl*“,³³⁵ ze seznamu vyškrtl. Přípravy Moskvy na to, že by měla poskytnout Egyptu pomoc v podobě vojenských expertů a dobrovolníků se tedy rovnaly nule, o čemž svědčí i instrukce Dmitrije Šepilova delegátu při OSN Kiselevovi: „*Pokud se Vás Sabrí bude ptát na možnost posláni dobrovolníků, řekněte mu, že se tato eventualita projednává s vládami asijských svazových republik a zatím nemůžete k této záležitosti nic bližšího sdělit.*“³³⁶ Není tedy divu, že Násir a jeho okolí v tento těžký okamžik mluvili o sovětské zradě.

1. listopad

Tento den byl již poznamenán Násirovým předchozím nařízením o stažení jednotek ze Sinaje. 37. izraelská brigáda si sice stále nedokázala poradit s opevněním u Um Katefu, avšak 27. brigáda u El Jeradi zahájila postup na Al-Ariš, jehož obránci však vyklidili pozice dříve, než se u města Izraelci vůbec objevili.³³⁷ Um-Katef byl pro útočníky tvrdý oříšek, který dokonce Dajana přinutil přímo na místě ke změně velitele útočné skupiny, avšak nový velitel brigády, generál Šmuel Galinka byl během jednoho z útoků na obrněné pozice nepřítel sám zabit. Obrat nastal až s obavami egyptských obránců, že se nestihnou dostat z obklíčení a následného vyklizení opevnění.³³⁸ Další úspěchy zaznamenala 7. brigáda u Bir Rud Selimu a 9. pěší brigáda při postupu na jih kolem Rás an-Nakb. Úspěchy izraelských sil toho dne patrně nejlépe symbolizoval pád Rafahu v 9 hodin dopoledne, čímž bylo celé pásmo Gazy odříznuto od zbytku Egypta. Krom úspěšného postupu se mohl Izrael také těšit s bohaté kořisti, kterou mu po sobě ustupující egyptské jednotky zanechávaly. Jen 27. brigáda získala kořist v podobě 385 motorových vozidel, 40 tanků T-34, 60 obrněných transportérů a nespočtu příručních zbraní. Tato kořist byla samozřejmě okamžitě po signálním označení strojů nasazena do dalších bojů.³³⁹

Mezitím pokračovaly nálety spojeného britsko-francouzského letectva na strategické cíle egyptského odporu. Ke cti pilotů nutno dodat, že se řídily rozkazem:

³³⁵ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 401.

³³⁶ Tamtéž, s. 405.

³³⁷ CULL, s. 177.

³³⁸ HERZOG, s. 160.

³³⁹ BROŽ, s. 151.

„Pokud existuje byt' jen nejmenší stín pochybností, bomby nesmějí být uvolněny.“³⁴⁰ Údery na civilní budovy a ztráty na životech civilistů byly proto jen minimální. Přinášelo to však i negativa. „Spojenci rozkaz respektovali tak důkladně, že zmeškali i včasné potopení blokačních lodí shromažďovaných Egypťany u severního vstupu do průplavu.“³⁴¹ Hlavním cílem náletů ale byla egyptská vojenská letadla a výsledky náletů tomu nasvědčovaly. Jen během dopoledne 1. listopadu bylo zničeno zhruba 60 stíhacích letounů egyptského letectva.³⁴² Situace však nebyla řešena jen za pomoci vojenských prostředků.

Navzdory tomu, že své kroky Eden ve svém dopise pro Radu bezpečnosti OSN vysvětlil slovy: „My, ani vláda Francie netoužíme po tom, aby vojenská akce, ke které jsme byli nuceni přistoupit, byla více než jen dočasného trvání. Naším záměrem je, aby akce ochránila Průplav a oddělila soupeřící strany...“³⁴³ se Spojené státy a generální tajemník OSN Dag Hammarskjöld rozhodli po britsko-francouzském vetu návrhu rezoluce o zastavení bojů předchozího dne, pro urychlené mimořádné svolání zasedání Valného shromáždění OSN na 1. listopad. Tady však řešení narazilo na celkovou neefektivnost tohoto mezinárodního orgánu. Zatímco Rada bezpečnosti měla právo na užití síly, v intencích Valného shromáždění bylo pouze právo „doporučit, prošetřit, navrhnout...Vše, co může valné shromáždění na základě článku 51. dělat, je doporučit ekonomické sankce a vojenskou pomoc pro oběti ozbrojeného útoku. Tato rozhodnutí však musí být v souladu se souhlasem vlád jednotlivých členů [těch napadených].“³⁴⁴ Jednání jako takové tedy nevzbuzovalo ani v Edenovi, ani v Molletovi a Ben-Gurionovi silnější obavy. Co však britskou stranu znervóznilo více, byl postoj jejich tradičního spojence, Kanady. Ta ústy svého premiéra St. Laurenta varovala Edena, že pokud by nebylo dosaženo mírového řešení, mohlo by dojít ke kanadskému odchodu ze společenství Commonwealthu.³⁴⁵ Na jednání svolané na večerní hodiny prvního listopadového dne přicházeli zástupci Británie velice nejistí.

Jednání, které pro ostré řečnické útoky chvílemi evokovalo samotné válečné bojiště, dosáhlo ve 3:00 v noci na 2. listopad přijetí rezoluce o zastavení palby, stažení Izraelců za linii z roku 1949 a otevření Suezského průplavu. Rezoluce byla přijata 64

³⁴⁰ CULL, s. 235.

³⁴¹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 410.

³⁴² CULL, s. 242–249.

³⁴³ EDEN, s. 532.

³⁴⁴ KUNZ, Josef L., *The Secretary General on the Role of the United Nations*. In: *The American Journal of International Law* 50, 1958, 2, s. 303.

³⁴⁵ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 407.

hlasy, přičemž 5 států včetně Británie, Francie a Izraele hlasovalo proti. 6 států v čele s Kanadou se zdrželo hlasování, a právě postoj Kanady a jejího ministra zahraničí Lestera B. Pearsona (viz. obrázek č. 15) byl pro následující vývoj klíčový. Představil zde totiž poprvé myšlenku na vytvoření mírových jednotek pod správou OSN, které by byly umístěny na hranicích mezi Izraelem a Egyptem a dohlížely nad mírovým stavem v regionu. Před samotným rozchodem zasedání byl proto Pearson pověřen precizací svého návrhu, který měl představit na následujícím jednání 2. listopadu.³⁴⁶ K výsledku jednání a jeho možného vlivu na izraelský postup se posléze s obavami vyjádřil Moše Dajan: *„Bylo jasné, že politické hodiny jsou proti nám, a že mezinárodní tlak na zastavení vojenských akcí se bude zvyšovat. Úspěchy, kterých jsme dosáhli v pouhých dvou dnech bojů, v nás vyvolávaly dojem, že můžeme kompletně dokončit celou akci za pouhých pár dní, ale neměli jsme žádnou jistotu, že nám těchto pár dní bude dáno. Museli jsme přidat na rychlosti, Naše jednotky mohly mít jen ten nejkratší odpočinek.“*³⁴⁷

2. listopad

Tento den se stejně jako ty předchozí nesl ve znamení rychlého a snadného postupu izraelské armády Sinajem. V ranních hodinách začal útok do centrální části pásma Gazy. Obránci z 8. palestinské brigády Júsefa al-Agroudího neměli nejmenší šanci již všemi očekávaný pád zvrátit. Po pádu Rafahu a Khan Junisu zpečetil symbolicky konec bojů v této části poloostrova guvernér pásma Gazy Fuád al-Dijani, když se v poledne vzdal do rukou plukovníka Dorona.³⁴⁸ Toho dne hlavní proud izraelských sil vedený 27. brigádou překonal vzdálenost 150 kilometrů od Al-Aríše a ocitl se tak na dohled od Suezského průplavu. Hranice 16 kilometrů však nebyla překonána, aby tak nebyly porušeny britsko-francouzské podmínky.³⁴⁹ Stejného výsledku dosáhla i 202. Šaronova skupina, která měla po stažení egyptských obránců z Mitly volné pole působnosti. Z obav před diplomatickým tlakem na zastavení operací byla však pověřena novým úkolem. Aby bylo v co nejkratší době dosaženo obklíčení Sinaje a zajištění všech klíčových bodů poloostrova, měla se 202. brigáda následujícího dne vydat jižním směrem k Šarm aš-Šajchu, aby posílila 9. pěší brigádu plukovníka Joffeho, která si mezitím razila cestu náročným terénem podél východního pobřeží Sinaje.³⁵⁰

³⁴⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 411–412.

³⁴⁷ DAYAN, s. 245.

³⁴⁸ BROŽ, s. 151.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 150.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 152.

Nad Egyptem zatím britská a francouzská letadla dokonávala své dílo zkázy. Již v 9:30 byly ukončeny nálety na letiště s tím, že egyptské letectvo je prakticky zničeno a nadešel proto čas pro druhou fázi operace Mušketýr. Ta byla spojena s leteckou ofenzívou a bombardováním za účelem rozpoutání psychologické hysterie s cílem svržení Násira vlastním lidem. Za cíle bombardování byly proto vybrány budova rozhlasu v Káhiře, věznice a mosty. Navzdory předchozím tvrzením o zničení egyptských vzdušných sil, pokračovaly nálety na letecké hangáry a letiště.³⁵¹ I přese všechnu snahu Britů a Francouzů, kterou snad nejlépe deklarovalo vyřazení dalších 70 strojů egyptského letectva z provozu,³⁵² podpora místního obyvatelstva svému prezidentu zůstávala neochvějná.³⁵³

Ne tak však britská trpělivost při vyjednávání na půdě OSN. Poté, co byl na zasedání Rady bezpečnosti představen a schválen detailně zpracovaný Pearsonův návrh na zřízení jednotek UNEF³⁵⁴, záležitost přešla před Valné shromáždění organizace. Tady Británie ve snaze naklonit si veřejné mínění připustila ochotu souhlasit se vznikem takového uskupení. Podmiňovala ho však tím, že tyto jednotky vzniknou až poté, co dojde k uzavření míru a k obnovení provozu v Průplavu. Mezitím měly tuto strážní funkci vykonávat britsko-francouzské síly. Po vzoru Británie předložila Francie návrh na to, aby od 3. listopadu pokračovaly jejich akce v Egyptě pod záštitou OSN. Tento návrh už však přirovnal Lester Pearson k situaci, „*jako by se kasař domáhal policejní ochrany, zatímco otevírá pokladnu.*“³⁵⁵ Situace byla ztížena i veřejným prohlášením delegátů Československa a Sovětského svazu, že začínají s náborů dobrovolníků pro případ invaze do Egypta. Západ v čele se Spojenými státy se proto snažil přimět Británii a Francii k souhlasu za každou cenu, avšak východní blok měl vlastní představu o roli Spojených států ve stávajícím dění. Šepilov na tiskové konferenci vyjádřil své „*hluboké přesvědčení, že Angličané a Francouzi by se nerozhodli k takovému kroku, kdyby si nebyli tak či onak jisti souhlasem Ameriky... V tomto konfliktu jsou Anglie a Francie agresory, ale hlavním režisérem jsou USA.*“³⁵⁶ Obavy z toho, že by se mohl opakovat korejský scénář, kdy kvůli intervenci v podobě „dobrovolníků“ hrozilo vypuknutí globálního konfliktu, nutily zúčastněné

³⁵¹ CULL, s. 286–291.

³⁵² Tamtéž, s. 313.

³⁵³ SIVERSON, Randolph M., *The Evaluation of Self, Allies, And Enemies in the 1956 Suez Crisis*. In: *The Journal of Conflict Resolution* 16, 1972, s. 209.

³⁵⁴ United Nations Emergency Forces – Pohotovostní jednotky OSN.

³⁵⁵ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 416.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 417.

strany ke dvěma možným krokům. Buď se podvolit mezinárodnímu tlaku a válečné operace ukončit, nebo naopak zesílit tlak za cílem dosáhnout vítězného konce v co nejkratší době. Zatímco Francie a Izrael měly velmi jasné představy o svých budoucích krocích, Británie stále více tonula v nejistotě z vlastního počínání. Začínaly se ukazovat první trhliny spojení.

3. listopad

Vojenské operace probíhající tohoto dne nedosahovaly svoji velikostí ani taktickým významem větší důležitosti. Parašutistům z 202. brigády se cestou na jih podařilo obsadit ropná pole v západní části Sinaje, a došlo k definitivnímu klidu zbraní v pásmu Gazy. Postup mužů plukovníka Joffeho pokračoval navzdory menšímu střetu u Wadi Kid a náročnému terénu poměrně rychle.³⁵⁷ Letecké údery britsko-francouzského letadlového svazu také ztrácely na intenzitě a zaměřily se spíše jen na zajištění situace a podporu resistance vůči Násirovi, v čemž jim mělo napomoci na 500 000 z letadel vyhozených letáků vyzývajících ke svržení egyptského prezidenta s příslibem následného zastavení bojů.³⁵⁸ Důraz byl kladen spíše na přípravy nadcházející spojenecké invaze.

Na diplomatické rovině přinesl 3. listopad větší aktivitu. Britské váhání a ochota k souhlasu s vytvoření UNEF vedly Francii k domněnce, že nedojde k naplnění původního cíle operace, a to svržení Násira. Navíc skutečnost, že Izrael již dokázal zajmout na 6 000 vojáků a o dalších velkých ziscích se s ohledem na skutečnost, že přechody přes Průplav byly ucpány a na 40 000 egyptských vojáků bylo stále na nebezpečném východním břehu, příliš nepochybovalo, evokovala ve Francouzích obavu, že Izrael zastaví válečné operace a francouzsko-britská intervence tak bude zbytečná. Pineau proto kontaktoval Šimona Perese, aby „rozjel šeptandu“ o připravovaném útoku Izraele na Jordánsko, což by jistě krizi prohloubilo. Taktika přinesla své ovoce a ještě téhož dne CIA hlásila: „že je velmi pravděpodobné, že dnes večer napadnou Izraelci Jordánsko, aby využili svých úspěchů dříve, než se uskuteční akce OSN.“³⁵⁹

Edenovo váhání bylo zapříčiněno kromě jeho chatrného zdravotního stavu i událostmi v Británii, kde proti vládním krokům stavěla stále větší část obyvatelstva.³⁶⁰

³⁵⁷ BROŽ, s. 152.

³⁵⁸ CULL, s. 322.

³⁵⁹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 419.

³⁶⁰ EPSTEIN, *British Politics*, s. 136.

Ani to však nakonec neodradilo Edena v tom, aby podmiňoval svůj souhlas s vytvořením UNEF tím, že do té doby, než se ustanoví, budou jejich funkci plnit britské a francouzské okupační síly. Eisenhowerovi své jednání zdůvodnil v dopise slovy: „*Pokud se teď stáhneme, celý Střední východ vzplane plamenem...Nemůžeme tady mít vojenské vakuum do doby, než se ustanoví jednotky OSN.*“³⁶¹ V těchto intencích předstoupil i před Dolní komoru parlamentu. Výsledek však byl takový, že po několikrát přerušovaném zasedání provázeném hlasitými projevy nesouhlasu z řad Gaitskellovy opozice, se Eden fyzicky i psychicky zhroutil.³⁶² Nastala proto situace, kdy byla indisponována většina odpovědných politiků. Eisenhower byl ten den hospitalizován se srdečním záchvatem, Dulles převezli z jednání v OSN 2. listopadu pro jeho žaludeční potíže rovnou do nemocnice, a Ben-Gurion sváděl boj s chřipkou.³⁶³ Minimálně indispozice amerického tajemníka byla velmi citlivě vnímanou skutečností, protože to znamenalo, že se nezúčastní chystaného zasedání Valného shromáždění v New Yorku.

Na jednání, které se sešlo v 18:00 tamního času, předstoupila kanadská strana s koncepcí budoucí podoby mírových jednotek a jejich ustanovení. Podle Kanady měla celá záležitost proběhnout ve dvou vlnách. V první fázi se měly britsko-francouzské jednotky podřídit vedení velitele UNEF, generála Burnse, a až poté se měly zformovat dlouhodobé policejní síly podřízené přímo generálnímu tajemníkovi OSN. Pro vyjednání složení budoucích sil byl navíc po vzoru kanadského návrhu vytvořen Výbor pěti, který měl do 48 hodin vypracovat detailní seznam zúčastněných států.³⁶⁴ Klíčovou otázkou zůstávalo, zda však o asistenci těchto jednotek stojí vůbec země, které se to nejvíce týká – Egypt. Bez souhlasu egyptské vlády by jakékoliv další jednání bylo zbytečné, což bylo doloženo slovy Daga Hammarskjölda: „*Kdyby si měla OSN cestu prostrílet, dopustila by se stejného agresivního jednání, jako Britové a Francouzi.*“³⁶⁵ Situace však byla komplikována několika aspekty. Jednak nebylo jasné, které země budou ochotné poslat své vojáky pod hlavičkou OSN do Egypta. Návrh rezoluce navíc narážel na nesouhlas afroasijského bloku a některých států včetně Británie a Francie, které poukazovaly na nevyjasněnou situaci ohledně financování UNEF. Ke zděšení celého světa navíc začaly přicházet zprávy o událostech v Maďarsku, kde se Rudá

³⁶¹ EISENHOWER, s. 88.

³⁶² EPSTEIN, *British Politics*, s. 141.

³⁶³ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 422.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 424.

³⁶⁵ KUNZ, s. 303.

armáda rozhodla zaútočit proti povstalcům za pomoci tanků a těžké techniky. Všechny tyto záležitosti vyvolávaly nové a nové diskuze, které oddalovaly původní záměr shromáždění. Své zoufalství nad celou situací popsal generální tajemník při soukromém rozhovoru svému sekretáři Raplhu Bunchemu: „*Nebude to fungovat. Nikdy neseženeme včas sílu, která by zastavila Brity a Francouze. Nepadnou Egypt, lidé budou zabijeni a my jsme proti tomu bezmocní. Lidé se pak budou ptát, k čemu OSN vlastně je. Nedokážeme udržet mír v Egyptě, nedokážeme udržet mír v Maďarsku a naši diplomaté se zможou jen na vzájemné odsuzování.*“³⁶⁶ Ke konečnému hlasování došlo až ve dvě hodiny ráno 4. listopadu, kdy byla přijata rezoluce o zastavení palby a vzniku UNEF. Rezoluce byla podpořena 57 delegáty, včetně toho egyptského a izraelského. 19 států včetně Británie a Francie, ale i Sovětského svazu a celého východního bloku naopak vyjádřilo svůj nesouhlas.³⁶⁷

4. listopad

V návaznosti na zprávy předchozího dne byla na brzké ranní hodiny svolána Rada bezpečnosti OSN, která se měla zabývat událostmi v Maďarsku. Tak jako při útoku Izraelců na Sinaj, i tentokrát byl delegátem USA Henrym Cabotem Lodgem podán návrh rezoluce na zastavení palby, avšak Sovětský svaz již po 79. využil své právo veta a smetl záležitost ze stolu.³⁶⁸ Záležitost tedy měla opět přejít před Valné shromáždění, svolané na 16. hodinu.

Mezitím probíhala intenzivní britsko-francouzská jednání o následujících krocích. Přes svůj chatrný stav se Eden dokonce v Londýně sešel s Pineauem, Molletem a Bourgesem-Manourym, aby s nimi projednal postoj vlastní země k jednotkám UNEF a případnému angažmá vlastních jednotek v rámci této organizace. Tento problém za ně však do značné míry vyřešil na jednání s generálním tajemníkem a jeho sekretářem Bunchem sám Pearson. Na základě zprávy, kterou poslal v 16:00 do Londýna, byla z důvodu ujednání, že země angažované v jednotkách UNEF nesmějí být stálými členy Rady bezpečnosti, účast britsko-francouzských jednotek v mírových sborech vyloučena. V návaznosti na to padlo definitivní rozhodnutí o platnosti nastávající fáze operace Mušketýr, a to výsadečným útokem do prostoru Port Saídu a Port Fudánu v ranních hodinách následujícího dne.³⁶⁹

³⁶⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 425.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 426–427.

³⁶⁸ EDEN, s. 545.

³⁶⁹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 427–432.

5. listopad a operace Mušketýr

V nočních hodinách tohoto dne se odehrál první útok mužů z 9. pěší brigády plukovníka Joffeho na opevnění Šamr aš-Šajchu. První nápor sice obránci odrazili, ale následující, uskutečněný v 7:00, do kterého se zapojila i část parašutistů z 202. brigády letecky transportována z El Turu, skončil v 9:00 kapitulací velitele městské posádky. Symbolickou tečkou za operací KADEŠ byl letecký útok IAF³⁷⁰ na ostrůvek Sanafil u pobřeží Tírány. Po zničení tamních dělostřeleckých baterií dosáhl Izrael znovuotevření úžin do Akabského zálivu.³⁷¹ Význam akce byl v té době zastíněn událostmi v zóně Průplavu, kde už probíhaly boje mezi Egypťany a britsko-francouzskými parašutisty.

V 8:00 přistál 3. parašutistický prapor generála Mervyna Butlera o velikosti 668 mužů na letišti Gamíl na okraji Port Saídu (viz. obrázek č. 16). Navzdory tomu, že se výsadek v začátcích potýkal s organizačními a logistickými problémy, přičemž parašutisté se nemohli v prvních momentech po seskoku ani bránit, protože výzbroj a munice byla shazována v samostatných kontejnerech, bylo již v 8:30 letiště zajištěno.³⁷² Francouzské síly 2. parašutistického koloniálního pluku pod vedením plukovníka Pierra Chateau-Joberta přezdívaného Conan, měly za úkol seskočit v 8:15 do oblasti Raswy a zajistit tamní mosty pro budoucí spojení Port Fuádu a Port Saídu. Byl to poměrně hazardní podnik, protože oblast byla střežena protiletadlovými děly, ale skupina 487 mužů Chateau-Joberta měla oproti Britům za sebou bohaté zkušenosti z Alžírska a Indočíny. Zatímco Britové potřebovali na samotný seskok 20 vteřin, Francouzům stačilo pouhých 10. Důsledkem toho bylo, že francouzské jednotky byly rozesety na maximální ploše 800 metrů čtverečních, kdežto ty britské na dvojnásobné. Parašutisté koloniálního pluku navíc disponovali samopaly s nástavnými pažbami, které mohli mít při seskoku u sebe a mohli se tak bezprostředně po seskoku zapojit do bojů.³⁷³ V Raswě sice výsadekáři narazili na tuhý odpor podporovaný minometnou palbou, ale již v 9:00 se Francouzům podařilo zmocnit vodárenské budovy a vypnout přívod pitné vody do Port Fuadu. Ve 13:45 bylo shozeno dalších 450 francouzských výsadekářů přímo do centra Port Fuadu, kde byly vzápětí dobyty kasárna Národní gardy a vyřazena kruhová obrana města. Dost tomu napomáhal fakt, že Francouzi po zvyku bojů v Alžírsku nebrali příliš zajatců, a tak se obránci města často sami rozutekli při prvním náznaku bojů

³⁷⁰ Israel Air Force.

³⁷¹ JACKSON, s. 56.

³⁷² Tamtéž, s. 81.

³⁷³ Tamtéž, s. 82.

s Francouzi.³⁷⁴ Největším paradoxem ovšem bylo, že uniformy a výzbroj, zahozenou pravidelnou armádou, oblékali civilisté z řad studentstva, inteligence i dělníků, kteří tak vytvořili jádro budoucích Mukáwamat šabla, neboli oddílů lidového odporu, které byly pod neoficiálním velením egyptských komunistů a sovětského konzula v Port Saídu, Anatolije Čivkova.³⁷⁵ I tak ale odpor obránců v obou městech velmi rychle slábnul, což deklarovalo i jednání velitele ozbrojených sil v Port Saídu generála Moguie s Chateu-Jobertem a generálem Butlerem započaté v 16:00, na kterém Mogui za příslib klidu zbraní nabídl svoji kapitulaci. Tady se ovšem Násir zachoval naprosto nečekaně. Když mu Mogui telefonoval podmínky příměří do Káhiry, dostalo se mu odpovědi, aby je v žádném případě nepřijímal, protože: „*vypukla třetí světová válka a ruská letadla napadla Paříž a Londýn, tisíce sovětských vojáků jsou na cestě do Egypta.*“³⁷⁶ Násir samozřejmě věděl, že k žádným úderům na Londýn ani Paříž nedošlo, stejně tak jako že ze Sovětského svazu nemíří do Egypta jediný voják. Doufal však, že se mu podaří Sovětský svaz k vyslání podpory přesvědčit a potřeboval, aby do té doby vydržel odpor obyvatelstva vůči útoku. Boje tedy pokračovaly. Sovětský konzul Čivkov navíc přesvědčil generála Moguie, aby otevřel muniční sklady a rozdal sovětské pušky ráže 7,62 mm obyvatelům města, což mělo za následek zpomalení dalšího postupu britsko-francouzských sil.

Večer tohoto dne poprvé do celé záležitosti aktivně zasáhl Sovětský svaz. Maršálem Nejvyššího sovětu Bulganinem byly do Londýna, Paříže a Jeruzaléma zaslány dopisy, deklarující možnou hrozbu eskalace válečného konfliktu. V dopise pro Edenu stálo: „...*V jaké pozici by se nalézala Británie, kdyby ona sama byla napadena mocnějšími státy disponujícími všemi druhy moderních ničivých zbraní? A nyní existují země, které nemusí posílat ke břehům Británie válečné lodě, či letadla, ale mohly by použít jiné prostředky, jako jsou rakety...Jsme pevně rozhodnuti rozdrtit agresory a obnovit mír na Středním východě prostřednictvím síly. Doufáme, že v této kritické chvíli projevíte náležitou obezřetnost a vyvodíte z toho odpovídající závěry.*“³⁷⁷ Dopis Ben-Gurionovi byl od těch pro západní činitele trošku odlišný, především mnohem více útočný. Kromě obecných frází o tom, že Izrael svým jednáním ohrožuje budování světového míru tu bylo navíc obvinění, že „*vláda Izraele jedná jako nástroj*

³⁷⁴ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 439.

³⁷⁵ BROŽ, s. 159.

³⁷⁶ JACKSON, s. 94.

³⁷⁷ SMOLANSKY, O. M., *Moscow and the Suez Crisis, 1956: A Reappraisal*. In: *Political Science Quarterly* 80, 1965, 4, s. 589.

*zahraničních imperialistických sil, setrvává v nesmyslném dobrodružství, které má pouze zabránit všem lidem na východě v jejich boji vedeném proti kolonialismu a za svobodu a nezávislost všech mírumilovných lidí na zemi.*³⁷⁸ Co k tomu sovětskou stranu vedlo, bylo dlouho předmětem sporů, ale nejvíce pravděpodobná je teorie o tom, že Chruščov se stal na zasedání Ústředního výboru strany 31. října terčem kritiky za to, že svoji zahraniční politikou zapříčinil možnou ztrátu sovětského vlivu jak v Maďarsku, tak v Egyptě, kde za posledních několik málo let Sovětský svaz investoval nemalé prostředky, a byl za to hnán k odpovědnosti.³⁷⁹ A tak zatímco ještě 31. října na prosby syrského prezidenta Quwatlího, přítomného právě na návštěvě v Moskvě, aby Sovětský svaz zasáhl, Chruščov s Žukovem odpovídali, že nemohou v Násirův prospěch nic udělat, a že i kdyby mohli, nehodlají riskovat třetí světovou válku kvůli zemi jako je Egypt,³⁸⁰ 5. listopadu již ti samí lidé hrozili raketovým úderem na západ.

Reakce západu na sovětskou hrozbu byla dvojí. Eden okamžitě zapudil všechny obavy s tím, že Sovětský svaz jednak nedisponuje raketami takového doletu, aby mohl zasáhnout cíle v západní Evropě, a navíc ani Sověti podle něj nemohli být tak bláhoví, aby riskovali konflikt s celou severoatlantickou aliancí. Svým jednáním se Sovětský svaz podle Edena jen snažil odvrátit pozornost od událostí v Maďarsku.³⁸¹ S tímto názorem do značné míry korespondovalo mínění armádních představitelů Spojených států. Předseda rady náčelníků admirál Radford vyjádřil na jednání s Eisenhowerem své přesvědčení, že: *„Je velice obtížné pochopit ruské myšlení v souvislosti s jejich návrhem vyslat dobrovolníky do Egypta. Jakýkoliv pokus o vojenskou operaci na Středním východě by pro ně byl extrémně náročný. Jediná rozumná forma intervence by pro ně byl dalekonosný letecký zásah nukleárními zbraněmi, což působí nepravděpodobně.*³⁸² Sám prezident jako veterán druhé světové války uznával pravdivost takového tvrzení, avšak obavy mu naháněla jiná skutečnost. Sověti pro něj představovali riziko, protože: *„s ohledem na jejich selhání v satelitech, mohou být připraveni podniknout jakékoliv divoké dobrodružství...jsou stejně vystrašení a zběsilí, jako byl ve svých posledních dnech Hitler. Není nic nebezpečnějšího, než diktátor v takovém rozpoložení.*³⁸³ Bylo proto vydáno nařízení o uvedení amerického válečného letectva v pohotovost. Obecně

³⁷⁸ DAYAN, s. 252.

³⁷⁹ CALHOUN, s. 484.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 483.

³⁸¹ EDEN, s. 556.

³⁸² MCCAULEY, s. 785.

³⁸³ EISENHOWER, s. 90.

bylo předpokládáno, že zlomovým momentem událostí bude zasedání Valného shromáždění, svolané na 20. hodinu večerní toho dne.

Mezi nejvýraznější postavy toho večera patřil Dmitrij Šepilov, který krom toho, že obvinil OSN z neefektivnosti, předložil návrh rezoluce, na jejímž základě mělo do 12 hodin dojít k zastavení palby a do 3 dnů ke stažení všech zahraničních jednotek z Egypta. To by nebylo nijak kuriózní, kdyby nebyla rezoluce spojena s návrhem na společnou sovětsko-americkou akci ve prospěch Egypta proti Británii a Francii.³⁸⁴ Šepilov sám jistě nepředpokládal, že by Spojené státy na takovou akci proti vlastním aliančním partnerům přistoupily, což se vzápětí také ukázalo, ale využil tuto nabídku spíše jako záminku pro to, aby mohl západ kritizovat za nečinnost v celém problému. Sám se pak mohl pasovat do role zachránce, který je připraven okamžitě jednat. Nakonec se však ukázalo, že to nebude obava z války, co zlomí britsko-francouzským snahám vaz.

Veřejné mínění v Británii bylo diametrálně odlišné od toho, které Edena a vládu oslavovalo na počátku srpna a vyzývalo ho k rychlému a tvrdému postupu. Nejen, že každé zasedání poslanecké sněmovny, na kterém Eden vystoupil, končilo pískotem a následným odchodem Edena ze sálu, ale o víkendových dnech 4. a 5. listopadu se na Trafalgar Square konala s podporou labour party několikatisícová demonstrace za Edenův odchod a ukončení britské intervence v Egyptě. Kromě tradičních sloganů typu: „*Ne válku, ale právo*,“ nebo „*Eden musí odejít*,“ se objevil i jeden apelující na možnost eskalace událostí v globální konflikt. Nad podiem, ze kterého mluvil například Aneurin Bevan, byl veliký transparent hlásající: „*Jsmo silnější než Egypt, ale jsou tu i silnější země než jsme my*.“³⁸⁵ Eden ve svých pamětech událost bagatelizoval s vysvětlením, že podle svědectví bylo 80 % demonstrujících cizího původu,³⁸⁶ avšak dobové fotografie ukazují, že realita byla zcela jiná.

Proti vládě nestálo pouze veřejné mínění. Již dva měsíce nazpátek vypracovalo Macmillanovo ministerstvo plán, podle jehož propočtů měla celá akce stát 100 milionů liber. Skutečnost však odhady převyšovala a britské ekonomy začínala děsit reálnost situace, kdy by došlo k pádu hodnoty libry. V případě, že by se vláda snažila kurz libry udržet za pomoci svých zásob zlata, odčerpalo by to až 15 % jejich veškerých státních

³⁸⁴ CALHOUN, s. 496.

³⁸⁵ HEIKAL, s. 195.

³⁸⁶ EDEN, s. 545.

zásob, tedy sumu v hodnotě 279 milionů dolarů.³⁸⁷ Těto skutečnosti se rozhodly využít Spojené státy.

6. listopad - úder z moře a konec dobrodružství

Ráno tohoto dne bylo možné říci, že parašutisté jsou pány situace v Port Saïdu a Port Fuádu. Nastal proto čas na další krok v podobě námořní invaze. Po vzoru rady lorda Winstona Churchilla: „*Musí to vypadat přesně tak, jako když se vylodil Napoleon*“,³⁸⁸ se po leteckém úderu bombardérů z kyperské Akrotiri na betonové zátarasy na pobřeží a vlnolamy u Port Saïdu ve 4:30 pustila do práce invazní plavidla. Souběžně s tím probíhal letecký výsadek dalších parašutistických sil, který měl posílit muže generála Butlera a plukovníka Chateu-Joberta. V 6:30 byl již výsadek i vylodovací akce hotovy a začal postup mužů s podporou těžké techniky do města.³⁸⁹ V rychlém sledu se podařilo jednotkám obsadit plynárnu i elektrárnu a zmocnit třídy Šari el-Mahrousa s guvernérským úřadem. Již v 10:00 byl zajat generál Mogui a ve 13:00 došlo ke spojení kolony těžkých tanků Centurion s Francouzi. O dvě hodiny později bylo dobyto i sídlo správy Průplavu.³⁹⁰ Souběžně s tím se vylodil v Port Saïdu 6. tankový pluk a 7. mechanizovaná divize. Od 16:00 probíhaly přípravy na nadcházející den, kdy měl být mezi 7. a 8. hodinou ranní vysazen v rámci operace VERDICT 1. pluk koloniálních výsadců pod osobním vedením generála Massua a v poledne 4. pluk koloniálních výsadců plukovníka Lenoira v Ismaïlii. Z čista jasna však přišla zpráva, která zdrtila všechny přítomné důstojníky. Britská delegace v OSN přijala návrh Kanady na zastavení palby, který měl vstoupit v platnost o půlnoci téhož dne.³⁹¹

Rozhodnutí přijmout podmínky ujednané v OSN předcházelo složité vyjednávání, které se týkalo ekonomické situace Velké Británie. Washington totiž přistoupil ve snaze donutit Edena a Molleta k příměří k pokynu pro Federal Reserve Bank, aby na trh „vrhla“ velký objem liber s cílem srazit směnný kurz šterlinku. Bank of England ve snaze udržet cenovou hladinu libry nejdříve uvolnila 1 milion dolarů, ale vzápětí musela uvolnit dalších 5 a nakonec celých 300, následkem čehož došlo k výraznému úbytku státních rezerv. Taková situace byla dlouhodobě neudržitelná. Macmillan se problém nejdříve pokoušel řešit požadavkem na Mezinárodní měnový fond o dočasné stažení šterlinkového vkladu, ale brzy pochopil, že se možnosti, že bude

³⁸⁷ EDEN, s. 557.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 534.

³⁸⁹ JACKSON, s. 98–101.

³⁹⁰ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 452.

³⁹¹ Tamtéž, s. 453.

muset požádat americkou vládu o půjčku, nevyhne. Eisenhower v reakci na následovnou britskou žádost o půjčku slíbil, že Spojené státy poskytnou Spojenému království 1 miliardu dolarů, avšak jedině pod podmínkou zastavení palby do půlnoci toho dne. Po jednání Edena s Macmillanem a Lloydem se britská vláda rozhodla podmínky přijmout.³⁹² Reakce Francouzů na britské kroky byla velice prudká. Pineau okamžitě zaslal dopis do Londýna, ve kterém urgoval Edena, že: „*co se začalo, má se také dokončit. Během dvou, nejvýše tří dnů obsadíme průplav a Násirův odchod z Káhiry pak bude nevyhnutelný. Zrušit operaci, která je tak blízko úspěchu, je podle mě kapitální politický omyl. Přijali jsme roli agresorů, a teď se zříkáme jediných výhod, které z toho plynou. Ostatně myslím, že s OSN budeme mít méně potíží jako vítězové, než jako kapitulanti. Zastavíme-li se, donutí nás OSN k evakuaci Egypta a veškeré dosavadní úsilí bude zmařeno.*“³⁹³ Rozhodnutí britské vlády však zůstávalo neměnné, což deklaroval vzkaz zasláný Edenem generálnímu tajemníkovi Hammarsjöldovi, že ještě téhož dne vlády Británie a Francie oznámí souhlas se zastavením palby.

I tak se invazní síly snažily využít každé zbývající hodiny pro zajištění co možná největšího území v rámci zóny Průplavu, pro což bylo počítáno i s rozdílem 2 hodin mezi Londýnem a Egyptem. Ještě ve 22: 30 proto vydal generál Butler rozkaz vydat se na jih směr Al-Quantara. Když se zastavili na 40 kilometrů od města v Al-Kapu, bylo již 20 minut po půlnoci. Výsadbáři tak celých 20 minut porušovali příměří, avšak tato „maličkost“ už nikoho neznepokojovala.³⁹⁴ S půlnocí přišel konec dobrodružství, jehož začátek byl spjat se snahami Británie a Francie udržet svůj velmocenský status, avšak konec znamenal jejich pád mezi mocnosti druhého řádu.

³⁹² EDEN, s. 557.

³⁹³ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 457.

³⁹⁴ JACKSON, s. 107–109.

Okupace, evakuace a role UNEF

Všeobecná úleva, která zavládla světovou veřejností po rozšíření zpráv o zastavení bojů, byla jen stěží srovnatelná se zklamáním, které přinesla představitelům Velké Británie a Francie. Navzdory tomu, že ještě 7. listopadu ráno během telefonického rozhovoru s Edenem americký prezident vyjádřil své potěšení nad britskými kroky, což deklarovala i nabídka ke státní návštěvě britského ministerského předsedy a francouzského premiéra ve Washingtonu, se v následujících hodinách ukázalo, jak nekompromisní postoj k celé záležitosti Spojené státy zastávají. Na zasedání Valného shromáždění, které mělo určit definitivní podobu jednotek UNEF, se totiž delegáti Británie a Francie pokoušeli opět prosadit návrhy na začlenění svých armád do této instituce. Na námitky Spojených států, že žádná z armád velkých mocností nemůže být v těchto sborech zastoupena, protože by to okamžitě podnítilo snahy Sovětského svazu o stejná „privilegia,“ a že se musí britsko-francouzské okupační síly okamžitě bez podmínek stáhnout, opáčil Eden ústy svého zástupce v ONS: „*Stáhneme se teprve tehdy, až vás uvidíme přicházet s dostatečným počtem vojáků určených k převzetí kontroly nad situací.*“³⁹⁵ Reakcí na Edenův nesouhlas byla velmi varovná zpráva, že USA by v takovém případě přehodnotily svůj předchozí slib o zásobování západní Evropy ropou v případě přerušení tranzitu skrz Suezský průplav. „Na přetřes“ měla přijít i otázka dalšího případného setrvávání Británie a Francie v OSN. Podobným způsobem byla vedena i jednání s Izraelem, kde v reakci na americké výzvy k tomu, aby se IDF stáhly za původní hranice, vystoupil Ben-Gurion 7. listopadu v Knesetu³⁹⁶ s velmi ostrým projevem poukazujícím na to, že takové hranice podle něj nikdy neexistovaly a Izrael se tedy stáhnout nehodlá. V tomto případě Eisenhower hrozil diplomatickou izolací Izraele a hospodářskými sankcemi, pokud se rozhodnutí nepodřídí.³⁹⁷

Téhož dne dospělo Valné shromáždění k rozhodnutí o vzniku Záchranných sborů o síle 6000 mužů. Tyto muže měly poskytnout armády států Kanady, Norska, Kolumbie, Indie, Pákistánu a Íránu. S angažmá Kanady sice 9. listopadu vyjádřil egyptský ministr zahraničí Mahmúd Fawzí svůj nesouhlas s odůvodněním: „*jste členy Commonwealthu i NATO. Jsme proti tomu, aby se na UNEF podílely země náležící k regionálním uskupením, spolkům a s držením podobného typu*“,³⁹⁸ ale to již bylo

³⁹⁵ EISENHOWER, s. 88.

³⁹⁶ Kneset – izraelský parlament.

³⁹⁷ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 461.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 463.

v tobě, kdy byl první prapor Queen's Owl Rifles na cestě do Egypta. Již 14. listopadu se v 10:30 sešel v New Yorku poprvé Poradní výbor pověřený řízením nových jednotek, přičemž ten samý den, dorazilo do Ismaílije 65 prvních příslušníků UNEF, pro které se pro specifické označení vžil název „Modré přilby.“ Nastalo sice ještě několik organizačních změn, kdy byli z Poradního výboru vyloučeni zástupci Pákistánu a Íránu pro angažovanost jejich zemí v Bagdáském paktu, ale jako kompenzaci nabídlo svoji účast na projektu dalších 21 zemí, včetně Dánska, Brazílie nebo Švédska.³⁹⁹

Rychlé ustanovení jednotek a jejich relokace na Střední východ se jevily jako stále důležitější. Stálá přítomnost britsko-francouzských jednotek totiž vyvolávala v Egyptanech pocity, že invazní akce neskončila a nadále probíhá. V takové situaci, kterou navíc podněcovalo štvavou propagandou i vysílání rádia Hlas Arabů a Káhirskeho rozhlasu, byly pak na denním pořádku útoky na okupační jednotky generála Stockwella v Port Saídu a francouzské síly v Port Fuadu, ačkoli je nutno uznat, že v Port Fuadu byla situace stabilizována poměrně snadno poté, kdy Francouzi rozšířili zprávy o tom, že se zajatci bude nakládáno stejně, jako s válečnými zajatci. Těm totiž hrozila i možnost deportace do Francie.⁴⁰⁰ Hlavním důvodem přetrvávající okupace byla skutečnost doposud neobnoveného provozu v Průplavu.

Během válečných dnů zde bylo potopeno na 47 blokačních plavidel, které teď znemožňovaly transfer ropných tankerů do západní Evropy. Před zablokováním Průplavu proudilo do Evropy přes tuto trasu na 784 000 barelů ropy denně, avšak poté jen 280 000 za den. Ropa musela být do Evropy dovážen kolem Afriky, což ovšem protáhlo obvyklou délku trasy o 11 200 mil. To se zákonitě projevilo na ceně ropy. Neutěšenou situaci se pokoušely řešit Spojené státy zásobováním západní Evropy ropou ze svých ropných plošin u venezuelského pobřeží, což ovšem naráželo na organizační potíže.⁴⁰¹ Potřeba uvolnit opět tuto dopravní tepnu nabývala proto největší intenzity. Komplikací, která však celé přípravy na vyčištění Průplavu znesnadňovala, byl Násirův nesouhlas s možností, že by takové práce obstarávaly lodě britských a francouzských společností s vlastním personálem.⁴⁰² To byla velice nepříjemná skutečnost, protože bylo všeobecně známo, že v té době nebyly jiné takové společnosti, které by podobný úkol zvládly lépe a rychleji, než právě Britové a Francouzi. I tak Násir nadále

³⁹⁹ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 466–467.

⁴⁰⁰ JACKSON, s. 113–115.

⁴⁰¹ FRANKEL, P. H., *Oil Supplies During the Suez Crisis – On Meeting a Political Emergenci*. In: *The Journal of Industrial Economics* 2, 1958, s. 88–90.

⁴⁰² EDEN, s. 565.

požadoval neutrální tým organizovaný OSN, což mělo za následek protažení jednání o vyprošťování plavidel až do dubna 1957. Ještě předtím však vyvstal další problém, a to takový, že očekávané obnovení provozu v Průplavu nebylo možné i za předpokladu jeho důkladného vyčistění. Chyběl totiž dostatečný počet remorkérů, protože ty původní egyptská vláda použila právě na samotné zablokování trasy. Nakonec byl Násir donucen souhlasit s účastí 18 francouzských a britských plavidel na tomto podniku, která však na základě jeho podmínek musela plout pod vlajkou OSN, a posádka, která ani nesměla vystoupit na břeh, musela pracovat výhradně v civilním oblečení.⁴⁰³

Složitá mezinárodní situace však nebyla ničím v porovnání s tím, co zažíval Eden doma. Navzdory tomu, že ještě bezprostředně po ukončení operací vyjádřil Eden svoji relativní spokojenost nad jejími výsledky, kdy doslova řekl: „*Nemyslím si, že suezské události lze označit za taktickou porážku. Je příliš brzy na to, takto se vyslovovat o podobné operaci. Jisté je následující: sovětsko-egyptské vojenské letectvo bylo zničeno. Izraelci eliminovali jednu třetinu egyptské armády a jejího vybavení. Vyšel najevo rozsah sovětského pronikání na Střední východ s důsledkem, že Spojené státy snad konečně v tomto smyslu podniknou akce, na něž jsme naléhali po celý rok 1956*“;⁴⁰⁴ opozice viděla v suezském neúspěchu příležitost zasadit vládě rozhodující úder. Již během samotné akce se snažil Hugh Gaitskell dosáhnout pádu vlády, v čemž mu měla napomoci krom velice útočných výroků typu: „*Každý člen Konzervativní strany může být označen jako vrah každého chlapce z pracující třídy, který v bojích zemřel*“;⁴⁰⁵ i vyjednávání s poslaneckou frakcí uvnitř konzervativní strany, tvořenou liberálně smýšlejícími intelektuály s anti-suezským postojem. Povzbuzujícím pro Gaitskella byl i fakt, že se k těmto „rebelům“ připojil velice rychle i muž, který do té doby patřil ke skalním podporovatelům akce proti Egyptu, ministr financí Macmillan. Na hlasování o důvěře vládě 8. listopadu se však ukázal pro konzervativní stranu typický úkaz. Navzdory nesouhlasu a projevům vzdoru vůči vedení, vyjádřili konzervativní poslanci Edenovu předsednictvu svoji plnou podporu. Několik poslanců, mezi nimiž nechyběli například Frank Medlicot, John Jacob Astor, náměstek lorda pokladny Edward Boyd nebo Anthony Nutting, vyjádřilo svůj protest proti vedení jen

⁴⁰³ JACKSON, s. 118.

⁴⁰⁴ CULL, s. 411.

⁴⁰⁵ EPSTEIN, Leon D., *Partisan Foreign Policy: Britain in the Suez Crisis*. In: *World Politics* 12, 1960, 2, s. 212.

absencí při tomto hlasování.⁴⁰⁶ Zejména „zrada“ Anthony Nuttinga, dlouholetého Edenova chráněnce a korunního prince, zasáhla předsedu vlády velice citlivě. Premiérův zdravotní stav už mu navzdory tomu, že hlasování o vládě dopadlo v jeho prospěch, nadále neumožňoval vykovávat jeho funkci. Po důkladném zvážení svých možností a konzultaci s královnou Alžbětou II. proto 22. listopadu ohlásil předání výkonu svých pravomocí do rukou lorda admirality R. A. Butlera, jehož hlavním cílem pro nadcházející období bylo vyjednání smlouvy o odchodu britských jednotek z Egypta. Nakolik se již projevila změna v britském velmocenském statusu, která měla mít vliv i na budoucí jednání, dokazoval článek v *The New Statesman* z 10. listopadu, nazvaný *Návrat z Port Saïdu: „V této džungli není Británie beze všech pochyb největším zvířetem, a její zapojení do mezinárodních událostí nemůže mít více, než jen morální charakter.“*⁴⁰⁷

Jednání o odchodu okupačních jednotek, spojená s jednáním o budoucím charakteru Průplavu byla velice znesnadňována egyptskou stranou, kdy si egyptský prezident, posílen skutečností, že navzdory drtivé porážce jeho armády vzešel z celého klání jako absolutní vítěz, začínal diktovat diplomatům OSN podmínky způsobem typickým pro *status quo ante bellum*. Na listopadovém jednání Násira s generálním tajemníkem Hammarkjöldem během jeho návštěvy Káhiry například egyptský prezident prohlásil: *„Doktore Hammarskjölde, hodlám s Vámi mluvit naprosto přátelsky a otevřeně. Dokud budu v této zemi já, tak žádná izraelská loď Průplavem nepropluje.“*⁴⁰⁸ Nebylo proto divu, že okupační síly nepohlížely na případnou evakuaci svých jednotek s přílišným porozuměním. Tady se však projevil diplomatický um generálního tajemníka. *„Pevná iniciativa, svěží švédská objektivita, enormní pracovní nasazení, vysoké diplomatické zkušenosti, trvání na legálních postojích ve světovém dění a velký talent k dosažení výsledků. To byly ty pravé důvody, proč bylo jeho působení v Organizaci OSN bráno s největší úctou.“*⁴⁰⁹ Po zdoluhavých jednáních bylo nakonec dohodnuto, že konečná část evakuace jednotek proběhne do 22. prosince téhož roku. Z důvodů možných útoku na stahující se jednotky byla ale celá akce započatá 7. prosincem držena v tajnosti. Zejména francouzské jednotky nesly svůj odchod z Egypta velice těžce. Generál Massu se o pocitech sebe a svých mužů vyjádřil slovy: *„Se*

⁴⁰⁶ EPSTEIN, Leon D., *British M. P. S. and Their Local Parties: The Suez Cases*. In: *The American Political Science Review* 54, 1960, 2, s. 378–379.

⁴⁰⁷ PARMENTIER, s. 446.

⁴⁰⁸ HEIKAL, s. 207.

⁴⁰⁹ KUNZ, s. 302.

vztekem v srdci uposlechli rozkazu...i když se Káhira zdála být hned za rokem a zdálo se, že nám nic nestojí v cestě.“⁴¹⁰ Poslední britsko-francouzské jednotky se nalodily v Port Saïdu a Port Fuádu v 17:00 22. prosince, přičemž symbolickou tečkou za jejich přítomností zde bylo vydání tajného hesla Lobster, oznamující opuštění Egypta. Izraelské jednotky se stáhly ze Sinajského poloostrova a pásma Gazy po dlouhodobém nátlaku ze strany západu i východu až 16. března následujícího roku.⁴¹¹

Tak skončila akce, o níž se Winston Churchill vyjádřil slovy: „*Nejsem si jist, zda bych se ji odvážil začít, avšak jsem si jist, že bych se ji neodvážil skončit*“⁴¹², a která si vyžádala materiální škody ve výši 7 miliard dolarů. Na egyptské straně za ní zaplatilo životem 1200 vojáků a civilistů, zatímco na spojenci se omezili na „pouhých“ 36 mužů. Dalších 2000 egyptských vojáků a 250 Izraelců skončilo svůj život v bojích mezi písečnými dunami Sinaje.⁴¹³ Děsivá bilance 835 střetů mezi Izraelci a jejich egyptskými sousedy od znárodnění Průplavu v do odchodu izraelských jednotek v březnu roku 1957 však nikoho nenechávala na pochybách, že se evakuací celá záležitost neřeší jednou pro vždy.⁴¹⁴ Nakolik měla být situace zajištěna za pomoci jednotek generála Burnse, se měla ukázat následující léta.

⁴¹⁰ JACKSON, s. 177.

⁴¹¹ SIVERSON, Randolph M., *Cognitive Balance and International Conflict: Egypt and Israel in the Suez Crisis*. In: *The Western Political Quarterly* 27, 1974, s. 330.

⁴¹² CULL, s. 411.

⁴¹³ BROŽ, s. 160.

⁴¹⁴ AZAR, Edward E., *Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956*. In: *The Journal of Conflict Resolution* 16, 1972, s. 189.

Závěr

Události na přelomu října a listopadu roku 1956 se staly alfou a omegou vývoje studené války na Středním východě. Navzdory tomu, že bylo vroucím přáním Západu, aby Británie obnovila své předválečné mocenské postavení v regionu, již k tomu nikdy v plné míře nedošlo. Roli Británie převzaly Spojené státy, což zejména britské konzervativní kruhy s koloniální tradicí nesly velice těžce. I tak však představitelé této skupiny museli uznat fakt, že je to stále lepší scénář, než kdyby celý Střední východ spadl do náruče komunistům, což zachycuje i Edenovo shrnutí zdůvodňující, proč celá suezská operace nevyšla podle západních představ: „...*Vše to bylo dáno postojem, který k nám Spojené státy ohledně Středního východu užívaly od doby, kdy jsme se odmítli vzdát Buraimi. Ale přese všechno, raději budeme mít na Středním východě je, než Rusy.*“⁴¹⁵ Američané však zcela nevyužili příležitosti, které jim transfer moci přinesl. Zato Sovětský svaz se chopil plně své šance a stal se „dvorním dodavatelem“ zbraní pro představitele středovýchodních režimů. Již v březnu 1957 dorazilo do Egypta 15 nových stíhaček MiG-17 a 10 bombardérů Il-28. Do června 1957 pak bylo jen do Egypta dodáno 100 dalších stíhaček a 40 bombardérů. Další dodávky do Sýrie a Jemenu následovaly. Stovky mladých vojáků z řad důstojníků a pilotů navíc studovaly a prodělávaly výcviky v zemích východního bloku, zejména v Polsku a Československu. Takový osud potkal i pozdějšího dlouholetého syrského diktátora Hafize al-Asada.⁴¹⁶

Obavy z toho, aby po vzoru Egypta neproběhly v prozápadních monarchiích Středního východu revoluce s cílem dosadit do čela států socialisty nebo prosovětsky orientované diktátory, přistoupila Eisenhowerova administrativa 7. ledna 1957 k vydání dokumentu, který garantoval zemím regionu finanční i vojenskou pomoc v případě komunistické agrese. Na základě dokumentu, který vstoupil ve známost jako Eisenhowerova doktrína, byl prezident USA oprávněn přistoupit k vojenskému řešení situace, aniž by žádal o souhlas americký Senát.⁴¹⁷ V praxi ovšem doktrína nenabyla většího významu, protože arabské státy na nabídku západní pomoci pohlížely jako na jinou formu kolonialismu. Reálným přínosem dokumentu tak byla „pouze“ záchrana jordánského režimu krále Husajna za pomoci amerických výsadkářů, a invaze americké námořní pěchoty v Libanonu, která byla odpovědí na výzvy tamního prezidenta Šamúna v roce 1958. Obavy z pádu těchto režimů byly reakcí na události v Iráku, kde 14.

⁴¹⁵ PETERSON, Tingvold Tore, *Transfer of Power in the Middle East*. In: *The International History Review* 19, 1997, 4, s. 863.

⁴¹⁶ CULL, s. 423–426.

⁴¹⁷ NÁLEVKA, Vladimír, *Horké krize studené války*, Praha 2010, s. 92–93.

července 1958 proběhl po vzoru Svobodných důstojníků v Egyptě krvavý převrat plukovníka Kásima, během něhož byla doslova rozsekána celá královská rodina prince Fajsala II. Zohavené tělo ministerského předsedu Núrího as-Saída pak bylo hodiny vláčeno za autem vůdců převratu ulicemi Bagdádu.⁴¹⁸ Tomuto incidentu však západ ani OSN nedokázaly na rozdíl od Jordánska nebo Libanonu svoji doktrínou a kontrolními mechanismy zabránit. Prospěch z toho plynul hlavně Izraeli, ze kterého se tak stal jediný stabilní spojenec západu na Středním východě. Výhody tohoto tábora a jeho pomoci v podobě finanční podpory nebo dodávek vojenského materiálu si plně uvědomoval i Ben-Gurion. Ve svých pamětech věnoval této skutečnosti krátký odstavec: *„Egyptané mohou děkovat Sovětům, jednajícím tak, jako by je lákalo každé vojenské dobrodružství, že vypukla pro Egypt zničující válka, že byly zničeny nebo zajaty jejich nejlepší jednotky, za nastalý rozvrat, jak hospodářský, tak politický, za uzavření Průplavu a za ztrátu Sinaje. Jsme skutečně vděční za to, že se ruský medvěd rozhodl podporovat ve svém imperiálním šílenství právě naše nepřátele.“*⁴¹⁹ Výsledkem úzké spolupráce se Západem byl nevídaný technický pokrok Izraele, což patrně nelépe dokládá skutečnost, že již v roce 1960 prokázal Izrael schopnost vyrábět vlastní balistické rakety.⁴²⁰ Celý svět pak s obavami sledoval tyto nové závody ve zbrojení na Středním východě, které dávaly tušit možnost dalšího vzájemného konfliktu.

Válka o Suezský průplav se dále stala jakýmsi referendem o jednotě západoevropského společenství. Vztahy Francie a Británie sice zaznamenaly v návaznosti na neúspěchy operace trhliny, avšak postoj hlavních představitelů západní Evropy bezprostředně po ukončení bojů, nebo ještě během jejich průběhu jasně deklaroval plnou podporu britsko-francouzskému počínání. Belgický premiér Paul-Henri Spaak uveřejnil ve Foreign Affairs článek nazvaný Západ v chaosu. V něm zkritizoval OSN, že si nepočiná tak, jak bylo záměrem jejích zakladatelů. Sliby podle něj neplatily, smlouvy byly porušovány a státy zastoupené v této organizaci mohou být legálně vystaveny hrozbě jejich sousedů. *„Postoj k Egyptu v posledních několika měsících je toho příkladem...Zatímco Egypt omezil izraelským lodím průjezd napříč Suezským kanálem, posílal smrtící komanda na izraelskou půdu, porušil Konstantinopolskou konvenci, zasílal do Alžírsku zbraně pro boj s Francouzi a připravoval útok na svého souseda, Organizace spojených národů byla bezmocná*

⁴¹⁸ DAWISHA, *Arab Nationalism*, s. 182–183.

⁴¹⁹ BEN-GURION, s. 68.

⁴²⁰ BROŽ, s. 178.

zasáhnout...*Ale Izrael, který v zoufalství poslal své jednotky na Sinaj, a anglo-francouzské síly v Port Saïdu, byly s jistotou odsouzeny, zatímco ti, kteří přihlíželi s lhostejností k brutálním represím proti revoltě v Maďarsku, nemohli najít dostatečně přísná slova k jejich [Britů, Francouzů a Izraelců] zatracení.*“ S tímto postojem se plně slučovaly názory německého kancléře Konrada Adenauera, který dokonce omlouval britsko-francouzskou akci odůvodněním, že situace týkající se bezprostředně provozu v Průplavu je *raison d'état* britské a francouzské politiky. Jako důkaz svého přesvědčení odmítl odvolat státní návštěvu Francie naplánovanou na 5. a 6. listopadu, což bylo zejména Molletem a Pineauem oceněno jako velké gesto morální podpory.⁴²¹

Nakonec se tedy celá suezská aféra projevila spíše jako osobní duel mezi dvěma muži. Podle Mohameda Heikala to: „*Mohlo skončit jen naprostým vítězstvím jednoho a úplnou porážkou druhého. Násir vyhrál a nikdy nepocítil ani trochu lítosti nad svým sokem, Edenem.*“⁴²² Zatímco Eden se v lednu 1957 nadobro vzdal své funkce předsedy vlády ve prospěch Harolda Macmillana, z Násira se stal definitivní vůdce třetího světa. Jeho kroky na domácí půdě v Egyptě se poté koncentrovaly na budování lepší společnosti za pomoci výnosů o znárodnění zahraničního kapitálu a průmyslu a zavádění plánového hospodářství. V otázce zahraniční politiky jeho snahy směřovaly k vytvoření velké panarabské říše rozpínající se od Maroka po Perský záliv. Vrcholem těchto snah a zároveň pomyslným zenitem Násirovy moci a popularity bylo 1. února 1958 vyhlášení Sjednocené arabské republiky, vytvořené unií mezi Egyptem, Sýrií a Jemenem.⁴²³ Navíc Egypt začal plnit jakousi exportní funkci revolucí za hranice Egypta, kdy po inspiraci Svobodnými důstojníky provedly skupiny panarabských důstojníků převraty v Libyi, Iráku a další země by patrně následovaly, nebýt Eisenhowerovy doktríny.⁴²⁴ Těmto novým „neutrálním“ režimům, které viděly výhody neutrality zejména v tom, že budou zásobeny zbraněmi jak ze západu, tak z východu, hned v prvních letech jejich existence dodal Sovětský svaz armádní materiál v hodnotě stovek milionů dolarů a způsobil tak znepokojení členských států nad oslabením pozic NATO. Patrně i z toho důvodu někteří členové organizace v čele s gaullistickou Francií viděli své setrvání v organizaci jako nadále neúčinné. Roku 1966 například prezident De Gaulle oznámil své rozhodnutí o ukončení členství v NATO s odůvodněním, že když Bulganin roku 1956 hrozil raketovým úderem na Paříž a Londýn, tak „*Spojené*

⁴²¹ DIETL, s. 274.

⁴²² CULL, s. 422.

⁴²³ DURMAN, *Blízký východ*, s. 457.

⁴²⁴ CULL, s. 427.

*státy daly jasně najevo, že jejich závazky v NATO se situace netýkají... Chceme si také ponechat právo odmítnout zapojení do jakéhokoliv konfliktu, tak jako to udělali Američané v případě Suez.*⁴²⁵ Tuto nespokojenost se nakonec podařilo Spojeným státům uklidnit příslibem co nejdříve jaderného vyzbrojení evropských aliančních partnerů, což ovšem vyvolávalo jen další a další obavy z globálního nukleárního konfliktu. Jediným zcela pozitivním následkem celé suezské anabáze tak bylo patrně jen udělení Nobelovy ceny míru kanadskému politikovi Lesteru Pearsonovi v roce 1957.⁴²⁶

⁴²⁵ JACKSON, s. 126.

⁴²⁶ WANNER, *Bitva o Suez*, s. 486.

Bibliografie

Vydané prameny:

BEN-GURION, David, *Memoirs*, New York 1970.

EDEN, Anthony, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*.

EISENHOWER, D. D., *Waging Peace: 1956-1961, The White House years*, Garden City 1965.

HEIKAL, Mohamed, *Cutting the Lion's Tail: Suez Through Egyptian Eyes*, Londýn 1986.

HERZOG, Chaim, *Arabsko-izraelské války. Válka a mír na Blízkém východě od války za nezávislost v roce 1948 po současnost*, Praha 2008, s. 143.

Literatura:

AZAR, Edward E., *Conflict Escalation and Conflict Reduction in an International Crisis: Suez, 1956*. In: *The Journal of Conflict Resolution* 16, 1972, s. 183-201.

BAREŠ, Ladislav, VESELÝ, Rudolf, GOMBÁR, Eduard, *Dějiny Egypta*, Praha 2009.

BROŽ, Ivan, *Arabsko-izraelské války: 1948-1973*, Praha 2010.

CALHOUN, Daniel F., *Souvislosti suezské a maďarské krize v roce 1956. Scénář Macmillanův a scénář Molotovův*. In: *Soudobé dějiny* 4, 1996, s. 482-488.

CULL, Brian, *Křídla nad Suezem*, Plzeň 2010.

DAWISHA, Karen, *Soviet Foreign Policy towards Egypt*, London 1979.

DAWISHA, Adeed, *Arab Nationalism in the Twentieth century. From Triumph to Despair*. Princeton 2003.

DIETL, Ralph, *Suez 1956: A European Intervention?* In: *Journal of contemporary History* 43, 2008, 2, s. 259-278.

DOMKE, Martin, *American Protection against Foreign Expropriation in the Light of the Suez Canal Crisis*. In: *University of Pennsylvania Law Review* 105, 1957, 8, s. 1033-1043.

DOOLEY, Howard J., *Great Britain's „Last Battle“ in the Middle East: Notes on Cabinet Planning during the Suez Crisis*. In: *The International History Review* 11, 1989, 3, s. 486-517.

DURMAN, Karel, *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*, Praha 1966.

DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé. Díl I. Světová válka a nukleární mír*, Praha 2004.

EPSTEIN, Leon D., *British M. P. S. and Their Local Parties: The Suez Cases*. In: *The American Political Science Review* 54, 1960, 2, s. 374-390.

- EPSTEIN, Leon D., *Partisan Foreign Policy: Britain in the Suez Crisis*. In: World Politics 12, 1960, 2, s. 201-224.
- EPSTEIN, Leon D., *British Politics in the Suez Crisis*, London 1964.
- FRANKEL, P. H., *Oil Supplies During the Suez Crisis – On Meeting a Political Emergenci*. In: The Journal of Industrial Economics 2, 1958, s. 85-100.
- FRAZER, Nial M., HIPEL, Keith W., SHUPE, Michael C., WRIGHT, William M., *Nationalization of the Suez Canal: A Hypergame Analysis*. In: The Journal of Conflict Resolution 24, 1980, 3, s. 477-493.
- JACKSON, Robert, *Suez – zapomenutá invaze*, Brno 1997.
- JOHNSON, Peter, In: Middle East Research and Information Project Reports 10, 1972 *Egypt under Nasser.*, s. 3-14.
- KUNZ, Josef L., *The Secretary General on the Role of the United Nations*. In: The American Journal of International Law 50, 1958, 2, s. 300-304.
- MARSTON, Geoffrey, *Armed Intervention in the 1956 Suez Canal Crisis: The legal Advice Tendered to the British Government*. In: the Internation and Comparative Law Quarterly 37, 1988, 4, s. 773-817.
- MCCAULEY, Brian, *Hungary and Suez, 1956: The Limits of Soviet and American Power*. In: Journal of Contemporary History 16, 1981, s. 777-800.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Horké krize studené války*, Praha 2010.
- NIMER, Benjamin, *Dulles, Suez, and Democratic Diplomacy*. In: The Western Political Quarterly 12, 1959, 3, s. 784-798.
- PARMENTIER, Guillaume, *The British Press in the Suez Crisis*. In: The Historical Journal 23, 1980, 2, s. 435-448.
- PETERSON, Tingvold Tore, *Transfer of Power in the Middle East*. In: The International History Review 19, 1997, 4, s. 852-865.
- RUBIN, Barry, *America and the Egyptian Revolution, 1950-1957*. In: Political Science Quarterly 97, 1982, 1, s. 73-90.
- SHLAIM, Avi, *The Protocol of Sevres, 1956: Anatomy of a War Plot*. In: International Affairs 73, 1997, s. 509-530.
- SIVERSON, Randolph M., *Cognitive Balance and International Conflict: Egypt and Israel in the Suez Crisis*. In: The Western Political Quarterly 27, 1974, s. 328-336.
- SIVERSON, Randolph M., *The Evaluation of Self, Allies, And Enemies in the 1956 Suez Crisis*. In: The Journal of Conflict Resolution 16, 1972, s. 203-210.

- SMOLANSKY, O. M., Moscow and the Suez Crisis, 1956: A Reappraisal. In: Political Science Quarterly 80, 1965, 4, s. 581-605.
- ŠŮRA, Milan, *Až na pokraj války: John Foster Dulles a zahraniční politika USA*, Praha 1978.
- THORNHILL, Michael T., *Britain, the United States and the Rise of an Egyptian Leader: The Politics and Diplomacy of Nasser's Consolidation of Power, 1952-4*. In: The English Historical Review 119, 2004, 483, s. 892-921.
- WANNER, Jan, *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*, Praha 2006.
- WANNER, Jan, *Egyptská karta v sovětské politice v roce 1956*. In: Soudobé dějiny 4, 1996, s. 488-500.
- ZIV, Guy, *Shimon Peres and the French-Israeli Alliance*. In: Journal of Contemporary History 45, 2010, 2, s. 406-429.

Resumé česky

Suezská krize byla způsobena jednostranným aktem znárodnění Suezského průplavu, což vedlo britsko-francouzské představitele k vojenské akci proti egyptské vládě. Tento akt znárodnění byl však logickým vyústěním vnitropolitických a ekonomických faktorů v Egyptě, kdy došlo ke změně státního zřízení a změně orientace egyptské zahraniční politiky. Právě změna zahraniční politiky byla jedním z klíčových faktorů na pozadí celé události. Obavy z toho, že by se stal středo-východní region sférou vlivu sovětského bloku, nutily představitele západu jednat.

Samotné vojenské akci předcházelo diplomatické jednání na mezinárodní úrovni s cílem dosáhnout mírového řešení. Panovaly totiž všeobecné obavy nad tím, že by lokální konflikt mohl eskalovat v globální válku mezi Západem a Východem. Ze stejného důvodu projednávala daný problém i Rada bezpečnosti OSN, avšak kvůli neochotě egyptské vlády podřídit se podmínkám kladeným ze strany Británie a Francie, tato jednání selhala.

Vojenské operace vedené na Sinajském poloostrově jednotkami Izraele a v zóně Průplavu spojeneckými parašutistickými a invazními jednotkami brzy zlomily odpor egyptské armády. Následně došlo k obsazení celého Sinaje a zajištění velké části Průplavu. Během těchto bojů došlo ke zničení většiny egyptského letectva a až 1/3 vybavení egyptské armády byla zničena nebo ukořistěna protivníky. Ani to však nepřivodilo pád egyptského režimu. Na diplomatické úrovni se totiž za Egypt postavil Sovětský svaz, který dokonce hrozil raketovým útokem na západní Evropu. Spojené státy, které neschvalovaly kroky Británie a Francie, navíc využily hospodářské situace obou zemí, aby jejich představitele donutily k uzavření příměří. To a špatný psychický stav britského premiéra, předznamenaly konec operace na znovuzískání Průplavu pod kontrolu západních mocností. Francie se sice snažila prosadit pokračování vojenské operace až do jejího zdárného konce, ale osamocena neměla šanci na úspěch.

Výsledky této krize byly patrné po celé období studené války. Z Británie a Francie se staly definitivně mocnosti druhého řádu, zatímco z egyptského prezidenta se stal leader arabského nacionalismu a vůdčí osobnost osvobozenického hnutí třetího světa. Po jeho vzoru v následujících letech proběhly v několika státech regionu vojenské převraty, jejichž vůdci pak kopírovali zahraniční a vnitrostátní politiku Abdala Násira.

Resumé anglicky

The Suez crisis was caused by the unilateral act of nationalization of the Suez Canal, what forced representatives of the British-French for military action against the Egyptian government. However this act of Nationalization was the logical outcome of domestic political and economic factors in Egypt, where there was a change of regime, and change of orientation of the Egyptian foreign policy. The change of foreign politics has been one of the key factors in the background of the events. Fear that Middle-East would become the sphere of influence of the Soviet bloc, urged representatives of the West to actions.

The diplomatic negotiation at international level, which was preceded military action, was arraigned to reaching a peaceful solution. Indeed there have been a general concern over the fact that a local conflict could escalate into a global war between East and West. For the same reason was the problem discussed on the UN Security Council, but due to the unwillingness of the Egyptian government to submit to conditions imposed by Britain and France, the negotiations failed.

Military operations led by Israelis troops in the Sinai Peninsula at the united allied Parachuting and landing troops in the Canal Zone Parachuting broke soon the resistance of the Egyptian army. Subsequently was occupied the whole Sinai and secured a large part of the Canal. During these military battles most of the Egyptian air force and up to 1/3 of the Egyptian military equipment was destroyed or captured by enemies. Even that, however, not led to fall of the Egyptian regime. On the diplomatic level was Egypt supported by the Soviet Union, which even threatened missile attack on Western Europe. United States, which did not endorsed actions of Britain and France, took an advantage of their economic situation and forced their leaders the ceasefire. This and bad psychological state of British Prime Minister, ushered in the end of the operation, which was held to restore the ascendancy of the Western Power over the Canal. France had tried to continue in the military operations till the successful conclusion, but alone had no chance to success.

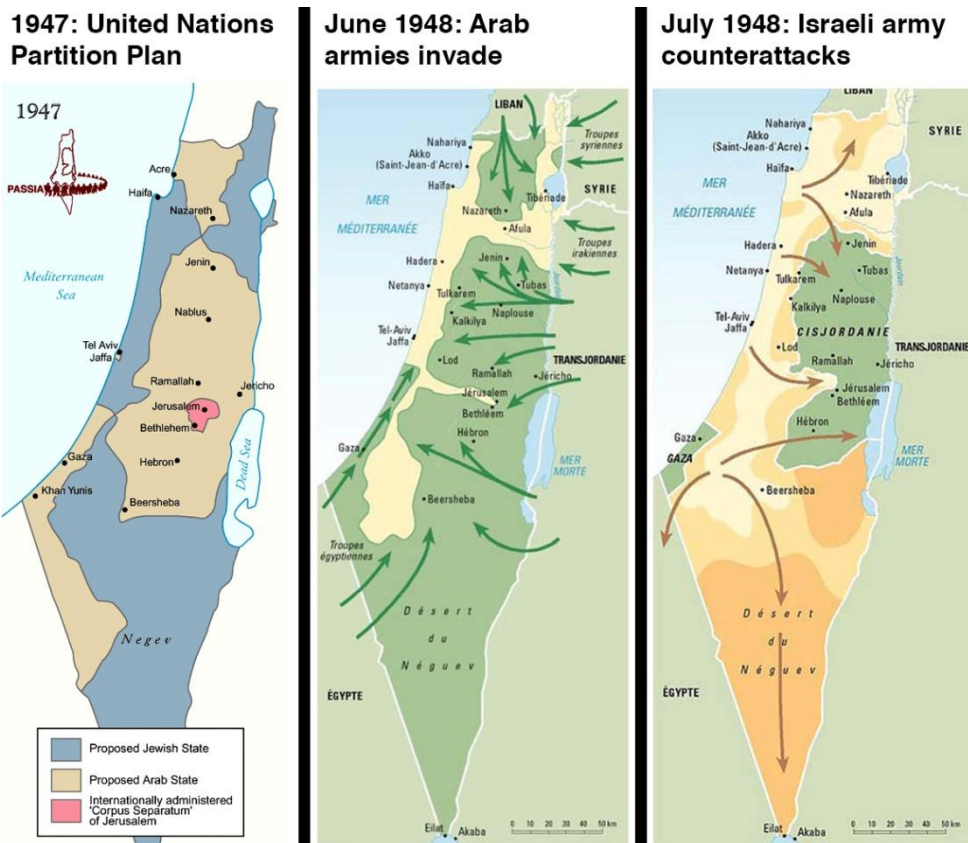
The results of this crisis were evident throughout the Cold War. Britain and France finally became the second-order powers, while the Egyptian president became the leader of Arab nationalism and the leading figure in the liberation movements of the Third World. Following his example in the coming years were held in several countries military coups, whose leaders copied foreign and domestic policy of Abdel Nasser.

Přílohy

Obrázek 1: David Ben-Gurion

https://sco.wikipedia.org/wiki/David_Ben-Gurion#/media/File:Ben-Gurion.jpg, 17. dubna 2016.

Obrázek 2: Palestinská válka 1948-1949.

<http://sawte.com/showthread.php?t=16392&page=35>, 18. dubna 2016.

Obrázek 3: Gamál Abd an-Násir.

https://en.wikipedia.org/wiki/Gamal_Abdel_Nasser#/media/File:Nasser_portrait2.jpg, 17. dubna 2016.

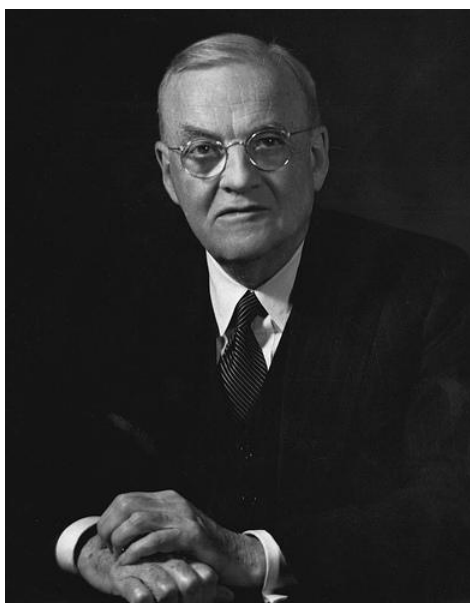

Obrázek 4: Generál Muhhamad Naguíb

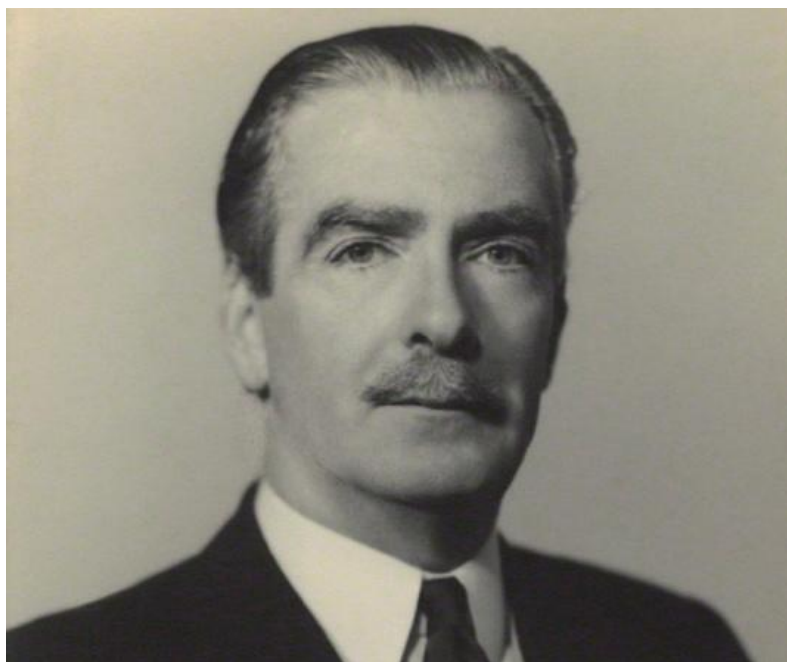
https://en.wikipedia.org/wiki/Muhammad_Naguib#/media/File:Muhammad_Naguib.jpg, 17. dubna 2016.

Obrázek 5: prezident USA Dwight D. Eisenhower
<http://www.gettyimages.com/detail/news-photo/headshot-portrait-of-dwight-d-eisenhower-the-thirty-fourth-news-photo/3203053>, 17. dubna 2016.

Obrázek 6: Státní tajemník USA John Foster Dulles
https://en.wikipedia.org/wiki/John_Foster_Dulles#/media/File:Senator_John_Foster_Dulles_%28R-NY%29.jpg. 17. dubna 2016.

Obrázek 7: Anthony Eden
<http://www.thefamouspeople.com/profiles/images/anthony-eden-1.jpg>, 17. dubna 2016.

Obrázek 8: Generál Moše Dajan
<http://socialstudies.school/wp-content/uploads/2015/07/625088-34.jpg>, 17. dubna 2016.

Obrázek 9: Šimon Peres

<http://www.halexandria-foundation.org/forums/viewtopic.php?f=7&t=73>, 22. dubna 2016.

Obrázek 10: Nikolaj A. Bulganin

https://cs.wikipedia.org/wiki/Nikolaj_Alexandrovi%C4%8D_Bulganin#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-29921-0001,_Bulganin,_Nikolai_Alexandrowitsch.jpg, 17. dubna 2016.

Obrázek 11: Christian Pineau při jednání s Davidem Ben-Gurionem
https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_Pineau#/media/File:Christian_Pineau-David_Ben_Gurion_1959.jpg, 17.
dubna 2016.

Obrázek 12: Dag Hammarskjöld
<http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/dhanniversary.shtml>, 17. dubna 2016.

PROTOCOL

The results of the conversations which took place at Sèvres from 22 to 24 October 1956 between the representatives of the Governments of the United Kingdom, the State of Israel and of France are the following:

1. The Israeli forces launch in the evening of 29 October 1956 a large scale attack on the Egyptian forces with the aim of reaching the Canal Zone the following day.
2. On being apprised of these events, the British and French Governments during the day of 30 October 1956 respectively and simultaneously make two appeals to the Egyptian Government and the Israeli Government on the following lines:
 - A. *To the Egyptian government*
 - a) halt all acts of war.
 - b) withdraw all its troops ten miles from the Canal.
 - c) accept temporary occupation of key positions on the Canal by the Anglo-French forces to guarantee freedom of passage through the Canal by vessels of all nations until a final settlement.
 - B. *To the Israeli government*
 - a) halt all acts of war.
 - b) withdraw all its troops ten miles to the east of the Canal.

In addition, the Israeli Government will be notified that the French and British Governments have demanded of the Egyptian Government to accept temporary occupation of key positions along the Canal by Anglo-French forces.

It is agreed that if one of the Governments refused, or did not give its consent, within twelve hours the Anglo-French forces would intervene with the means necessary to ensure that their demands are accepted.

- C. The representatives of the three Governments agree that the Israeli Government will not be required to meet the conditions in the appeal addressed to it, in the event that the Egyptian Government does not accept those in the appeal addressed to it for their part.
3. In the event that the Egyptian Government should fail to agree within the stipulated time to the conditions of the appeal addressed to it, the Anglo-French forces will launch military operations against the Egyptian forces in the early hours of the morning of 31 October.
4. The Israeli Government will send forces to occupy the western shore of the Gulf of Aqaba and the group of islands Tiran and Sanafir to ensure freedom of navigation in the Gulf of Aqaba.
5. Israel undertakes not to attack Jordan during the period of operations against Egypt. But in the event that during the same period Jordan should attack Israel, the British Government undertakes not to come to the aid of Jordan.
6. The arrangements of the present protocol must remain strictly secret.
7. They will enter into force after the agreement of the three Governments.

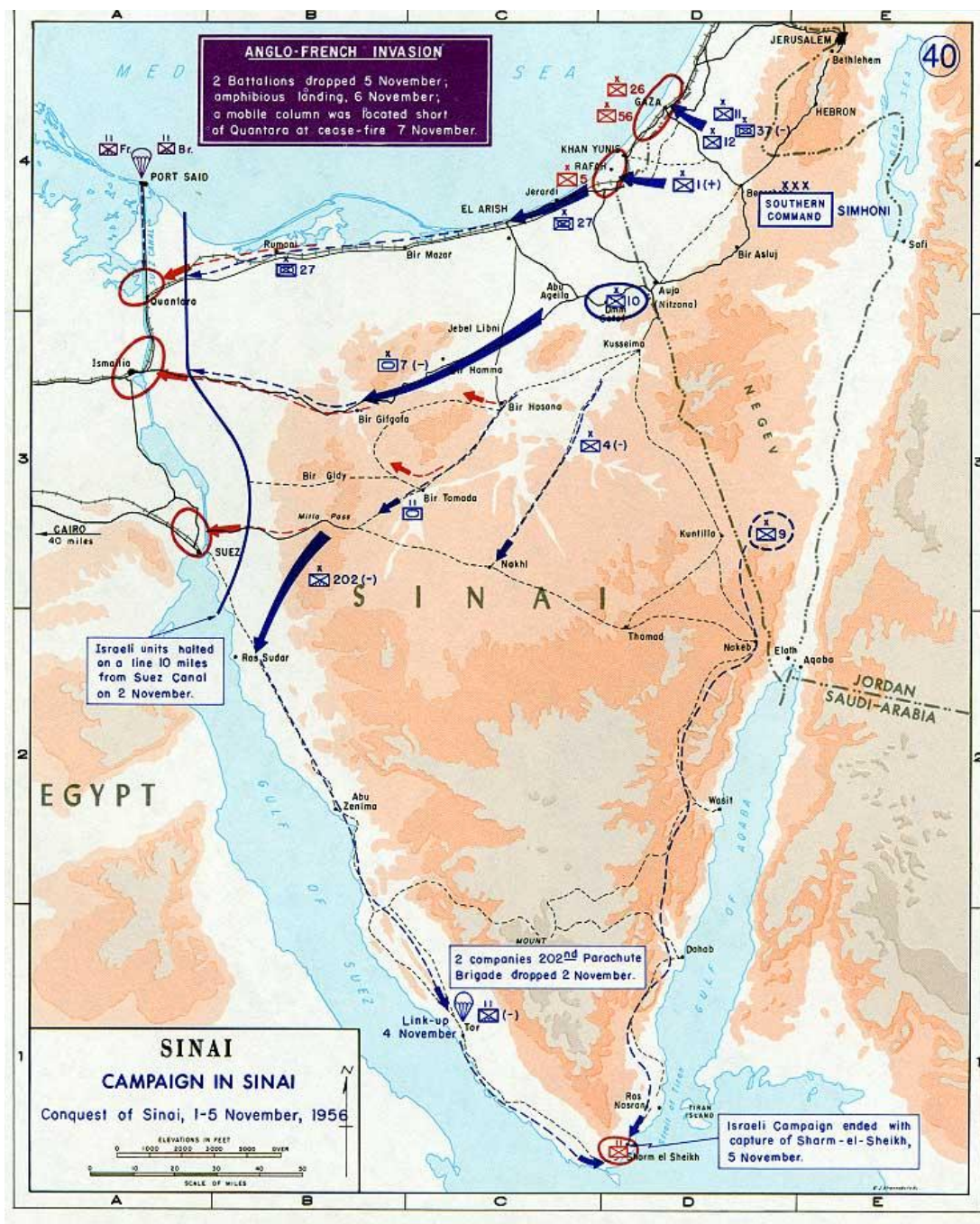
(signed)

DAVID BEN-GURION

PATRICK DEAN

CHRISTIAN PINEAU

Obrázek 13: Protokol ze Sèvres

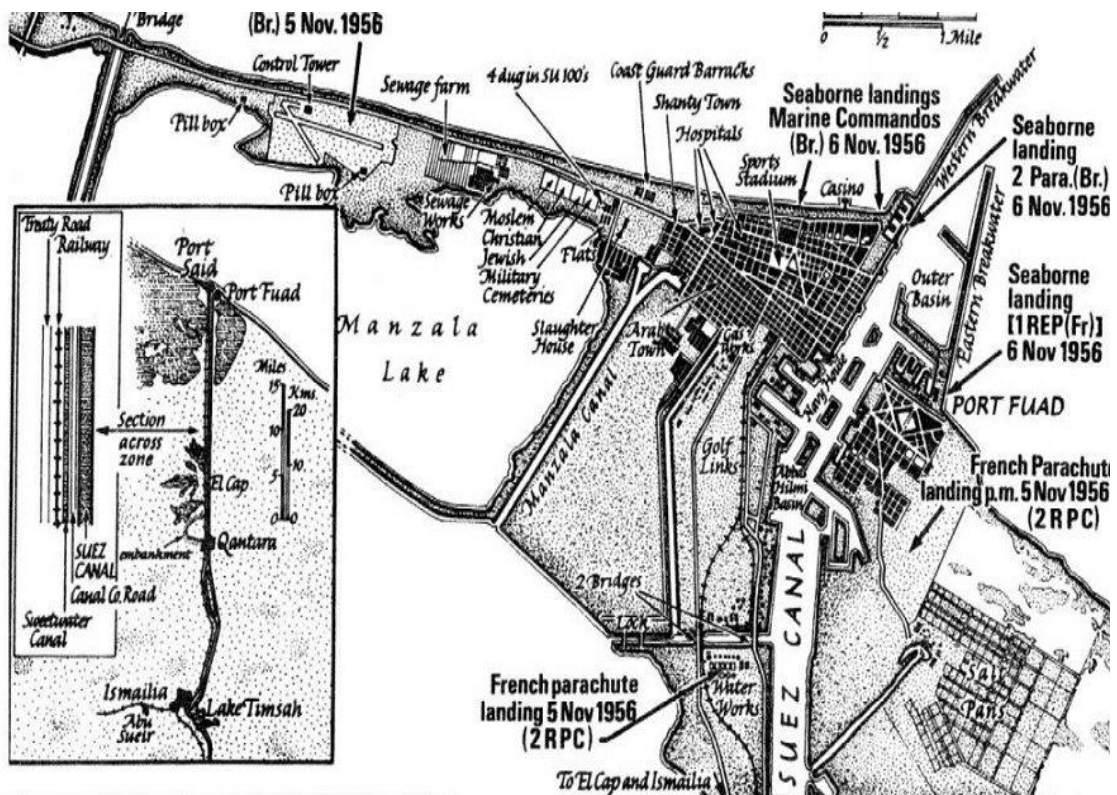

Obrázek 14: Sinajské tažení

https://weaponsandwarfare.files.wordpress.com/2015/08/1956_suez_war_-_conquest_of_sinai.jpg, 17. dubna 2016.

Obrázek 15: Lester B. Pearson
https://en.wikipedia.org/wiki/Lester_B._Pearson, 24. dubna 2016.

Obrázek 16: Operace Mušketýr
<https://weaponsandwarfare.files.wordpress.com/2015/08/map01me9.jpg>, 17. dubna 2016.